

TC.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

COVID-19 SALGINI SÜRECİNİN ORTAYA ÇIKARDIĞI TOPLUMSAL
EŞİTSİZLİKLER ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ANALİZ

HAZIRLAYAN
AYŞE OBUZ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. MURAT YÜKSEL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORDU-2023

ETİK BEYANI

Enstitü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmada; bütün bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eser bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, bu çalışmanın herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir bilimsel çalışma olarak sunmadığımı beyan ederim.

Ayşe OBUZ

ÖZET

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Covid-19 Salgını Sürecinin Ortaya Çıkardığı Toplumsal Eşitsizlikler Üzerine Sosyolojik Bir Analiz

Ayşe Obuz

Küreselleşen dünya, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde eşitsizliklerin artmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte, eşitsizlikler, açlık, yoksulluk gibi toplumsal sorunlar ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme ile ortaya çıkan risk toplumu kavramı ile birçok toplumsal sorun ortaya çıkabilmektedir. Bunlardan biri olan pandemiler de toplumsal düzeni tehdit eden bir toplumsal risk faktörüdür. Toplumsal düzeni tehdit eden pek çok şeyin toplumda bir eşitsizlik zemini oluşturduğu görülmektedir. Covid-19 pandemi sürecinin de toplumda eşitsizlikleri attırdığı ve derinleştirdiği bir gerçektir. Özellikle sosyo-ekonomik statüsü düşük olan mavi yakalılar, dezavantajlı gruplar ve yoksullar gibi gruplar pandemi sürecinden daha fazla etkilenmişlerdir.

Eşitsizlik Covid-19 sürecinde yoksulun daha da yoksullaşmasına neden olmuştur. Bu çalışmada Covid-19 pandemisi ve toplumsal eşitsizlikler arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışmanın amacı pandeminin toplumsal eşitsizliği farklı boyutlarıyla nasıl etkilediğinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu çalışma pandeminin eşitsizliği daha görünür hale getirmesi ve nasıl derinleştirdiğini göstermesi açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Nitel araştırma yöntemi ile yapılan bu çalışmada, farklı gruplar için hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu 40 kişiye uygulanmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, sosyo-ekonomik statüsü düşük olanlar, yoksullar ve dezavantajlı grupta yer alan bireyler çalışma hayatının devamı, gelirini koruyabilme, sağlık hizmetlerine erişim, eğitimine devam etme, sosyal yaşam katılım gibi birçok alanda çeşitli sorunlar yaşamış ve eşitsizliği her geçen gün daha fazla hissetmişlerdir. Sonuç olarak pandemi toplumsal eşitsizlikleri hem daha görünür hale getirmiş hem de derinleştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Eşitsizlik, Yoksulluk, Pandemi, Covid-19.

ABSTRACT

Social Sciences Institute

Master of Sociology Graduate Thesis

A Sociological Analysis on Social Inequalities Revealed by the Covid-19 Pandemic Process

Ayşe Obuz

The globalizing world causes increased inequalities in underdeveloped and developing countries. However, social problems arise such as inequalities, hunger and poverty. Many social problems can arise with the concept of risk society that arises with globalization. Pandemics, one of them, is also a social risk factor that threatens social order. It seems that many things that threaten social order form a ground for inequality in society. It is a fact that the Covid-19 pandemic process also throws and deepens inequalities in society. Groups such as blue-collar, disadvantaged groups and the poor, especially those with low socio-economic status, were more affected by the pandemic process.

Inequality caused the poor to become even poorer in the Covid-19 process. This study discussed the relationship between the Covid-19 pandemic and social inequalities. The purpose of the study is to reveal how the pandemic affects social inequality with its different dimensions. This work pandemic is of separate importance in terms of making inequality more visible and showing how it deepens. In this study conducted with qualitative research method, the semi-structured interview form prepared for different groups was applied to 40 people. According to the findings of the study, those with low socio-economic status, the poor and individuals in the disadvantaged group continue their working life, be able to protect their income, access to health services, continue their education, They have experienced various problems in many areas such as social life participation and felt inequality more and more day by day. As a result, pandemic has both made social inequalities more visible and deepened.

Keywords: Social Inequality, Poverty, Pandemic, Covid-19.

TEŞEKKÜR

Bu tez konusunun seçiminde beni sınırlandırmayan, gerçekleştirilmesinde ve geliştirilmesinde bana özgüven aşılayan, samimi duygularla desteğini esirgemeyen, akademik boyutta önemli katkılar sağlayan, araştırmanın konusu ve deneysel çalışmaların yönlendirilmesi konusunda yapmış olduğu katkılarından dolayı değerli danışmanım Doç. Dr. Murat YÜKSEL'e tüm samimi duygularım ile teşekkürlerimi sunarım.

Lisans ve Yüksek lisans eğitimim boyunca derslerini aldığım ve bana önemli katkıları olan Dr. Öğr. Üyesi Erol BULUT, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KOCA, Doç. Dr. Mustafa BAKIRCI ve rahmetli Dr. Öğr. Üyesi Hasan YILDIZ'a çok teşekkür ederim.

Tez çalışmam boyunca benimle birlikte tüm zorlukları yaşayan ve desteğini her zaman hissettiğim sevgili eşim Cuma OBUZ'a teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim boyunca beni destekleyen dostlarım ve arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Ayşe OBUZ

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYANI

TEZ KABUL SAYFASI

ÖZET.....i

ABSTRACTii

TEŞEKKÜRiii

İÇİNDEKİLERiv

TABLolarvi

ŞEKİLLERvii

KISALTMALARviii

GİRİŞ 1

BÖLÜM 1: ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ 6

1.1. Afet Kavramı..... 6

1.2. Covid-19 Pandemisi 7

1.3.Dünya’da ve Türkiye’de Afet Sosyolojisi Çalışmaları 8

1.4. Covid-19’un Dünyada Ortaya Çıkışı 9

1.5. Covid-19’un Türkiye’de Gelişimi..... 10

1.6. Toplumsal Eşitsizlik Kavramı..... 11

1.7. Kuramsal Açıdan Toplumsal Eşitsizlik..... 12

BÖLÜM 2: COVID-19 SALGINI VE TOPLUMSAL EŞİTSİZLİKLER..... 15

2.1. Covid-19 ve Toplumsal Eşitsizliğin Farklı Tezahürleri..... 15

2.1.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim 15

2.1.2. Eğitimde Fırsat Eşitsizliği 17

2.1.3. Çalışma Hayatına Katılım 20

2.1.4. Dezavantajlı Gruplar ve Eşitsizlik 22

2.1.4.1. Yaşlılar 22

2.1.4.2. Engelliler 25

2.1.4.3. Gençler 26

2.1.4.4. Kadın ve Çocuklar 26

2.1.4.5. Yoksullar ve Evsizler 30

2.1.4.6. Göçmenler 32

2.2. Dünya’da Covid-19 ve Toplumsal Eşitsizlikler 34

2.3. Türkiye’de Covid-19 ve Toplumsal Eşitsizlikler 38

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ..... 44

3.1. Araştırma Yaklaşımının Doğası..... 44

3.2. Araştırma Sahasının Tanıtımı ve Sahaya Erişim 45

3.3. Veri Toplama Teknikleri..... 45

3.4. Verilerin Analizi 48

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları/Zorlukları ve Etik 48

BÖLÜM 4: ARAŞTIRMANIN BULGULARI	50
4.1. Gelir Eşitsizliği	50
4.2. Sağlık Hizmetlerine Erişimdeki Eşitsizlikler.....	53
4.3. Aile İçi İlişkilerde Yaşanan Eşitsizlik.....	56
4.4. Sosyal Hayata Katılımdaki Eşitsizlikler	59
4.5. Çalışma Hayatında Ortaya Çıkan Eşitsizlikler.....	62
4.6. Eğitime Katılımdaki Eşitsizlikler.....	64
 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	67
KAYNAKÇA	71
EKLER	81
EK-1: Görüşme Formu.....	81
EK-2: Katılımcı Profilleri.....	86
ÖZGEÇMİŞ	87
ETİK KURUL ONAYI.....	88

TABLÖLER

Tablo 1. 2020-2021 TYT Sınav Puanı Dağılımı	19
Tablo2. Bazı Sahra Altı Afrika ülkelerinin PCR (Polymerase Chain Reaction) Testi Bilgileri	37
Tablo 3. Kişi Başına Düşen Milli Gelir(Dolar).....	40
Tablo 4. Türkiye’de Yoksul Sayısı ve Oranları	40
Tablo 5. İşsizlik Sigortası Ödeneklerinden Faydalanan İşçi Sayısı.....	41
Tablo 6. Ülkelere ve Cinsiyetlere Göre Yoksulluk Riski Oranları	42
Tablo 7. Ülkelere ve Yaş Gruplarına Göre Yoksulluk Riski	42

ŞEKİLLER

Grafik 1. Ülkelerin Gini Katsayısı Oranı	39
--	----

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AVM	: Alışveriş Merkezi
AYA	: Antalya Yaşlılık Araştırması
CEO	: Chief Executive Officer
DİSK	: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞKUR	: Türkiye İş ve İşçi Bulma Kurumu
LGS	: Liselere Geçiş Sınavı
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
OXFAM	: Oxford Committee for FamineRelief
PCR	: Polymerase Chain Reaction- Polimeraz Zincir Reaksiyonu
RNA	: Ribonükleik-Asit
SGDD-ASAM	: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
TKDF	: Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TYT	: Temel Yeterlilik Testi
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca birçok salgın yaşanmıştır. Bu salgınlar dönem dönem ciddi toplumsal sorunlara neden olmuştur. Zaman zaman milyonları bulan can kayıplarına neden olan salgınlar toplumların alışkanlıklarını değiştirmiştir.

Salgınlar farklı toplumları kendi iç dinamiklerine bağlı olarak farklı şekillerde etkilemiştir. Sınıfsal yapı salgının etki alanında da belirleyici rol oynamıştır. Bu durum toplumsal eşitsizliğin önemli göstergelerinden birisi olmuştur.

2019'da Çin'in Hubei Eyaletinin Wuhan şehrinde ortaya çıkan Covid-19 salgını dünyayı kısa süre içerisinde etkisi altına almıştır. Covid-19 salgını küresel çapta ülke ekonomilerinde kalıcı bir tahribata yol açmıştır. Sadece ekonomi alanında sorunlara değil toplumsal alanda da bazı sorunlara neden olmuştur. Salgın tüm dünyada kitlesel can kayıplarına neden olmakla ve sağlık sektörünü alt üst etmekle kalmamış, ekonomi, sosyal güvenlik, eğitim ve gıda gibi alanlarda birçok problemi de beraberinde getirmiştir.

Salgın çok ciddi sosyolojik, psikolojik ve tıbbi etkilere neden olmuşken ciddi bir iktisadi krizi de görünür hale getirmiştir. Fakat yaşanan bu ekonomik krizi bütün sosyal sınıflar aynı şiddette hissetmemiştir. Pandemiye işsizler, yoksullar, evsizler, yaşlılar, kadınlar, göçmenler ve işçiler daha derinden hissetmiştir. Pandemi sürecinde kişinin sosyo-ekonomik statüsü pandemiden etkilenme oranının en temel belirleyicisi olmuştur.

Pandemi dünyayı etkisi altına alırken bazı meslek grupları hala sahada bulunmaktaydı. Sağlık, enerji ve gıda sektörleri karantina zamanlarında bile hizmet vermişlerdir. Bu durum başta tedirgin edici olsa da garip bir şekilde sonradan doğal bir süreçmiş gibi normalleşmiştir ve kabullenilmiştir. Karantina sürecinde bazı iş kolları evden çalışmalarını yürütseler de bazıları gündelik hayatın sorunsuz bir şekilde devam edebilmesi için çalışmak zorunda kalmıştır. Bunlar, kargocular, motor kuryeler, market çalışanları, şoförler... bu tip mesleklere sahip bireyler günlük hayatın içerisinde oldukları ve evden çalışmadıkları için virüs riskine daha çok maruz kalmışlardır.

Bugün evde kalma gibi bazı tedbirler sabit gelire sahip ve iş garantisi olan orta sınıf için anlamlı olsa da düzensiz işlerde çalışanlar ve iş yerini kapatmak zorunda

kalan esnaf için maddi sıkıntıların doğması anlamına gelmektedir. Sosyal eşitsizlik farklı sınıflar için sağlık hizmetine erişimi ve bulaş riskine maruz kalma ihtimalini yadsınamayacak şekilde etkilemiştir ve bu durum ileriki safhalarda da artmıştır.

Virüsün sınıf ayırt etmeden herkesi etkilediğine dair söylemler vardır. Fakat toplumda virüs riskine daha açık gruplar bulunmaktadır. Bu riske açık olan gruplar, evsizler, göçmenler, yaşlılar, yoksullar ve kötü koşullar altında çalışan kişilerdir. Bu bağlamda büyük kentlerin de her bölgesi aynı değildir. İnsanların çalışmak zorunda olduğu bölgelerde virüs yoğunluğunun arttığı görülmektedir. Bu durum bazı yerlerde kent yoksulluğu ile salgının çakışması durumunda sınıfsal eşitsizliği net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Ayrıca göçmenler açısından bakıldığında da durum aynıdır. Genel olarak bakıldığında ABD’de virüsten en çok etkilenen kesimin siyahlar olduğu görülmektedir. Virüs kaynaklı ölümler içerisinde siyahların daha fazla olduğu bilinmektedir (Özcan, 2021:34).Bu durumun temelinde yatan aksiyon ise yoksulluk ve ırkçılığın aynı anda yaşanmış olmasıdır.

Virüsün sınıf fark etmeksizin herkese bulaştığı vurgusu da salgın dönemi içerisinde kendini derinden göstermiştir. Bu durumu temellendirmek adına da küresel çapta isimler kullanılmıştır. Örneğin, Prens Charles, Tom Hanks, Boris Johnson çokça örnek gösterilen isimler olmuştur.

Bir kişinin salgına yakalanma riskinin o kişinin yaşadığı şehirdeki mekansal konumuna, vatandaşlık durumuna, cinsiyetine, yaşına, yaptığı işe ve teninin rengine göre değiştiği görülmektedir.

Bu çalışmanın konusu Covid-19 pandemi sürecinde ortaya çıkan sosyal ve ekonomik eşitsizlikler ve bu eşitsizliklerin toplumsal sonuçlarıdır. Bu çalışmada halihazırda var olan toplumsal eşitsizliklerin pandemi döneminde nasıl daha da görünür hale geldiği ve sert bir şekilde deneyimlendiği ortaya konulmak istenmiştir. Pandemi döneminde toplumsal eşitsizlikler derinleşmiş ve istenmeyen boyutlara ulaşmıştır. Bu bağlamda eşitsizlikler, sosyal adaletsizlikler ve sosyoekonomik yetersizlikler derinden hissedilmiştir ve bireylerin pandemi sürecinde tıbbi ve temel yaşam kaynaklarına, çeşitli hizmetlere erişiminde nasıl

olumsuzluklar yaşadığı ortaya konulmuştur. Bu noktalar araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Bu araştırma Covid-19 pandemisi bağlamında davranışların yaş, cinsiyet, gelir gibi değişkenler ekseninde incelenmesini amaçlamaktadır. Çalışmanın amacı, pandemi döneminde eşitsizliklerin toplumda nasıl görünür olduğunu ve sonuçlarının toplumda nasıl karşılıklar bulduğunu ortaya koymaktır. Toplumun eşitsizlikler karşısında nasıl tepki verdiğini ve pandemi sürecinin ortaya çıkardığı eşitsizlikleri nasıl karşıladığını analiz edip bir sonuç ortaya koymaktır. Pandeminin toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretme sürecini anlamlandırmak ve örtük bir şekilde çözüm yolları sunmak, bu çalışmanın amaçları arasındadır.

Salgınlar sadece sağlık ve toplumsal yaşamı değil ekonomi, din, siyaset, aile, eğitim ve boş zaman gibi kurumları da derinden etkilemiştir. Covid-19 tecrübesinin ortaya koyduğu üzere “risk toplumu” olgusu günümüz koşullarında küresel boyutlarda gerçekleşmekte ve neredeyse tüm toplumsal kurumları etkilemektedir. Bu çalışmada bu kurumlar üzerinden pandemi sürecinde toplumda ortaya çıkmış olan eşitsizlikler incelenmiş ve analiz edilmiştir.

Covid-19 pandemi süreci sadece Türkiye için değil dünya için de büyük bir sorun olmuştur. Dünyanın ortak sorunu ve ortak çözüm konusu olmuştur.

Araştırmanın önemi bireylerin bu süreçte yaşadıkları olumsuzlukları analiz edip pandemi dönemindeki deneyimlerini eşitsizlikler bağlamında ele almasıdır.

Araştırmanın problemi Covid-19 pandemisinin toplumda hangi grupları daha çok etkilediği ve bu etkileri nasıl derinleştirdiğidir. Araştırmanın alt problemleri şu şekildedir;

- Pandemi sürecinde eşitsizliklerden etkilenen dezavantajlı gruplar hangileridir?
- Pandemi süreci toplumsal cinsiyet eşitsizliğini arttırdı mı?
- Pandemi sürecinde dijital bölünme tehlikesi uzaktan eğitim sürecini nasıl etkilemiştir?
- Pandemi süreci sağlık hizmetlerine erişimi etkilemiş midir?
- Pandemi sürecinde eşitsizliklerden etkilenen dezavantajlı grupların demografik özellikleri nelerdir? .

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olan derinlemesine görüşme tekniği ile yarı yapılandırılmış şekilde hazırlanmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği araştırma yapılan konu hakkında konunun bütün boyutlarını kapsayan ve genel olarak açık uçlu sorulardan oluşan bir tekniktir. Bu bağlamda görüşmeciden ayrıntılı bilgilerin alınmasına olanak sağlayan bir veri toplama tekniğidir.

Bu çalışmada çatışmacı kurama yer verilmiştir. Çatışmacı kuramın pandemide yaşanan eşitsizlikleri en iyi açıklayabilecek kuram olduğu düşünülmüş ve çalışma bu perspektiften incelenmiştir. Pandeminin ortaya çıkardığı eşitsizlikler çatışmacı kuram özelinde çalışılmıştır. Çatışmacı kurama göre bireyler kapitalist sistemde kaynaklara eşit bir şekilde ulaşamamakta ve hizmet noktasında eşitsizlikler yaşamaktadır. Çatışmacı yaklaşıma göre işçi sınıfının ağır iş koşullarında çalışması ve sağlık noktasında sıkıntılar yaşamasına rağmen çalışması beklentisi yine pandemi sürecinde de göze çarpan bir olgu olmuştur. İşverenin karantina süresi dolmadan işçiyi çalıştırması, bazen PCR (Polymerase Chain Reaction) testleri verdirmemeleri ve hasta olmalarına rağmen çalıştırılmaları dikkatlerden kaçmamaktadır. Çatışmacı kuram mevcut sistemin üst sınıfın çıkarlarına hizmet ettiğini vurgulamıştır. Bahsedilen durum da buna örnek olarak gösterilebilmektedir. Yine pandemide düşen ücretler, sigortalar konusunda yaşanan sorunlar, eğitimdeki eşitsizlikler ve dezavantajlı grupların yaşadığı sorunlar çalışmanın daha çok çatışmacı alana yönelmesine sebep olmuştur.

Bu çalışma giriş ve sonuç kısmı dışında dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde afet kavramı, Covid-19 Pandemisi ve eşitsizlik üzerine sosyoloji temelli literatür taraması sunulmaktadır. Afet sosyolojisi Türkiye’de yeni bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple birinci bölümde afetin tanımı, türleri ve Covid-19’un neden afet sınıflandırmasında yer aldığıın üzerinde durulmaktadır. Yine endemi, epidemi, pandemi kavramları arasındaki farklar ele alınarak devamında salgınların tarihinden bahsedilmiştir. Sonrasında Covid-19’un hem dünyada hem Türkiye’de yayılımına dair detaylı bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde Covid-19 salgını ve eşitsizlikler üzerinde durulmuştur. Eşitsizlikleri ortaya çıkaran sağlık hizmetlerine erişme, uzaktan eğitimdeki eşitsizlikler, pandemi sürecindeki çalışma hayatı ve dezavantajlı gruplara yer verilmiştir. Covid-19 salgınının Türkiye’deki ve dünyadaki boyutları üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde araştırmanın metodolojisine yer verilmiştir. Araştırma yaklaşımının doğası, araştırma sahasının tanıtımı ve sahaya erişim, veri toplama teknikleri, verilerin analizi ve araştırmanın sınırlılıkları/zorlukları ve etik hakkında geniş bilgilere yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. İlk olarak araştırmaya katılan görüşmecilerin demografik özelliklerine yer verilmiştir. Sonrasında ise elde edilen bulgular çalışmaya eklenmiştir.

Sonuç ve Öneriler bölümünde, ortaya konulan bulgular değerlendirilmiştir ve elde edilen bulgular ışığında öneriler sunulmuştur.

BÖLÜM 1: ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Afet Kavramı

Afet kavramı ile ilgili literatürde çok fazla tanım bulunmaktadır. Türkçe’de kullanılan afet kelimesinin kökü Arapça’dan gelmektedir. Afet kelimesi, ”büyük felaket,bela, yıkım” anlamlarına gelmektedir (Yaman ve Düger: 2017:2). Afetler insan kaynaklı olsun ya da olmasın insanla ilgili olaylardır. Afetler insanları yaralayabilir, hareketlerini engelleyebilir, yaşamlarını kısıtlayabilir veya insanların hayatlarına son verebilmektedir (Yaman ve Düger, 2017:3).

Afet tanımlarının doğru sınıflandırılması ve güzel analiz edilmesi araştırmacılara ve kurumlara afet tanımlamaları konusunda yardımcı olmaktadır. Bu tez çalışmasında afet tanımlamaları konusunda Türkiye’deki en yetkin kurum olan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’nın (AFAD) tanımlamaları dikkate alınmıştır.

Dört farklı afet sınıflandırması mevcuttur. Bunlar; kaynağına göre afetler (Doğal afetler, İnsan kaynaklı afetler, Teknoloji kaynaklı afetler), türüne göre afetler (Ekolojik afetler, Jeolojik ve jeomorfolojik afetler, Klimatolojik afetler, Meteorolojik afetler, Biyolojik afetler, Sosyal afetler), sürece göre afetler (Ani gelişen, Yavaş gelişen ve İkincil afetler) ve mekana göre afetler (Bölgesel afetler ve Küresel afetler) olmak üzere dört şeklidir.

Endemi “Bir enfeksiyon etkeninin veya hastalığın belirli bir coğrafyada veya toplulukta sürekli görülmesi durumu.”(T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020) olarak tanımlanmaktadır. Endemi bir bölgeyi etkileyen afet türü olduğu için bölgesel afet sınıflandırmasında yer almaktadır. Etkisi yerelde kaldığı için kontrol altına alınması da kolaydır.

Epidemi “Bir hastalığın veya sağlıkla ilgili olayın belli bir bölgede beklenenden daha fazla görülmesi.”(T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020) şeklinde tanımlanmaktadır. Epidemi endemiye kıyasla daha fazla yayılım alanına sahiptir. etki hala yereldedir fakat yayılım kolay kontrol altına alınabilecek seviyeden çıkmıştır

Pandemi bir epideminin daha geniş coğrafi bölgelere yayılması ve hızla artması olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak bir hastalığın pandemi olarak

tanımlanabilmesi için üç özelliğe sahip olması gerekmektedir. Birinci özellik, salgının etkilediği bölge için yeni bir hastalık niteliğinde olmasıdır. İkincisi, insanları hasta eden enfeksiyonun ciddi zararlara yol açması, üçüncüsü ise enfeksiyonun kolay ve uzun süreli şekilde yayılmasıdır (Cameron vd., 2019; Işık, 2021:137). Pandeminin nedeninin bilinmemesi ve tüm dünyayı etkisi altına alması da pandeminin gücünü arttırmaktadır.

Salgın hastalıklar insanlık tarihi boyunca toplumların sürekli karşı karşıya kaldığı bir toplumsal problem olmuştur. Salgınların toplumları etkilemesi aynı şiddetlerde olmamıştır. Bazı toplumlar için salgın kolay kontrol altına alınabilir bir unsur olsa da bazı toplumlar için içinden çıkılmaz bir hale gelmiştir. Nihayetinde büyük salgınların toplumların devamındaki evrimleri konusunda büyük etkileri olması olasıdır (Türk, Ak Bingöl & Ak, 2020:614). Sıtma, Veba, Kolera, Çiçek, İspanyol Gribi tarihteki başlıca salgınlardır. Son olarak Covid-19 pandemisi 21.yy'ın en çok can kaybına neden olan pandemisi olması itibarıyla büyük salgınlar sınıflandırmasına girmektedir (Covid-19 ve Dünyadan Bugüne Salgınlar).

1.2. Covid-19 Pandemisi

Covid-19 pandemisinin diğer pandemilerden farkı dünyayı bir pandemi halinde etkilemiş olmasıdır. Bütün dünyada eş zamanlı yıkımlara neden olan Covid-19 Pandemisi bu özelliği itibarıyla diğer biyolojik salgınlardan ayrılmaktadır.

Gelişen teknoloji ve kentleşme ile birlikte hızlı ve gelişmiş ulaşım teknolojileri, dikey yapılanma ile çoğalan şehir nüfusu, yoğun çalışma saatleri, sağlık ve eğlence gibi hizmetler de pandeminin yayılmasında en çok payı olan unsurlardır.

Pandemi toplumsal sağlık açısından olumsuz sonuçlar doğurmasının yanında ekonomik olarak da ciddi sorunlara yol açmıştır. Salgının kontrol altına alınması için uygulanan sosyal izolasyonlar dolaylı veya dolaysız yoldan birçok kurum ve sektör üzerinde olumsuz sonuçlara neden olmuştur. Bu bağlamda üretim yavaşlamış, gelirler ve tüketim azalmıştır. Üretim sürecinde meydana gelen azalma durumu işgücü piyasasında olumsuz etki yaratarak işsizlik oranlarında da artışa neden olmuştur.

Covid-19 pandemisi sürecinde yaşanan bu olumsuzluklar toplumda zengin yoksul arasındaki makası daha da açmış ve ekonomik anlamda eşitsizliklerin daha görünür olmasına neden olmuştur. Toplumda dezavantajlı konumda olan kadınlar,

yaşlılar, çocuklar, engelliler, yoksullar vd.'leripandeminin getirdiği olumsuz sonuçlardan etkilenmiş ve gelir seviyesi yüksek sınıflarla kıyaslandığında bu grupların pandemiye en derinden hisseden kesimler olduğu görülmüştür.

1.3. Dünya’da ve Türkiye’de Afet Sosyolojisi Çalışmaları

Afet sosyolojisi dünyada 20.yy. başlarında çalışılmaya başlanmış henüz yeni bir alandır. İlerleyen teknolojiler ve yaşam süresinin uzamaması ile dünya üzerindeki insan nüfusunun artması yaşanan afetlerden daha çok insanın ve toplumun etkilenmesine yol açmıştır. Bu bağlamda afetlerin nedenleri, sonuçları ve etkileri üzerinde bir merak alanı oluşmuş ve afetler üzerinde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Afet sosyolojisi çalışmaları ilk olarak Amerika’da karşımıza çıkmaktadır.

Afet sosyolojisi çalışmalarının ilki niteliğinde olan Samuel Prince’in Columbia Üniversitesi’nde 1920 yılında hazırladığı Catastropheand Social Change, Based Upon A Sociological Study of the Halifax Disaster (Felaket ve Sosyal Değişme, Halifax Afeti Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma) doktora tezi bu alandaki ilklerden olma niteliğini taşımaktadır (Can, 2020:17).

Sorokin’in 1942 yılında yazdığı Man and Society in Calamity isimli çalışması ile afet ve sosyoloji arasındaki ilişki sosyolojik olarak incelenmiş, literatüre kazandırılmış ve teorik bir resim oluşturulmuştur (Akın, 2020). Bu çalışmada salgınlar, ölümcül hastalıklar, devrimler ve kıtlık da afet tanımı içerisinde değerlendirilmiştir. Bu sayede afet tanımı genişlemiştir.

II. Dünya Savaşı afet sosyolojisi çalışmalarının gidişat yönünü değiştirmiştir. Bu bağlamda çalışmalar savaş ve savaşın toplum üzerindeki etkileri gibi konular yönüne kaymıştır. Afet sosyolojisi konusunda kaynakların gelişmesinde II.Dünya Savaşı sonrasında Amerika’da yapılan çalışmalar ciddi anlamda katkı sağlamıştır (Can,2020). Yeni süreçte afetin psikososyal etkileri üzerinde çalışmalar yapılmış ve sosyo-psikolojik olarak deprem analizleri gerçekleştirilmiştir

2000’li yıllarda afet sosyolojisi çalışmaları metodolojik tartışmalar çerçevesinde gelişmektedir. Bu bağlamda güncel afet sosyolojisi çalışmalarının risk, afet yönetimi, lojistik sorunlar, acil durum, sınıf ve toplum etrafında şekillendiği görülmektedir.

Türkiye’de afet sosyolojisi çalışmalarının Covid-19 Pandemisi ile farklı bir boyut kazandığı görülmektedir. Yaşanan bu biyolojik afet farklı sosyolojik disiplinler ve alanlar tarafından etraflıca ele alınmaktadır. Ancak pandemi öncesi yapılan afet sosyolojisi çalışmalarına bakıldığında çalışmaların azlığı göze çarpmaktadır. Türkiye’de afet sosyolojisi çalışmalarının 1999 Marmara Depremi ile hız kazandığı literatürden anlaşılmaktadır.

Covid-19 Pandemisi afeti ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında 2020 tarihi itibariyle birçok farklı alanda çalışmalar hazırlandığı görülmüştür. Çalışmaların özellikle sağlık alanında yapıldığı göze çarpmaktadır. Covid-19 ve eşitsizlikler üzerine yazılmış bir tez çalışması olmadığı görülmüştür.

Çalışmalar afet sosyolojisinin Türkiye’de yeni bir alan olduğunu göstermektedir. Salgın afeti Türkiye’de yeni ve bakir bir alan olup çalışmalara açık olduğu görülmektedir. Bu bağlamda afet sosyolojisi alanındaki çalışmaların genişleyeceğini düşünmek doğru olacaktır.

1.4. Covid-19’un Dünyada Ortaya Çıkışı

Covid-19 bir diğer adıyla Koronavirüs pandemisi Aralık 2019’da Çin’de ortaya çıkıp bütün dünyaya yayılmıştır. 5 Ocak 2020’de ise resmi olarak dünya genelinde bir salgının olduğu Dünya Sağlık Örgütü tarafından duyurulmuştur.

11 Ocak 2020 tarihinde Çin’de ilk resmi ölüm gerçekleşmiştir. Corona-virüs ailesinden olduğu anlaşılan bu yeni hastalık 11 Şubat tarihinde Covid-19 adını almıştır.

İlk olarak Mısır’da, sonra Brezilya’da tespit edilen salgın Asya, Avrupa, Afrika ve Amerika’da yaklaşık 100 ülkeye yayılmıştır. Son vaka açıklayan ülke ise 11 Mart’ta Türkiye’dir. Aynı tarihte Dünya Sağlık Örgütü Covid-19 salgınını pandemi olarak ilan etmiştir.

Hızla artan vakalarla baş etmek için dünya genelinde önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu sayede ülkeler pandeminin yayılmasını engellemeyi hedeflemiştir. Dünya genelinde alınan önlemler arasında uçuş yasakları, sokağa çıkma kısıtlamaları, kafe, sinema, AVM gibi sosyal alanların kapatılması, maske, hijyen ve sosyal mesafe gibi kuralların sosyal hayata uygulamaya koyulduğu görülmektedir.

Covid-19 Salgını yayıldığı ülkelerde sosyal ve ekonomik olumsuzlukların yanı sıra birçok olumsuzluklara neden olmuştur. 5 Mayıs 2023 tarihinde hala yayılmaya devam eden Covid-19 salgını aşılama ve kazanılan bağışıklığın da etkisiyle eski gücünü yitirmiştir.

Yine 5 Mayıs 2023 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü Covid-19 Pandemisi'nin küresel sağlık bakımından acil durum teşkil etmediğini açıklamıştır (WHO, 2023).

1.5. Covid-19'un Türkiye'de Gelişimi

Türkiye'de Covid-19'un gelişim seyrine bakıldığında, 11 Mart 2020 tarihinde ilk vakanın ortaya çıkması ile Türkiye için hızlı bir süreç başlamıştır. Fakat Türkiye'de Covid-19'un pandemi olduğu ilan edilmesini beklenmeden çeşitli önlemler alınmıştır. Bu sayede sağlık sisteminin üzerine binen yükün azalması hedeflenmiştir (İnat, 2020; Güngör, 2020:830).

Alınan kararlar Covid-19 Pandemisi'nin Türkiye'deki yayılımını engellemek amacıyla atılan adımlardan oluşmaktadır. Bu adımlardan biri de Çin ve Türkiye arasındaki uçak seferlerinin durdurulmasıdır. Çin'de ikamet eden Türkler özel seferler düzenlenerek ülkeye geri getirilmiştir. Gelen vatandaşlar 14 gün izole edilmiş ve salgının yayılması kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

Covid-19 Pandemisi sürecinde halkı bilgilendirmek için videolar, kamu spotları çekilmiştir. Halkın ilgisini arttırmak amacıyla dizi karakterleri çekilen kamu spotlarında oynatılmıştır. 10 Ocak 2020 tarihinde Sağlık Bakanlığı'nın koordinasyonu ile Koronavirüs Bilim Kurulu ve Operasyonu Merkezi kurulmuştur. Sonrasında Sağlık Bakanlığı tarafından Toplum Bilimleri Kurulu kurulmuştur. Bu kurul alanında uzman sosyal bilimcilerden oluşmaktadır. Halkın yoğun şekilde kullandığı cami, sinema, kafe, AVM gibi sosyal alanlar kapatılmış ve eğitim kurumları uzaktan eğitim sistemine geçmiştir. Kamu çalışanları için esnek çalışma saatleri düzenlenmiştir. 17 Mart tarihinde ilk pandemi kaynaklı ölüm gerçekleşmiştir. Bununla beraber Covid-19'a karşı alınan önlemler sıklaştırılmıştır.

Alınan önlemlere ek olarak yaş bazlı sokağa çıkma yasakları uygulanmaya başlanmıştır. Yine toplu taşımalarda kapasitenin yarısı kadar yolcu politikası getirilmiştir. Bu dönemde şehirlerarası yolculuklara da kısıtlamalar getirilmiştir.

Pandemi süreciyle baş etmek amacıyla ülkeler farklı sistemler denemeye çalışmışlardır. İngiltere sürü bağışıklığı fikrini savunurken, Almanya ve ABD aşılama yapmaya karar vermişlerdir ve aşı çalışmalarına başlamışlardır.

Türkiye’de uygulanan aşılama ilk önce sağlık çalışanları ve risk grubunda olan 65 yaş üzerindeki vatandaşlara uygulanmıştır. Sağlık Bakanlığı’nın paylaştığı verilere göre 17.232.066 kişi Covid-19’a yakalanmıştır. 102.174 kişi Covid-19’dan hayatını kaybetmiştir. (T.C. Sağlık Bakanlığı,2023).

1.6. Toplumsal Eşitsizlik Kavramı

Eşitsizlik olgusu sosyal bilimlerde çokça incelenen ve farklı çözüm önerileri sunulmaya çalışılan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşitsizlikler her zaman toplumlarda görünür olmuş ve toplumsal hayatı doğrudan etkilemiştir. Toplamlar genelde farklı sosyoekonomik ve kültürel düzeydeki bireyleri sınıflandırmış ve onlara kendilerine özgü hak ve özgürlükler vermişlerdir. Bu kategorizasyon insanları farklı pozisyonlarda olmaya mecbur bırakmıştır. Geçmişten beri süregelen bu eşitsizlikler toplumların temel belirleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar tarih boyunca bu eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için çaba sarf etmişlerdir. Ancak son yüzyıla bakıldığında küreselleşmenin de etkisiyle toplumsal eşitsizlik daha da görünür hale gelmiştir. Küreselleşme ile modernlik bağlamında bireylere bazı hak ve özgürlükler sunulmuştur. Modernlik ile bireye verilen vatandaş kimliğiyle modernlik öncesi bazı eşitsizlikler bireyden alınmıştır.

Küreselleşme gelişmekte olan ülkelerin hali hazırda bulunan pek de sağlam olmayan ekonomilerini daha da çürük hale getirmektedir. Ve bu eksende toplumlar sadece ekonomik anlamda değil toplumsal anlamda da kırılgan hale gelerek yoksulluk ve toplumsal eşitsizliği beraberinde getirmiştir(Yanar ve Şahbaz, 2013:56).

Dünya Yoksulluk ve Eşitsizlik Raporu (2018) dünyanın en zengin 10 ülkesinin gelir durumunun dünyanın en yoksul 10 ülkesinin gelir durumdan tam tamına 77 kat fazla olduğunu ortaya koymuştur(Emin, 2018:1). Her toplumsal sorunda olduğu gibi sosyal eşitsizlik konusunda da yanlış sosyal politikalar karşımıza çıkmakta ve yine bu sorunların doğru sosyal politikalar ile çözülmesi beklenmektedir. Marshall’a göre de sosyal eşitsizlik, bir toplumdaki farklı grupların üyelerine eşitsiz fırsatlar sunması olarak tanımlanmaktadır(Marshall,

2009:210;Önür, 2013:2). Turner'a göre eşitsizlik sadece kapitalist toplumların kodlarında bulunmamaktadır sosyalist toplumlar da bu deneyimi yaşamaktadırlar (Turner, 1997:26).

Başka bir ifade ile toplumda gelir ve mal varlığı ister devlet tarafından ister devlet eli olmadan bölüştürülüyor olsuneşitsizlik kaçınılmaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Macionis eşitsizliğin ekonomik alanda yarattığı çatışmanın gelir, çalışma ve servet alanında olduğunu söylemektedir. (Macionis, 2012:274-275; Önür, 2013:3). Bu bağlamda verilen örnek şu şekildedir, örnek ABD'deki gelir adaletsizliği üzerinedir. Yıllık geliri 2007 yılında toplam 61.000 dolar olan Amerikan ailelerin en yoksul %20'si, üretilen gelirin %4 kadarını alabilirken, en zengin %20'si ise üretilen gelirin %47'sine sahip olmaktadır. Yine aynı adaletsizlik taşınmazlar açısından da geçerli olmaktadır. Hıdır Önür'ün Macionis'ten aktardığı diğer örnek ise Amerika'nın en zengin 10 ailesi ile ilgilidir. Bu 10 zengin ailenin 2007 yılındaki servetleri yaklaşık olarak 280 milyar dolardır ve ortalama gelire sahip 4,5 milyon Amerikan ailesinin gelirine eşittir. Yine Macionis'e göre toplam üretimi elinde bulunduran kesim toplumu şekillendirme gücü ve ayrıcalığına da sahip olmaktadır (Macionis, 2012:274-275; Önür, 2013:3). Bu bağlamda akla ilk gelen şey Mills'in iktidar seçkinleri kavramsallaştırmasıdır. Mills'in ifade ettiğine göre 2. Dünya Savaşı sonrası ekonomik, askeri ve siyasi alandaki değişimler devleti halkın değil büyük şirketler, ordu ve hükümetin kendi oluşturduğu seçkinler tarafından yönetilmeye başlandığını ifade etmiştir(Slaterry, 2008:256-257). Bu bağlamda toplumsal eşitsizliğin diğer bir etkeni de güçtür. Servet ve güç arasında önemli bir ilişki vardır. Servet gücün kaynağını oluşturmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri gibi diğer kapitalist ülkelerde de ülkenin servetini kontrol eden küçük aile grupları toplumun gündeminin ne olacağını da belirlemektedir(Slaterry, 2008:256-257). Bu bağlamda belirli kişilerce servetin bir noktada tutulması demokrasi fikrini de zayıflatmıştır.

1.7. Kuramsal Açıdan Toplumsal Eşitsizlik

Toplumsal eşitsizliğin altındaki nedenler incelendiğinde gelir ve servet eşitsizliği başlıca nedenlerdir. Toplumsal eşitsizliğe neden olan başka bir unsur ise güçtür. Irk, renk, cinsiyet, eğitim durumu gibi olgular da toplumsal düzlemde eşitsizliği ortaya çıkaran diğer unsurlardır. Toplumsal eşitsizliğin sonuçları uzun vadede

ekonomik ve toplumsal kalkınmayı olumsuz etkilemektedir. Yoksulluğun artmasına, suç oranları ve hastalıklarda artışlara neden olmaktadır. Eşitsizlik ile birlikte toplumun belirli alanlarında fırsat eşitsizlikleri ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda ayrımcılıklar toplumun baş etmesi gereken sorunlardan birisi olmaktadır.

Toplumsal eşitsizlikle ilgili bu açıklamalar sosyolojide toplumsal eşitsizliğin farklı bakış açılarıyla da ele alınabileceği fikrini akla getirmektedir. Eşitsizlikle doğrudan ilgilenen yaklaşımlar, çatışmacı yaklaşım, işlevselci yaklaşım ve sembolik etkileşimci yaklaşım olarak sıralanmaktadır. İşlevselci yaklaşım göre eşitsizlik işlevseldir. Toplum bu eşitsizlikler sayesinde ilerlemektedir. Bu sayede toplum tarafından oluşturulacak her eşitsizlik alanı uyum içerisinde işleyecek farklı bir alan ortaya çıkarmaktadır Sembolik etkileşimci yaklaşım olumlu olumsuz etiketlemelerin eşitsizliklerde etkili olduğu üzerine çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmada çatışmacı yaklaşıma yer verilmiştir.

Çatışmacı yaklaşım toplumun bir çatışma alanı olduğunu düşünmektedir. Bu çatışma alanından ise doğal olarak eşitsizlikler meydana gelmektedir. Bu bağlamda çatışmacı yaklaşımın eşitsizlik ve değişmeye odaklandığı açıkça görülmektedir. Çatışmacı yaklaşımda toplumsal eşitsizlik değişmeye yön veren unsur olarak görülmektedir. Çatışmacı yaklaşımda eşitsizlik ile ilgili karşımıza çıkan temel konular ırk, din, etnik köken, sınıf ve cinsiyet gibi unsurların toplumdaki güç, para ve eğitimin adaletsiz dağılımıyla olan ilişkilerini araştırmaktadırlar(Macionis, 2015:15).Genel olarak üst sınıftaki bireyler konumlarını korumaya çalışırlar, alt sınıftakiler ise ellerinden geleni yaparak daha fazlasını elde etmeye çalışmaktadırlar. Çatışmacı yaklaşım eğitimden kaynaklanan sınıf eşitsizliklerinin ileriki nesillere nasıl aktarıldığını anlamlandırmaya çalışmaktadır.

Eğitimdeki sosyal eşitsizlik üzerine yapılan çalışmalara Macionis şöyle bir örnek vermiştir. Orta öğretim kurumları öğrencileri ya üniversiteye hazırlamakta ya da mesleki eğitim vererek meslek alanları için yetiştirmektedir. Çatışmacı yaklaşıma göre, maddi durumu iyi olan öğrenciler üst kademelere gelebilirken, sosyoekonomik statüsü aşağıda olan bireylerin daha aşağılarda kalması sağlanmaktadır. Bu bağlamda sistemin yeteneklerden ziyade ekonomik unsurlarla açıklandığı karşımıza çıkmaktadır(Macionis, 2012:15; Önür, 2013:9).

Çatışmacılara göre kapitalizm bir geçiş aşamasıdır ve sosyal eşitsizlik bu aşamanın bir hastalığıdır. Çatışmacı yaklaşıma göre kapitalist toplumda üretim sahasında iki grup birbiriyle ilişki içindedir. Bunlar burjuva ve proletarya olmak üzere iki sınıf olarak karşımıza çıkmaktadır. Burjuva üretim gücünü elinde bulundurmaktadır ve bu şekilde işçinin emeğini sömürmektedir. Yine Marshall yurttaşlık üzerinde durarak yurttaşlık ve kapitalist piyasa arasında bir bağ kurmuştur. Buna göre yurttaşlık kurumu insanlığın eşitlikler bağlamında en temel dayanağıdır. Kapitalist piyasa toplumsal eşitlik ilkesine karşıdır. Bu tezin temellendirmesine gelince ise toplumsal eşitlik ilkesi bireyin iş gücü piyasasındaki statüsünden bağımsız olarak kuracağı yaşam standartlarını gerektirmektedir. Bu ise serbest piyasanın koyduğu kuralları kırmadan sağlanamaz (Özügurlu, 2011:23).

Marx'a göre bu koşullardan doğan eşitsizlik ve sınıf çatışması sınıf mücadelesini ortaya çıkaracaktır. Bu mücadele ile işçi sınıfı burjuvayı alt edece ve özgürlüğüne kavuşacaktır. Ek olarak Marx sınıfları birbirinden farklı tutmaktadır ama ilişki içerisinde olduğu ve üç düzeyde incelendiğini vurgulamaktadır. Bunlar ekonomik, siyasal ve toplumsal düzeylerdir. Ekonomik sınıf, bilinçten uzak ve tek hedefi gelir elde etmek olan sınıftır. Siyasal sınıf, sınıf çıkarları için çalışan ve çıkar ve hedefler konusunda bilinç oluşturmuş sınıftır. Toplumsal sınıf ise ortak bilince sahip sınıftır(Yıldırım, 2019:64).

BÖLÜM 2: COVID-19 SALGINI VE TOPLUMSAL EŞİTSİZLİKLER

2.1. Covid-19 ve Toplumsal Eşitsizliğin Farklı Tezahürleri

Toplumsal eşitsizlikler toplumun yapısına ve zamana göre farklı şekillerde tezahür etmektedir. Örneğin İkinci Dünya Savaşı döneminde kitlesel savaşların içinde bulunan Avrupa’da toplumsal eşitsizlik farklı şekillerde kendini göstermiştir. Günümüzde ise küresel bir pandemi olan Covid-19 salgını farklı toplumlarda etkisini göstermiştir. Örneğin Çin’de alınan önlemler özellikle belli bölgeleri ciddi anlamda zorlamıştır. Avrupa’nın almış olduğu seyahat kısıtlaması kararı da çeşitli eşitsizlikleri ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de ise eğitimden sağlığa, sosyal hayattan ekonomiye kadar birçok alanda farklı toplumsal eşitsizlikler meydana gelmiştir. Bu bağlamda sağlık hizmetlerine erişim noktasında bazı eşitsizlikler yaşanmıştır. Eğitim ve çalışma hayatında da ortaya çıkan eşitsizlikler ciddi sorunlara neden olmuştur. Yine başka konu ise dezavantajlı gruplardan olan yaşlılar, engelliler, gençler, kadın ve çocuklar, yoksullar ve evsizler ve son olarak da göçmenler pandemi sürecinin ortaya çıkardığı sorunlarla bireyleri ekonomik ve sosyal anlamda zorlamıştır.

2.1.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Dünyada birçok ülke için sınırı olamayan konulardan biri de sağlıktır. Sağlıkta kaliteyi maksimuma çıkarmak için eşitsizlikler üzerine kafa yorup eşitsizlikleri ortadan kaldırmak gerekmektedir. Salgın hastalıkların ülkeler arasında sınırının olmaması ülkeyi yoksullaştırma, güçsüzleştirme ve istikrarını azaltma etkisine sahiptir. Gelişmemiş veya gelişmekte olup kalkınmalarını tam anlamıyla gerçekleştiremeyen ülkeler bulaşıcı hastalıklarla mücadele noktasında küresel sağlık hizmetlerinden yararlanamayacak ve pandemiyle mücadelede ciddi sıkıntılar yaşayacaklardır (Ener & Demircan, 2008:67; Yılmaz, 2010:141). Dünyadaki gelişmiş ülkelerin, gelişmiş ekonomilerini küresel halk sağlığını da dikkate alarak diğer ülkelerle paylaşması gerekmektedir.

Gelişmiş ülkelerin bile tedarikte zorlandığı medikal ürünleri Afrika ülkeleri gibi gelişmemiş ülkelerin zorlanmadan elde etmesi oldukça zordur. Kaldı ki suyun bile erişiminde büyük sıkıntılar yaşayan bu ülkeler en basitinden bir sabuna bile erişmekte zorlanacağı aşıkardır.

Dünya Sağlık Örgütü ve Afrika Birliği gibi kuruluşların hızlı bir şekilde karar alması, medyanın insanları bilinçlendirme konusunda en doğru şekilde kullanımı, halkın sosyal mesafe ve sık sık el yıkama gibi kurallara uyması ve maske, ventilatör gibi ürünlerin de ülkeye bağışlanması Afrika'da Covid-19'un yayılımını yavaşlatmada önemli rol oynadığı görülmektedir(Dedeler vd., 2020:308).

Yüksek test uygulanabilirliği de yine salgının yayılımını analiz etmede önemli bir yere sahip olmuştur. 2020 Nisan başında Güney Kore, nüfusunun %1'ini test edebilirken Almanya haftada 500.000 kişiyi test ederek test oranlarını %5'e çıkarmıştır. Afrika'nın ikinci büyük ekonomisine sahip olan Güney Afrika'da ise nüfusun sadece binde 2,7'sine test yapılabilmektedir(Dedeler vd., 2020:307).

Dolayısıyla sağlık hizmetinden yararlanan gruplar arasında sağlıkta eşitsizliklere neden olabilen sosyal, psikolojik, coğrafi birçok farklılıktan bahsetmek doğru olacaktır. Kaynaklara erişimdeki eşitsizlikler, virüsün yayılmasını engelleyici tedbirlere ve sağlık hizmetlerine erişilebilirliği etkilemektedir. Temiz su ve temizlik için gerekli olan ürünlere ulaşabilecek maddi olanaklar virüsü yavaşlatmada önem arz etmektedir.

Sağlık güvencesi olmayan kişiler ve ekonomik anlamda dezavantajlı olanlar salgına yakalandıktan sonra sağlık hizmetlerine erişimde eşitsizlikler yaşamaktadır. Örneğin ABD'deki ekonomik statü ve ırksal eşitsizlik olguları, sosyal kurumlar ve sağlık sistemine olan güveni azaltmaktadır. Irk ve etnik azınlıkların günümüzde bile devam etmekte olan ayrımcılığa maruz kalma sorunları çarpıcı bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Bu noktada ırkçı ayrımlara maruz kalan bireyler hükümete ve topluma karşı bir güvensizlik duymaktadır(Alesina ve La Ferrara, 2002;Ahmadi, 2020:68).

Koronavirüs birçok anlamda eşitsizlikler yaratırken gıda erişimi anlamında da sorunlara neden olmuştur. Koronavirüs yalnızca insanları öldürmekle kalmamış gıdaya erişim noktasında da engeller oluşturmuştur. Yaşanan virüs salgını dünya ekonomisini ciddi manada zorlamış ve yüzyılın en büyük ekonomi çatlağının açılmasına neden olmuştur(Hüşmandi, 2020; Ahmadi, 2020:68). Bu noktada Sahra Altı Afrika gibi bölgeler zaten yeterince sağlıklı gıdaya ulaşamadığı için pandemide ekstra sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Bağışıklık sistemi zayıf ve direnci düşük olan bu insanlar Koronavirüse karşı mücadele noktasında

sorunlar yaşamışlardır. Bu noktada Koronavirüs gıda kaynaklarını gelişmemiş ülkelerin ve alt sınıfların elinden alıp bu sınıfları virüsten ziyade açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır.

Eşitsizlikle ilgili bir diğer konu ise pandemi sürecinde göçmenler, siyahlar ve sosyoekonomik statüsü düşük olan bireyler pandemiden oldukça sert etkilenmiş olmasıdır ve bu gruplar sağlık hizmetlerine erişimde ciddi engellerle karşılaşmışlardır.

Normal şartlarda bile sağlık hizmetine erişim sıkıntısı yaşayan yoksul nüfus kriz zamanlarında da en aciz kesimi oluşturmaktadır. ABD’de gazeteler salgının sosyoekonomik statüsü düşük olan siyahlar arasında daha hızlı yayıldığını ve ölüm oranlarının da bu kesimde daha fazla olduğuna dair haberler paylaşmışlardır. New York Times 8 Nisan tarihli bir haberinde Koronavirüsün ABD’deki siyahlar arasında orantısız bir şekilde yayıldığı ve öldürücü olduğunu ifade etmiştir (Sunar, 2020:7).

2.1.2. Eğitimde Fırsat Eşitsizliği

Covid-19 salgını ile birlikte dünyadaki ülkeler eğitimin devamını sağlama adına birtakım kararlar almaya başlamıştır. Yeterli teknolojik alt yapıyı sağlama ve alternatif öğrenme planları geliştirmeye çalışmışlardır.

Her alanda sosyal eşitsizlikler yaratan Covid-19 salgını eğitim alanında da eşitsizlikler yaratmıştır. Zaten fırsat eşitliği noktasında sıkıntılar yaşanan eğitim kurumunda eğitimin evlerden sürdürülmesi de birçok eşitsizliği görünür hale getirmiştir.

Eğitimin evlere taşındığı bu dönemde, internete ve teknolojik aletlere erişim noktasında eşitsizlikler meydana gelmektedir. Covid-19 salgınıyla birlikte tüm dünyada internet kullanımı artmaktadır. Fakat dijital eşitsizlikler de aynı yönde artış göstermektedir. Bu bağlamda ise çağımızın sorunu olan ve pandemiyle de derinleşen dijital bölünmeden söz etmek doğru olacaktır. Dijital bölünme enformasyonel teknolojiye erişimde ve bu olanakları kullanmadaki ekonomik ve toplumsal eşitsizlikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pandemi sürecinde sosyoekonomik statüsü düşük ailelerin aile üyelerine yetecek miktarda teknolojik alete ulaşamaması da uzak eğitimde yaşanan eşitsizlikleri göstermektedir. Kırsal bölgelerdeki alt yapı sorunu ve bağlantının zayıf olması

yine kentteki öğrencilere kıyasla kırdaki öğrencilerin internete erişim noktasında sorun yaşadığını kanıtlar niteliktedir. Bu bağlamda öğrencilerin çevrimiçi derslere katılımı zorlaşmış hatta derslere katılamamışlardır(Genç, Engin&Yardım, 2020:153).

2020’de yayınlanan Dijital 2020 Küresel Genel Bakış Raporu’na göre Nijerya’da halkın %60’ı internet ağını kullanamamaktadır. Rapora göre nüfusun yaklaşık %83’ünün telefona erişimi bulunmaktadır fakat bu oranın sadece %50’si kentlerde yaşamaktadır. Bu bağlamda kırsal mekanlarda yaşayan internet bağlantısı sınırlı olan ve teknolojik ürünler olan tablet, telefon ve bilgisayar gibi aletlere erişimi sınırlı olan öğrencilerin teknolojik temelli öğrenmeye de erişimi sınırlı olacaktır. Bu noktada yaşanan sosyoekonomik eşitsizliklere bakıldığında eğitimde yaşanan eşitsizlikler daha da ciddi olacaktır(Obiakor&Adeniran, 2020; Sezgin&Fırat, 2020:44).

İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD)’nin yaptığı bir araştırmaya göre İsviçre, Norveç ve Avusturya’daki öğrencilerin %95’nin uzak eğitime katılabilecek teknolojik cihazları olduğu ortaya konmuştur. Endonezya’da ise Öğrencilerin sadece %34’ü bilgisayara sahiptir(OECD,2020).

Çin’de yapılan bir araştırmaya göre Çin’de yaşanan uzaktan eğitim sorunlarından biri de internete erişimin sıkıntılı ve internete bağlanan cihazlara ulaşımın güvenilir olmamasıdır. Dünyanın en ucuz telefonlarının Çin’de üretilmesine rağmen aileler kendilerine ve çocuklarına telefon alırken maddi zorluklar yaşamaktadır. Diğer dünya ülkeleri gibi Çin’de de kırsal bölgelerde internet ağına erişim noktasında problemler yaşanmaktadır. Malezya’da da benzer şekilde bir dijital uçurum yaşandığı görülmektedir. 2019’da 100 kişiye düşen ulusal geniş bant oranı %120 olsa da sabit geniş bant oranı sadece %8’dir. Bu bağlamda bu verilerden hareketle kırsal bölgelerde internete bağlanacak cihazları almada sosyoekonomik statüsü düşük ailelerde daha düşük olduğu görülmektedir(Gong,2020; Sezgin&Fırat, 2020:44).

Türkiye’de Liselere Geçiş Sınavı’nda (LGS) ortalama olarak puanlar önceki yıla göre 286’dan 268’e düşmüştür. Öğrencilerin önceki yıl %37’si 300 puan ve üzerinde alabiliyorken bu oran 2021’de %27’ye düşmüştür. Verilere göre üniversite sınavında da ciddi düşüşler yaşanmıştır. Temel Yeterlilik Testi (TYT)

sınavında 2,5 milyon öğrenciden 400 ve üstü ham puan alabilen öğrencilerin (bu sayı 42.803) oranı ertesi yıl 12.291'e düşmüştür. Bir yıllık süreç bile ciddi düşüşlere neden olmuştur (Gümüş, 2022:169).

Tablo 1. 2020-2021 TYT Sınav Puanı Dağılımı

	2020 TYT	%	2021 TYT	%
500	5	0,00	2	0,00
400 ve üstü	42.803	1,86	12.291	0,49
300 ve üstü	243.743	10,62	163.412	6,54
200 ve üstü	1.042.710	45,41	894.331	35,82
180 ve üstü	1.297.656	56,51	1.131.223	45,30
150 ve üstü	1.745.642	76,03	1.627.539	65,18
100 ve üstü	2.257.671	98,32	2.393.283	95,85
Sınava giren aday sayısı	2.296.138	100,00	2.496.974	100,00

Kaynak:(Gümüş, 2022:169).

Pandemi sürecinde çoğunlukla çevrimiçi yöntemlerin kullanılması bu sistemin artı ve eksi yönlerinin tartışılmasına neden olmaktadır. Uzaktan eğitimin avantajları bakımından sistemin esnek olması, ekonomik avantajlar, sınavlar ve teknolojiyle uyumlu olması şeklinde sıralanmaktadır (Yağan, 2021:159).

Pandemide öğrenciler uzaktan eğitim süreciyle çalışma hayatını birlikte götürüp para kazanmışlardır.Bu bağlamda derslerin sisteme kaydedilip yeniden izlenebiliyor oluşu öğrencilere kolaylık sağlamıştır.Esneklik noktasında birçok öğrenci uzaktan eğitim esnek olmasını bir avantaj olarak gördüğünü ifade etmektedir. Ders saatlerinin esnek olmasının öğrenciler açısından oldukça olumlu olduğu bildirilmiştir. Öğrencilerin %59 kadarı online eğitimin esnekliğinin kendileri için bir avantaj olduğunu söylemiştir (Yağan, 2021:160).

Uzaktan eğitim mekânsal anlamda da bazı esneklikler sağlamaktadır. Bu bağlamda öğrenciler üniversitelerinin bulunduğu şehirlere gitmeden eğitim faaliyetlerini sürdürebilmektedirler. Eğitimde dijitalleşmenin sağlanması bir noktada ülke içerisinde gezinimi azalttığı için virüs bulaşma ve yayma riskini de azaltmaktadır.

Uzaktan eğitimin dezavantajlarına bakıldığında teknik durumlar, canlı ders ve sınavlar olmak üzere üç şekilde sıralanmaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerin tamamı uzaktan eğitimin en önemli dezavantajının teknik problemler olduğunu ifade etmiştir. İnternetin bazı yerleşim yerlerinde çekmemesi dezavantaj olarak belirtilmiştir. Ders sırasında yaşanan teknik sorunlar öğrencileri dersten atmakta ve görüntü kalitesini düşürmektedir. Yine derslerin yoğun olduğu zamanlarda sürekli ekrana bakmak da temas edilen sorunlardan biridir.

Öğrenciler açısından diğer bir sorun ise uygulamalı derslerin çevrimiçi şekilde yürütülemiyor olmasıdır. Öğrenciler online eğitim ile sadece alanlarıyla ilgili teorik bilgileri edindiklerini dile getirmişlerdir. Meslekleri hakkında saha bilgisine erişememek öğrenciler için kaygı uyandırıcı olmaktadır. Bu noktada öğrencilerin sanal öğrenme ya da sanal iletişim yerine yüz yüze kişisel iletişim kurmak istediği sonucu ortaya konulabilmektedir.

Uzaktan eğitimde yaşanan bir diğer sorun ise proje, ödev ve sınavların çevrimiçi şekilde yapılıyor olmasıdır. Öğrenciler sınavlarla ilgili artı ve eksi yönlerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerin %29'u yüz yüze sınavlara göre çevrimiçi sınavları daha kolay bulduğunu dile getirmiştir. Sınavdan yüksek alan öğrencilerin bu durumu bir avantaj olarak görmektedirler. Öğrencilerin %59'u sınavlarla ilgili olumsuz görüşler bildirmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin çoğu etik durumları problem etmektedirler. Bu süreçte öğrenciler sınavların yardım alınarak yapıldığını düşünmektedir(Yağan, 2021:164).

Öğrencilerin evde olmasının başka bir olumsuz yanı ise evde yaşadıkları sorunlardır. Bunlar istismar, ihmal, açlık, erken yaşta evlendirilme, işçi olarak çalıştırılma gibi risklerdir.

2.1.3. Çalışma Hayatına Katılım

Covid-19 salgını sürecinde iş hayatıyla alakalı bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlar arasında iş yerlerinin geçici olarak kapatılması, ücretsiz izne çıkma, ücretli izne çıkma ve evden çalışma uygulamaları gibi farklı birtakım uygulamalar yapılmıştır. Pandemi süreci çalışanlar için sosyal mesafe kurallarının uygulanması, belirsiz (zorunlu) izinler, çalışma saatlerinde ve ücretlerde azaltılma ve işten çıkarmalar gibi vahim sonuçlara yol açmıştır. Bu duruma ek olarak salgın nüfusun önemli bir kesimi için, uzaktan çalışma, kısa çalışma ve iş yükündeki ani artış gibi alışık

olunmayan bazı olguları ortaya çıkarmıştır. Salgına karşı alınan önlemler arasında olan uzaktan/evden çalışma uygulamaları çok sayıda kurum tarafından kullanılmış fakat yeni ve değişik bir uygulama olması itibariye çalışanların farklı tepkiler vermesine neden olmuştur (Berberoğlu Yakupoğlu, 2021:35). Uzaktan/evden çalışma uygulaması çalışanlar için çalışma süresini ve zorluklarını arttırırken diğer taraftan zaman, ev, iş, mesai saati ve çalışma mekanı açısından bu algıların karışmasına ve silikleşmesine neden olmuştur. Birleşik Krallıkta Liberty Games tarafından yapılan bir araştırmaya göre evden çalışanların %38'i daha fazla çalıştığını ifade etmiştir (McCulley, 2020). Salgın sürecinde yüksek statülü mesleklerin ve beyaz yakalı mesleklerin evden çalışma imkanları daha yüksek olmuştur fakat kol gücü ile çalışılan ve üretim odaklı mesleklerde bu oran oldukça düşüktür (Akca ve Küçükoğlu, 2020:71-78).

Dolayısıyla “Evde Kal” çağrılarına uyabilmek için evden idame ettirilebilecek bir mesleğe ihtiyaç vardır. Evden çalışmaya müsait meslek gruplarının başında yöneticiler, öğretmenler, mühendisler, bilgi ve iletişim teknolojileri uzmanları, hukukçular, akademisyenler gelmektedir. Ayrıca Türkiye’de çalışan nüfusun %24’ünün uzaktan çalışma imkanına sahip olduğu ortaya konmuştur (Akçaoğlu, 2021:164).

Uzaktan/evden çalışan beyaz yaka meslek grupları kendi ihtiyaçlarını karşılayacak emekçi kitlesine bu süreçte mecbur kalmışlardır. Bu grup; kargo çalışanları, online market hizmetleri ve motor kuryeler (Getir, Trendyol Market, Banabi vd.), sağlık çalışanları, market çalışanları, fırınlar, tarım çalışanları ve temizlikçilerdir. Bu bağlamda mevcut emekçi kitlesi uzaktan iş uygulamalarında çalışamayacak ve bir eşitsizlik meydana gelecektir. Bu noktada pandemi döneminde bu hizmetlerin var olmaması noktasında gündelik hayatın nasıl aksadığı da gözler önüne serilmiştir.

Kısacası pandemi döneminde beyaz yaka meslek grupları esnek çalışma politikaları uygularken mavi yaka meslek grupları iş yerlerine gitmek zorunda kalmış ve virüs riskine daha fazla maruz kalmışlardır. Bu bağlamda mesleklerden kaynaklı eşitsizlikler gündeme gelmektedir.

2.1.4. Dezavantajlı Gruplar ve Eşitsizlik

Pandemi süreciyle birlikte virüsten etkilenen en belirgin grup dezavantajlı gruplardır. Yaşlılar, engelliler, kadınlar ve çocuklar, yoksullar ve evsizler, göçmenler ve gençler Covid-19 Pandemisi sürecinde en çok virüsün getirdiği olumsuzluklardan en çok etkilenen kesimdir. Pandemi dezavantajlı gruplarda sosyal eşitsizliğin artmasına neden olmuştur.

2.1.4.1. Yaşlılar

Yaşlılar Covid-19 Pandemisi sürecinde hem kronik hastalıkları olması bakımından hem de yaş faktöründen dolayı günlük hayatta aktivitelerini sınırlı düzeyde yapabilmeleri Covid-19 bakımından yaşlıların risk grubunda olmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda yaşlılar sokağa çıkma yasaklarına tabi tutulmuş ve ekonomik, sosyal hayat ve sağlık noktasında ihtiyaçlarını giderememişlerdir.

Covid-19 pandemisi yaşlılara yönelik ayrımcılıkları gün yüzüne çıkarmıştır. Bu süreçte yaşlılara yoğun sınırlamalar getirilmiştir. Bu bağlamda yaşlılar bir noktada toplumsal eşitsizliğe maruz kalmışlardır. Yaşlıların yüksek riskli grup olarak sınıflandırılmasının da ayrımcılığa ve eşitsizliğe davetiye çıkardığı ve ayrımcılığı meşrulaştırdığı da yadsınamaz bir gerçektir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TUIK) verilerine göre 2019 yılında Türkiye'de yaşlı nüfusu %9,1'e yükselmiştir. Bu oranın 2023 yılında %10,2, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında ise %25,6 olacağı tahmin edilmektedir(TUIK, 2019). Bu bağlamda Türkiye yaşlı bir ülkedir. Dahası Türkiye hızlı yaşlanmakta olan bir ülkedir ve yaşlılıkla ilgili sorunları da bu noktada artış göstermektedir.

Yaşlı nüfusu pandemi sürecinde en fazla etkilenebilecek gruplar arasındadır. Yaşlılara yönelik sokağa çıkmama uygulamaları yaşlıların evde daha fazla kalmasına neden olmuş ve depresyon riskini de beraberinde getirmiştir. Dünya Sağlık Örgütü(WHO)'nün yaptığı bir araştırmaya göre dünyada salgının başlarında hayatını kaybedenlerin %95'inden fazlasının 60 yaş üzerinde olduğu bildirilmiştir. Türkiye Sağlık Bakanlığı tarafından bildirilen verilere göre ise Covid nedeniyle hayatını kaybedenlerin %80'inin 60 yaş üstü olduğu ifade edilmiştir(Türk, 2020:35-45).

Yaşlılar pandemi boyunca sosyal dışlanmaya maruz kalmışlardır. Bu noktada yaşlılar için ayrımcılık ve toplumsal eşitsizlikler oluşmuştur. Sosyal dışlanmaya neden olan ilk boyut ekonomik dışlanmadır. Yaşlılar emeklilik sürecine girmeye başladığı an gelir düzeyi anlamda bir düşüşle karşılaşmaktadırlar. Bu süreç için bazı yaşlılar geçici ve güvencesi olmayan işlerde çalışmaya başlamışlardır. Nerdeyse her kültür bir yaş tanımlaması yapar ve yaşı çeşitli şekillerde anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bu tanımlamalara göre kim yaşlı kim genç bir sınıflandırma yapılmaktadır. Bu noktada günlük yaşamdaki etkinlikler, giyim tarzı ve girip çıkılan mekanlar buna göre belirlenmektedir. Sokakta, kafede daha az bulunmaları ve çok renkli kıyafetleri tercih etmemeleri buna bir örnektir(Demir, 2020:192). Bu bağlamda yaşlıların sosyal hayatta toplumsal eşitsizliklere maruz kalması yadsınamaz bir gerçektir. Yaşlılar bu durumu gönüllü olarak seçmeye zorlanmaktadır.

Bir başka nokta ise teknolojinin hızla gelişiyor oluşudur. Teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmesi yaşlıların teknolojiye uyumunu zorlaştırmaktadır. Yaşlıların teknolojik cihazları yeterince kullanamıyor olması bilgiye erişimde eşitsizlikleri ortaya çıkarmıştır. Yaşlılar genelde gündemden televizyon aracılığıyla haberdar olmaktadır. Yaşlıların güçsüz, hasta ve bağımlı olarak tanımlanması yaşlılara yönelik yaş ayrımcılığı doğurmaktadır. Yaşlılara yönelik bu şekilde tutumlarla karşılaşılması toplumsal olarak eşitsizlikleri de pekiştirmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TUIK) yaptığı bir araştırmaya göre Türkiye'deki eşitsiz yaşlanmanın temel yapısal problemlerden kaynaklandığı ifade edilmiştir. Türkiye'de yaşlılara kapsayıcı sosyal politikalar geliştirememektedir. Bu yaklaşımın temelinde Türkiye'nin genç bir ülke olduğu yanılgısıdır. Oysaki Türkiye hızla yaşlanmakta ve yaşlılık hastalıkla ilişkilendirilmenin dışında bir şey ifade etmemektedir(Arun, 2020:36).

Pandemi sürecinde yaşlıların kurallara uymayıp hala sokaklarda gezmesine binaen medyada tepkiler oluşmuştur. Bu noktada birkaç büyükşehir belediyesi meydanlardaki bankları toplatmıştır. Yine yaşlıların ücretsiz seyahat hakları ellerinden alınmıştır, bu hizmeti ilk olarak Ankara, Konya ve Antalya büyükşehir belediyeleri kaldırmıştır. Tüm bunlara rağmen hala sokağa çıkmaya devam eden yaşlı vatandaşlar hayret ile karşılanmıştır. Sonrasında ise yaşlılara yönelik sokağa çıkma kısıtlamaları başlatılmıştır(Arun, 2020:39). Hatta sokakta yaşlı vatandaş

görüldüğü takdirde şikayet edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Sosyal alandan dışlanan yaşlılar sosyal eşitsizliği bu sayede sert bir şekilde deneyimlemişlerdir.

Son olarak Antalya Yaşlılık Araştırması(AYA)’na göre AYA’nın2013 verilerine göre yaş ayrımcılığına maruz kalanların oranı %4,5’tir. Bu oran 2016’da %7’ye yükselmiştir. Hemen salgın öncesinde ise(2020 Şubat ayının son haftası) %10,3’e çıktığı görülmüştür. Yerel ölçülerde de olsa yaş ayrımcılığı yıl geçtikçe artmıştır(Arun, 2020:42).

Pandemi sürecinde yaşlılara yönelik psikolojik şiddet de göze çarpan olgulardan birisi olmuştur. Buna en çarpıcı örnek Ankara’da sokağa çıkma yasağının başlarında hastaneye gitmek için evinden çıkan 79 yaşındaki Ali İhsan Yavaşca’dır. Ali İhsan Yavaşca hastane dönüşünde 65 yaş üstü kartı iptal edildiği için otobüse binememiştir. Evine gitmeye çalışırken kendisini polis olarak tanıtan genç bir vatandaş tarafından ceza kesilmekle tehdit edilmiştir. Genç, yaşlı adama alaycı ve aşağılayıcı bir tavır göstererek onu psikolojik şiddete maruz bırakmıştır. Ve bu görüntüleri sosyal medya hesabından paylaşmıştır. Görüntülerin sosyal medyada yayılması üzerine kamuoyunda tepkiler başlamıştır. Tepkiler üzerine genç vatandaş hakkında yasal işlem başlatılmış ve yaşlı vatandaştan özür dilenmiştir. Gence yaşlıları daha iyi anlayabilmesi adına evden çıkmama yasağı verilmiş ve yasak bitince de bir huzurevi ziyareti yapması gibi son derece anlamlı bir ceza verilmiştir.

Bu şekilde sosyal engeller ve dışlanmalara maruz kalan yaşlı bireyler, eşitsizliklere de maruz kalmışlardır. Eşitsizlikler yaşlıları korku, panik ve tedirginliğe sürüklemiş ve zor zamanlar yaşamalarına neden olmuştur. Yaşlılar için olumsuz geçen bu süreç Foucault’nun “Büyük Kapatılma” kavramsallaştırmasıyla desteklenebilir. Foucault Büyük Kapatılma kavramsallaştırmasını kullanırken, toplumda var oldukları halde var olmaları noktasında bazı engeller ve kısıtlamalar konulan grupları ifade etmek için kullanmıştır. Foucault bu grupları; engelliler, yaşlılar, fahişeler, dilenciler, meczuplar, büyücüler, kâhinler, eşcinseller, tembeller gibi bir sınıflandırmaya tabi tutmuştur (Foucault, 1992;140). Yaşlıların da pandemi döneminde evlerde kalması ve sokağa çıkmalarına izin verilmemesi akla “Büyük Kapatılma’yı” getirmektedir.

Pandemi sürecinde yaşlılara yönelik “Vefa Sosyal Destek Grupları” kurulmuş ve ilaç temini, gündelik rutin faaliyetler ve market alışverişleri kurulan Vefa Sosyal Destek Grupları ile bu sorunlar giderilmeye çalışılmıştır. Bu grup jandarma, bekçi, polis ve sosyal hizmet çalışanlarından oluşmaktadır. Kurulan sosyal destek grubu ile yaşlı vatandaşlar ve kronik hastalığı olan vatandaşların sokağa çıkmadan ihtiyaçlarının karşılanması daha kolay ve güvenli bir hal almıştır (Bilge, 2020:109).

2.1.4.2. Engelliler

Salgın süreciyle oluşan belirsizliklerin en çok etkilediği dezavantajlı gruplardan birisi de engellilerdir. Engelliler yaşlılarla ortak sorunları yaşamlarının yanı sıra kendilerine özgü sorunlarla da karşı karşıya kalmıştır. Özellikle tedavi olan, rehabilite edilen, eğitim gören ve bakım alan engelli bireyler bu hizmetler yoksun kalmış ve bir eşitsizliğe maruz kalmışlardır.

Dünyada yaklaşık 1 milyardan fazla insan, fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak bazı engellere sahiptir. Bu insanların yaklaşık 200 milyonu hayatlarını idame ettirirken ciddi problemlerle karşılaşmaktadır (WHO, 2011). Covid-19 bazı engelli bireyler için sıkıntılı süreçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Örneğin, bazı engelli bireyler virüse karşı alınan tedbirlere uymakta zorluk çekebilmektedirler. Kişisel ve mekansal temizlik noktasında kişinin fiziksel bozuklukları, çevresel faktörler ve kişinin hizmet aksamalarından dolayı yaşadığı sıkıntılar Covid-19 tedbirlerinde zorlanmalarına neden olabilmektedir. Bazı engelli bireyler başka kişilerin yardımına ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada sosyal mesafeye uyma noktasında sıkıntılar yaşanabilmektedir.

Covid-19 nedeniyle, eğitim ve rehabilitasyon gibi hizmetler alan engelli vatandaşlar bu hizmetten yararlanamamış ve hizmetin aksamasına neden olmuştur. Bu noktada hizmetlerin aksaması engellileri ve engelli yakınları korku ve stres yaşamasına neden olmuştur. Covid-19 sadece sağlıklı bireyleri değil engelli bireyleri de etkileyerek ciddi tehditler oluşturmuştur (Kalaç, Telli &Erönel, 2020:7).

Türkiye’de toplumun yaklaşık olarak %12’si engelli bireylerden oluşmaktadır. Normal zamanlarda bile engelli bireyler sosyal yaşamın içerisinde çeşitli sorunlarla mücadele etmekteydiler. Salgının başlamasıyla birlikte yaşanan

olağanüstü durumlarla da mücadele etmeye çalışan engelli bireyler bu süreçte ciddi adaptasyon sorunları yaşamışlardır(Engelliler Konfederasyonu, 2021). Kısacası engelli bireyler pandemi sürecinde hem daha fazla problemle karşılaşmış hem de daha fazla bakım ve sosyal desteğe ihtiyaç duymuşlardır. Engellerinden dolayı pandemi sürecinde bu tip eşitsizliklerle karşılaşan engelli bireyler sosyal eşitsizliği net bir şekilde yaşamışlardır.

2.1.4.3. Gençler

Gençler fırsat yetersizliği ve eşitsizlik noktasında dışlanma yaşayacak gruplar arasındadır. İşsizlik gençlerin refahı bakımından onlar için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.İşverenler genel olarak tecrübeli elemanları işe almak istemektedir. Gençler alım noktasında tecrübesiz olarak nitelendirilerek ilk tercih olmaktan çıkmaktadır. İşsizlik gençlerin refahı anlamında ciddi bir tehdit olabilmektedir. Bu tarz toplumsal eşitsizlikler, ayrımcılıklar ve gelir adaletsizlikleri gençlere bağımlılık hissi ve güçsüzlük olarak geri dönmüştür.

Gençlerin işgücü piyasasından dışlanması ekonomiden adil pay alamamalarına neden olmuştur. Bu bağlamda gençler gelir eşitsizliğine maruz kalmakta ve yoksullukla mücadele etmek zorunda kalmıştır. ILO Gençler İçin Küresel İstihdam Raporu'na göre istihdam edilen gençlerin %30'u yoksulluk sınırında yaşamaktadır. Dünyada ise gençlerin %13'ü günlük 1.90 doların altında kazanarak aşırı yoksulluk sınırında yaşarken, %17'si günlük 3.20 doların altında kazanmaktadır(ILO, 2020).

Gençler pandemide yaşlılara ve engellilere göre daha sağlıklı olsalar bile istihdam edilen gençlerin Covid-19'dan etkilenecekleri sektörlerde istihdam edilmesi söz konusudur. Yine gençlerin eğitim hayatlarına evden devam etmeleri gençlerin zihinsel ve sosyal anlamda sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur(Yaşar, 2020).

2.1.4.4. Kadın ve Çocuklar

Dünya üzerinde yapılmış bir araştırmaya göre dünyada üç kadından biri yaşamının herhangi bir zamanında fiziksel ya da cinsel şiddet yaşamaktadır (Dervies, 2013; Ünal ve Gülseren, 2020:89). Kadına yönelik şiddetin var olmasının temel sebebi toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Ve nerdeyse her şiddet türünün nedenidir. Bu bağlamda kadınların fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel

ve duygusal şiddete maruz kalması olası bir gerçekliktir. Bu şiddet türleri ayrı ayrı sıralansa bile kadınlar bu şiddet türlerinin birkaçını aynı anda yaşayabilmektedirler.

Covid-19 döneminde de kadınların sağlık, güvenlik ve sosyal koruma bakımından yaşadığı problemler net bir şekilde hissedilmiştir. Salgın sürecinde kadınlar adına ekonomik ve sosyal anlamda olumsuz süreçler yaşanmıştır. Bu sürece karantina süreci de eklenince kadına şiddet artarak devam etmiştir.

Covid-19'a daha çok maruz kalanlar arasında sağlık çalışanları, temizlik işçileri, kasiyerler, yemek dağıtım ve eczacılar genelde kadınlardan oluşmaktadır ve pandemi sürecinde en çok virüs riskine maruz kalan kesimler arasında bu meslekler de vardır. Ayrıca kadınların şuanda bile %20-50'sini etkileyen aile içi şiddetin de salgın döneminde oldukça arttığı da yadsınamaz bir gerçektir (Yorgancıoğlu, 2020:40).

Pandemi bir noktada kadın yoksulluğunu da ortaya çıkarmaktadır. Bilindiği üzere Türkiye kadınların istihdama hala düşük seviyelerdedir. Kadınlar esnek ve güvencesiz işlerde çalışmakta ya da bir erkekle aynı işi yapsa bile düşük maaş almaktadır. Eşitsizlik, ayrımcılık ve birçok olumsuzluğu bir arada yaşayan kadınlar 2020'de başlayan salgın nedeniyle de derinleşen bir ekonomik kriz içerisine girmektedir. Bu bağlamda yapılan bir çalışmada Türkiye'de 25 yaş üzeri erkeklerin 2020 yılında işgücüne katılım oranı %72,5 ve kadınların iş gücüne katılım oranları ise %31,6'dır. Bu verilerden hareketle erkeklerin iş gücüne katılım oranı bir önceki yıla göre %4,5 azalırken, kadınların iş gücüne katılıma oranı %10 azalmıştır (Berberoğlu Yakupoğlu, 2021:32).

Türkiye'de 28 kentte 1873 kadınla yapılan bir araştırmaya göre, araştırma grubunun karantina öncesi ve karantina sırasında şiddete ne kadar maruz kaldıkları bilinmek istenmiştir. Yanıtlara bakıldığında kadına şiddet sosyal izolasyon sürecinde %27,8 oranında artış göstermiştir (Sosyal Politik Saha Araştırmaları Merkezi, 2020). Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu Başkanı Canan Güllü; 2019 yılı Mart ayı ile 2020 Mart ayı acil yardım ihbarlarının karşılaştırıldığında, fiziksel şiddet %81, psikolojik şiddetin ise %93 oranında arttığı görülmektedir. Güllü hukuki desteğe ulaşamayan kadınların oranının %96 olduğunu bildirmiştir. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınların da hangi hastaneye

gideceklerini bilmemesi yaşanan sorunlardan birisi olmuştur. Ekonomik kriz ve işsizliğin de şiddeti tetiklediğini vurgulayan Güllü birçok etkene değinmiş ve acil bir paket sunulması gerektiğini vurgulamıştır(Şahin, Çakmak & Erdem, 2021:7352).

Amerika Birleşik Devletleri'nde New York valisi Andrew Cuomo salgın nedeniyle aile içi şiddet oranlarının Mart ayında %15, Nisan ayında ise %30 oranında arttığını bildirmiştir(Klebnikov, 2020; Altın, 2020:215). Kısa süre içerisinde pandemide kadına şiddet oranları hızlı bir şekilde artış göstermektedir.

Kadınlar için oluşan başka bir tehdit ise pandemi sürecinde kabul edilen 5275 ve 7242 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı ile ilişkili kanunlarda değişikliğe gidilmesidir. Bu kanunlardaki değişikliklerle cezaevlerinde bazı düzenlemeler yapılmıştır. Düzenlemelerde 5275 sayılı kanuna geçici olarak 9. madde eklenmiştir ve buna göre açık infaz kurumlarında bulunan veya bu kurumlara geçmeye hak kazanan hükümlüler ve haklarında denetimli serbestlik kararı verilen hükümlüler ve mevcut durumda denetimli serbestlikten yararlanan hükümlüler 31/05/2020 tarihine kadar izinli sayılmaları öngörülmüştür. Gerektiğinde bu izinler Adalet Bakanlığı tarafından iki ayı geçmeyecek şekilde üç kez uzatılacağı hükmü eklenmiştir(İnce, 2020). Bu bağlamda yapılan düzenlemeler ile hükümlüler evlerine dönerek bir nevi özgürleşmişlerdir. Fakat şiddet mağduru kadınlar için durum pek de öyle olmamıştır. Kırılgan gruplardan biri olan kadınlar yaşadıkları bu durum karşısında daha da stres ve kaygı içerisine girmişler ve şiddetten kaçınmakta zorlanmışlardır.

Covid-19 Pandemisi sürecinde evde kalmak virüs bulaşması açısından güven verici bir tablo olmaktadır. Fakat her birey için güvenli bir yer olması gereken evler şiddet mağduru kadın ve çocuklar için aynı şekilde tanımlanamamaktadır.

Pandemi sürecinde uygulanan karantinalar aile bireylerini aynı ortamda tutmuş ve beraber zaman tüketimini artırmıştır. Bu noktada çocuklar kontrol altında tutulmak istenmiş, çocuğun evdeki ödev/çevrimiçi ders gibi sorumluluklarının da artması olumsuz neticelere yol açabilmektedir. Ayrıca çocukların okullarına devam etmemesi dış gözlemcilerden uzak kalması(Öğretmen, doktor vs.) çocukların hane içerisinde yaşadıkları durumları içselleştirmesine neden olmuştur(Coulthard vd., 2020; Güngör&Aşkın, 2021:49).

Çocuklar aile içi şiddette mağdur olan en önemli gruptur. Ebeveynler kaygı ve streslerini karantina boyunca çocuklarına yansıtabilmekte ve şiddetin hedefi olabilmektedirler. Gündelik hayatın içerisinde çocuklar dezavantajlı bir konumda olmalarının yanında pandemi sürecini aileleriyle deneyimlemeleri, içlerinde bulundukları durumu anlamlandırmaya çalışmalarındaki güçlük ve üzerine aile baskısı çocukları derinden etkilemiş, psikolojik ve fiziksel olarak sorunlar yaşamalarına neden olmuştur.

Mevcut koşullarda 2019 yılında aşırı yoksulluk içerisinde olduğu tahmin edilen 386 milyon çocuk olduğu varsayılmaktadır. Covid-19 krizinin ortaya çıkardığı koşullar bağlamında ise 42-66 milyon çocuğun eklendiği tahmin edilmektedir(ILO, 2020).

Türkiye %25 ile çocuk yoksulluğunun en fazla olduğu OECD ülkelerinden biridir(Akkan, 2020:2). Covid-19 krizinin derinleştirdiği eşitsizlik çocukları derinden etkilemiştir. Özellikle bu süreçten, yoksul ailelerin çocukları, etnik gruplar, engelli ve tek ebeveynli ailelerde yaşayan çocuklar etkilenmiştir(ILO, 2020).

Türkiye’de yapılan bir araştırmaya göre babanın eğitim seviyesi ile aile içi şiddet arasında bir bağlantı vardır. Bu ilişki incelendiğinde bağırma, korkutma, tekme atma gibi şiddet davranışları babanın ortaokul mezunu olduğu ailelerde görülmektedir. Tehdit ve küfür babanın ilköğretim mezunu olduğu ailelerde ve tokat atma ve fiziksel şiddet ise babanın okuryazar olduğu ailelerde daha çok yaşanmaktadır(Sağnıç&Karyelioğlu, 2020:95). Çocuğa yönelik bu şekilde şiddet unsurları çocuğun fiziksel ve psikolojik sağlığına zarar vermekte ve özgüven eksikliği, benlik saygısının azalması ve sosyal ilişkilerinin bozulmasına yol açmaktadır. Pandemi döneminde ailelerin gelir kaybı yaşayarak yoksullaşma stresine girmeleri de aile içinde kadın ve çocuğa yönelik şiddetin artmasına neden olmuştur. Yine çocukların ya da yetişkinlerin kendilerine ev içinde kişisel alanlara sahip olmaması birlikte yaşamayı zorlaştırmıştır. Bu noktada ev içinde gerilimler ortaya çıkmaktadır. Bu tarz bir sosyal eşitsizlikle mücadele içerisine giren çocuklar kaygı, stres ve korkuyla da mücadele etmek durumunda kalmıştır.

Yapılan araştırmalarda Covid-19 servisinde çalışan bireylerin ve çocuklarının kaygı ve stres durumlarının çalışmayanlara oranla daha fazla olduğu görülmüştür.

İtalya’da yapılan benzer bir çalışmaya göre ise sağlık çalışanı çocuklarının yaklaşık olarak 1/3’ünün travma sonrası stres bozukluğu yaşamada yüksek risk grubu içerisinde olduğu görülmektedir. Yine Covid-19’a yakalanan çocukların ebeveynlerinden ayrılma, damgalanma, akut stres ve uyum bozuklukları yaşadığı görülmüştür(Akoğlu&Karaaslan, 2020:101).Kısaca yapılan çalışmalar aile içi şiddetin yanı sıra çocuğa karşı istismar da pandemi sürecinde artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Eğitimin çevrimiçi şekilde sürdürülmesi çocukların internet ortamında pornografik görüntülerle karşılaşmasına neden olmuştur. Çocuk bu sayede istismara daha kolay maruz kalabilir hale gelmiştir.

2.1.4.5. Yoksullar ve Evsizler

Covid-19 salgınının kentlerde daha hızlı yayılması yoksul bireylerin kaliteli sağlık hizmetlerine erişimine mani olmuştur. Kırsal alanda ise yayılımın az olması kente oranla bir artı olarak geri dönmektedir. Fakat bu durum kırdaki yoksulların sağlık hizmetine erişimini sınırlandırmaktadır.

Yoksul aileler için ücretsiz ve kaliteli sağlık hizmetlerine ulaşımın önünde engellerinyıkıcı problemlere neden olabilmektedir. Ayrıca okulların uzaktan eğitim olarak devam etmesi okullarda verilen gıda hizmetinden yoksul ailelerin çocuklarının mahrum kalmasına yol açmıştır ve çocukların yeterli beslenememelerine neden olmuştur(Van Lancker&Parolin, 2020:243).

Özellikle gelişmemiş ülkelerde kayıt dışı şekilde istihdam edilen bireyler daha fazla güvencesiz işlerde çalışmakta ve bu da yoksulluklarını derinleştirmektedir. Pandemi zaten ekonomik anlamda bir kriz ortamı oluşturmuşken yoksullukların zaten halihazırda bir kriz yaşaması ve pandemi krizleri de eklenince yoksulluklarını daha fazla keskinleştirmiştir.

Pandemi sürecinde istihdam ve gelir kayıplarının da etkisiyle yoksulluk daha da artmıştır. Türkiye’de salgın öncesi çalışan yoksulluğu %57 iken bu oran pandemi sonrası istihdam kayıpları da hesaba katıldığında sırasıyla %69 ve %72’ye doğru yükselmektedir. Aylık gelir miktarı 1500 TL ye çekildiğinde bile bu oran %36 olarak karşımıza çıkan oran %58 ve %64’e çıkmaktadır (Duman, 2020).

Yükselen eşitsizlik karşısında pandemi sürecinde gıdaya erişim noktasında da bazı eşitsizlikler ortaya çıkmıştır. Yapılan bir araştırmada pandemi döneminde gıdaya erişilebilirlik oranlarına bakıldığında %7’si hiçbir şeyin değişmediğini, %53’ü

daha fazla ögün atladığını, %49'u bazı besin maddelerine ulaşamadığını ve %14'ü gıdaya hiç ulaşamadığını belirtmiştir(Göçmen vd., 2020:23).Pandemi döneminde yoksulların beslenme konusunda sıkıntılar yaşaması oldukça dikkat çekicidir.

Covid-19 ile yoksulluk yeniden tanımlanmıştır. Covid-19 yoksullar ve dezavantajlı gruplar için daha kalıcı hasarlar yaratmaktadır. Pandeminin başlarında bu sert bir şekilde yüzümüze çarpmıştır. Toplumlar pandeminin ne gibi sonuçlar getireceğini bilmediği için marketlere yağmalar gerçekleştirmiş ve sosyoekonomik anlamda iyi olan bireyler her şeyden fazla fazla almaya eğilim göstermiştir. Yoksul halk ise boş raflar karşısında çaresiz kalmıştır. Bu bağlamda alım gücü yüksek olan bireyler kolaylıkla istediklerinden istedikleri miktarda almışlardır. Fakat bu sosyal anlamda zenginle yoksul arasında bir eşitsizlik yaratmıştır.

Yapılan bir araştırmada en zengin milyarderin servetinin pandemi öncesi seviyesine geri dönmesi sadece 9 ay sürmüştür. En yoksulların durumlarının düzelmesi için ise en az 10 yıl geçmesi gerektiği bildirilmiştir. Yine Oxford Committee for FamineRelief (OXFAM) Raporu'na göre pandemi sürecinde dünyanın en zengin 10 kişinin serveti 540 milyar dolar artmıştır. Kısaca pandemi sürecinde en zenginlerin serveti Türkiye'nin yıllık ekonomisinin %70'i kadar artmıştır (Berkhout vd., 2021:6). Dünya Bankası'nın tahminlerine göre ülkeler eşitsizliği azaltma anlamına şimdi harekete geçerlerse, yoksulluğun pandemi öncesindeki seviyesine dönmesi üç yıl sürecektir(World Bank, 2020).

Pandemi krizinden etkilenen bir başka dezavantajlı grup ise evsizlerdir. Normal şartlarda fiziksel şiddet, cinsel istismar, açlık ve sağlık sorunları gibi sokağın tehlikeleri ile yaşamak zorunda kalan evsizler pandemi sürecinde bir de Covid-19 ile mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Evsizler yoksullukla bağlantılı olarak hastalıklara da eğilimlidir. Yetersiz ve dengesiz beslenmenin de etkisiyle bireyler Covid-19'a karşı daha savunmasız hale gelmektedirler. Bu noktada Kaya Kılıç ve Aslantürk'ün yaptığı bir çalışmada evsizler soğuk havalarda uyuyamadığını ifade etmişlerdir. Bazı madde bağımlısı kişiler de sokaktaki evsizlere şiddet uygulamaktadır ve evsizler diğer evsizlerden kendilerini korumak durumunda kalmışlardır. Bu noktada gasp, şiddet, taciz ve hırsızlık gibi suçlara evsizler daha çok maruz kalmaktadır(Kaya Kılıç ve Aslantürk, 2019:428).

Pandemi süreci bu sorunlara ek olarak salgın riskini de ortaya atmıştır. Evsizler bulaşıcı hastalıklara en açık olan dezavantajlı gruptur. Covid-19 pandemisi süresi boyunca “Evde Kal” çağrıları yapılmıştır. Fakat evsizlerin gidecek bir evi olmadığı için durum onlar için oldukça zor bir hal almaya başlamıştır. Bu bağlamda birçok evsiz sokakta ve sağlıklı olmayan koşullarda yaşamını idame ettirmiştir. Evsizliğin daha çok metropol kentlerde görüldüğü bilinmektedir. Bunun sebebi büyük şehirlerde toplumsal bağların ve dayanışma ilişkilerinin zayıf olmasıdır. Bu bağlamda evsizler daha trajik sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

ABD dünyada en çok evsizin olduğu ülkedir. Amerika’da bir evsiz çadırda veya battaniyesini alıp yaşayabilirken Türkiye’deki evsizlerin tipolojisine bakıldığında ise otogarlar ve tren istasyonları olmaktadır (İlhan& Ergün, 2010:80). Covid-19’la birlikte evsizlerin sağlık, beslenme ve temizlik olanaklarından yararlanamaması daha da güç bir hal almıştır. Bu bağlamda pandeminin asıl mağdurları evsizler olmaktadır. Birçok ülke gibi Türkiye’de de evsiz sorunları yaşanmaktadır.

2009 tahminlerine göre Türkiye’deki evsiz sayısı 70-100 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir. İstanbul’da ise 10 bin kadar evsiz olduğu tahmin edilmektedir (Salih, 2020; Sipahi&Arslan, 2021:980). Türkiye’de uzun bir zaman aralığında 65 yaş üstü ve 20 yaş altı bireylerin sokağa çıkması yasaklanmıştır. Fakat evsiz yaşlı bireyler gidecek başka bir yerleri olmadığı için hem hastalığa yakalanma hem de taşıyıcısı olma riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Ve sosyal hizmetlerden güçlkle faydalanabilmektedirler. Bu bağlamda yaşanan gelir eşitsizliklerinden dolayı mağdur durumda olan evsizlerin ve yoksulların pandemi sürecinde yaşadıkları zorluklar onları bir bilinmezliğin ve trajedinin içerisine çekmiştir.

2.1.4.6. Göçmenler

Literatürde daha çok “mülteci”, “sığınmacı”, “göçmen”, “misafir”, “vatansız” gibi değişik terimsel anlamlar içerse de göçmenler ve mülteciler pandemiden payını almış ve ağır bir şekilde bu süreçten etkilenmişlerdir. Yapılan araştırmalar mültecilere yeterli enformel destek sağlanmadığı ve hastalandıklarında gerekli sağlık kuruluşuna başvuramayacak kadar az bilgi sahibi olduğu yönündedir (Altunpolat, 2022:176).

Dünyanın pek çok yerinde göçmenler ve mülteciler yoksullaşma korkusu nedeniyle güvencesiz olan işlerine enfeksiyon riski olsa da devam etmektedir. Göçmen ve mültecilerin sağlıklı gıdaya erişemedikleri ve beslenme yetersizlikleri yaşadığı bilinmektedir. Yine barınma, su, sabun, maske ve dezenfektan gibi ihtiyaçlara ulaşamamaktadırlar. Bu noktada ciddi bir dil bariyeriyle karşı karşıya kalan göçmenler ve mülteciler bilgiye ve kamusal hizmete ulaşmakta zorluk çekmişlerdir.

Sokakta yaşayan, temiz suya erişemeyen mülteci ve göçmenlerin salgından daha fazla etkilenen dezavantajlı gruplar olduğu tartışılmaktadır(Kara, 2020:30). Yine göçmenlerin sosyoekonomik koşulları da Covid-19'a karşı alınan tedbirleri zorlaştırmaktadır.

Özellikle yasal oturma izni olmayan göçmenlerin genelde sağlık sigortası yoktur ve bulundukları ülkede göçmen statüsünden çekindikleri için sağlık kuruluşlarına gitmemektedirler(McAuliffe&Bauloz, 2020).

Yine göçmen kampları içerisinde sosyal mesafe ve sosyal izolasyon kurallarına uyulması oldukça zorlaşacaktır. Bunun yanı sıra ABD ve Avrupa kapısındaki göçmenler, Covid-19'u ağır geçiren ülkelere yakınlıkları bakımından yetersiz sağlık koşulları da hesaba katıldığında büyük bir risk alanı içinde bulunmaktadır(United Nation, 2020; Kara, 2020:31).

Türkiye'de yaklaşık olarak 4 milyon göçmen yaşamaktadır. Bu oranın 3.6 milyonu Suriyeli göçmen, 330.000'i kayıtlı mülteci ve diğerleri farklı etnik gruplardan olan sığınmacılardır(Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021).

Türkiye'de mülteciler üzerinde yapılan bir çalışmaya göre Mart 2020'den itibaren 1162 anket katılımcısının %63'ü gıdaya ve %63'ü ise temizlik malzemelerine ulaşmakta zorluk çektiğini ifade etmiştir. Pandemi sürecinde ödemelerinin geciktiğini ifade eden göçmenler en fazla kira, fatura ve temel ihtiyaçlara ulaşmada sıkıntı yaşamışlardır. Pandemiden önce %18 oranına göçmen ve mülteci çalışmıyorken Mart ayı sonrası bu oran %88'e çıkmıştır. Katılımcıların %43'ü çalıştığı kurumun çalışmalarının durdurulması üzerine işten ayrılmıştır. Katılımcıların %48'i çocuklarının uzaktan eğitime katılamadığını belirtmiştir. Bu orana rağmen %52 oranında mülteci çocuklarının uzaktan eğitime devam edebildiğini ifade etmiştir. Yine sağlık hizmetlerine erişim noktasında

katılımcıların %85'i sağlık hizmetlerine erişebilmiştir. Katılımcıların %58'i evden nadir olarak çıktığını ifade etmiştir. Katılımcıların %35'i hiç çıkmadığını ve %6'sı her gün evden çıkmak durumunda olduğunu ifade etmiştir(SGDD-ASAM, 2020:21-23).

Pandemi sürecinde mülteciler çok boyutlu bir eşitsizlik yaşamıştır. Eğitim, beslenme, sığınma ve iş alanlarıyla alakalı birçok eşitsizliği derinden hissetmişlerdir. Mevcut koşullarda bile dezavantajlı bir konumda olan göçmen ve mültecilerin pandeminin de etkisiyle yaşadığı eşitsizlikler beslenmiş ve dramatik bir hal almıştır. Bu noktada özellikle göçmen işçiler Covid-19 karşısında savunmasız bir pozisyonda olmaktadır. Çünkü pandeminin yarattığı krizler göçmen işçilerin varış ülkelerindeki işyerlerine erişimlerini ve ailelerine dönmelerini sınırlandıracaktır.

Pandemi süreci yüksek riskli kategoriler oluşturarak bazı grupların gözden çıkarılabilir veya ihmal edilebilir hale dönüştüğü tarihsel bir süreci ifade etmiştir (Altunpolat, 2022:177). Normal şartlarda bile toplumdan dışlanan göçmen ve mülteciler pandemi döneminde de bu sorunu yaşamış ve güncel çağın ötekileri olmuşlardır.

2.2. Dünya’da Covid-19 ve Toplumsal Eşitsizlikler

2019’un Aralık ayında Çin’in Hubei Eyaletine bağlı Wuhan kentinde Covid-19 adı verilen ve tüm dünyayı etkisi altına alan bir salgın hastalık ortaya çıktı. Dünyanın her noktasını etkileyen bu salgın her toplumu farklı açılardan etkilemiştir. Bütün toplumlar farklı düzeylerde etkilenmiş ve her toplum farklı tepkiler vermiştir. Bu etkiler arasında toplumsal eşitsizlik bir sosyologun incelemesi gereken önemli sorunlardan birisidir. Dünya çapında dezavantajlı gruplar arasında olan siyahîler, göçmenler, yoksullar, evsizler, mülteciler, yaşlılar ve kadınlar pandemi döneminde sosyal eşitsizliğe maruz kalan başlıca dezavantajlı gruplardandır.

Dünyada toplumsal eşitsizliğin en net hissedildiği zaman İspanya, ABD ve Birleşik Krallığın bu süreçte yaşadıkları bazı tecrübelerle ortaya çıkmış ve virüs sınıfsal bir nitelik kazanmıştır. İspanya’da Katalonya hükümeti az yoksul bölgelerin en az yoksul bölgelere göre 6-7 kat daha fazla Covid-19 riskine sahip olduğunu ifade etmektedir. ABD’nin dezavantajlı bölgelerinde ölüm riskinin daha

fazla olduğu belirtilmektedir. İngiltere ve Galler’de siyahlar, etnik azınlıklar ve Asyalıların ağır Covid hastalarının %34,5’ini oluşturduğu gör÷lmektedir. Chicago’da yapılmış bir araştırmaya göre Covid-19’dan kaynaklı ölümlerin oranı siyahlarda 100 binde 34,8 ve beyazlarda bu oranın sadece 8,2 olduğu ortaya konulmuştur (Bambra, 2020; Kocabaş, 2020:399).

Yoksulların, renklilerin, marjinalize toplulukların hayatları yeni Koronavirüs salgını ile değişecek ve orantısız bir şekilde bozulmuştur. Bu gruplar test yaptırma fırsatına daha az erişmiş ve virüs kapıp hayatlarını kaybetmişlerdir (Sullivan, 2020; Kocabaş, 2020:403).

Dünya çapında virüse karşı alınan karantina kararları ve iş yerlerinin kapatılması gelir ve iş kaybına neden olmuştur ve bu bağlamda da işsizlik ve yoksulluk katlanarak artış göstermiştir.

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) yaptığı Covid-19 araştırmasına göre pandemi nedeniyle yapılan tam ve kısmi tatiller dünyadaki iş gücünün %81’ini temsil eden yaklaşık olarak 2,7 milyar işçiyi etkilemektedir. Salgın yüzünden tehlikeli sayılan sektörlerde çalışan 1 milyar 250 milyon işçi çalışmaktadır. Yine ILO’ya göre küçük işletmeler ve zanaatkârlar da pandemiden yoğun bir şekilde etkileneceklerdir. Pandeminin yarattığı bu krizde dünya ekonomisinde en iyi tahminle %3, ılımlı bir ihtimalle %6 ve en kötü senaryoyla da %10’lara varan bir küçölme beklenmektedir (ILO, 2020).

ILO’nun araştırmalarına göre, çalışma saatlerinde belirgin düşüşler meydana gelmiştir. Pandemiye karşı alınan tedbirler ve ekonomik daralma sadece sektörleri değil belirli meslek gruplarını da etkilemiştir. Salgının yarattığı istihdam kayıplarıyla birlikte ortaya çıkardığı toplumsal eşitsizlikler gelir adaletsizliğini ve yoksulluğu arttıracadı tahmin edilmektedir. Dünya Bankasına göre pandemi en olumlu senaryoda bile 81 milyon insanı yoksulluğa iterek yoksulluk oranını 8,9’lara çıkarabilir (Duman,2020). Dünya ekonomisinin en iyi ihtimalle %3 oranında daralacağını ifade eden Sunar, daha makul bir senaryo ile de %6-7 daralacağı düşün÷l÷rse gıda erişiminde olan sıkıntıları ve pandeminin dünyadaki 50 milyondan fazla insanı mutlak yoksulluğa iteceğini ifade etmiştir (Sunar, 2020:7).

ILO'ya göre Şuanda 4.1 milyar insan, (Bu oran dünya nüfusunun %53' n  kapsamaktadır) ulusal sosyal güvenceden faydalanamamaktadır. Dünya nüfusunun en az %47'si en az bir sosyal koruma güvencesinden yararlanabilmektedir (ILO, 2021:45).

Sosyal koruma noktasında da karşımıza çıkan önemli sosyal eşitsizlikler de mevcuttur. Dünyada en geniş sosyal koruma kapsamına sahip bölgeler Avrupa ve Orta Asya'dır. Bu bölgelerde yaşayan insanlara en az bir yardım verildiği görülmektedir. İkinci sırada %64,3 oranla Amerika Kıtaları gelmekte ve bu oran küresel ortalamanın üzerinde yer almaktadır. Asya-Pasifik %44 Arap  lkeleri %40 ve Afrika'da %17,4 oranında bir sosyal koruma a Ğı bulunmaktadır (ILO, 2021:19).

Dünyada sosyal korumaya yönelik tedbirler ve harcamalar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Genellikler  lkeler gayrisafi yurt içi hasıllarının (GSYH) %12.8'ini sosyal korumaya(sağlık hariç) ayırmaktadır. İlâveten gelişmiş  lkeler GSYH'lerinin %16,4' n , gelişmemiş düşük gelirli ülkeler ise sadece %1,1'ini sosyal korumaya harcamaktadırlar (ILO, 2021:19). Bu noktada pandemide gelişmemiş ülkelerin sağlık alanına ayırdıkları gelir çok daha az olacaktır.

Küresel anlamda sosyal eşitsizlik yaşayan en önemli bölgelerden birisi Afrika'dır. Dünyada eşitsizlik adına Afrika'nın pandemi sürecinde yaşadığı eşitsizliklere değinmek doğru olacaktır.

Afrika kıtasında 85.000'den fazla vaka sadece 19 Mayıs 2020 tarihine kadar bildirilen vaka sayısı olmuştur. Fas, Cezayir, Güney Afrika gibi bölgeler yüksek oranda test yapabilme gücüne sahipti fakat Nijerya gibi daha düşük test oranına sahip ülkelerden daha fazla vaka bildirimini olduğu için bu rakamlarla sınırlı bilgilere eriŐilmektedir (Kavanagh vd., 2020; Dedeler vd., 2020:301).

Salgının baŐlangıcında virüsün sıcak havalarda daha az yayıldığına dair bir teori ortaya atılmıştır. Bu bağlamda virüsün Afrika  lkelerini Avrupa ülkelerine göre daha az etkileyeceği fikri oluşmuştur. Fakat ilerleyen zamanlarda virüsün sıcak ülkelerde hızlı yayıldığı görülmüştür.

Dünya Sağlık  rg t 'ne göre Afrika'daki 47 ülkenin tamamında virüs vakalarına rastlanmıŐtır (WHO, 2020:3). Bu oran Afrika kıtasındaki ülkelerin yarısından

fazlası demektir ve bu durum hiç iç açıcı değildir. Yine başka bir konu olan salgının yayılımında en etkili korunma yöntemlerinden biri olan sosyal mesafe Afrika ülkeleri için imkansız gibi görünmektedir. Afrika’da birçok ülke kalabalık bir ortama sahiptir. Bu noktada sosyal mesafeyi sağlamanın da oldukça zor olduğu göze çarpmaktadır.

Lagos gibi kalabalık kentlerde insanların %77’si iki odalı evlerde 8-12 kişi arası yaşamaktadır. Yapılan çalışmalara göre de kalabalık alanlarda tüberküloz ve akut solunum yolu enfeksiyonu gibi hastalıkların kolaylıkla bulaşmasına neden olmaktadır (Quaresima, Naldini, Cirillo, 2020).

Sahra Altı Afrika ülkelerinin çoğuna bakıldığında kişi başına düşen hastane yatağı 1000 kişide 1’in altındadır. Bu kadar yetersiz yatak imkanına sahip Afrika ülkelerinin Covid-19’un %10-15’ini oluşturan yoğun bakım hastalarına hizmet verebilmesi açıkça çok zor bir ihtimaldir. Kişi başına düşen yoğun bakım yataklarının sayısına bakıldığında ABD’de 336 olan rakam Güney Afrika’da 75 ve Uganda da sadece 1’dir. Sahra Altı Afrika ülkelerinin birçoğunda bütün ülke için 20’den az yoğun bakım yatağı olduğu bilinmektedir (Paintsil, 2020: 2743).

Tablo 2. Bazı Sahra Altı Afrika ülkelerinin PCR(Polymerase Chain Reaction)testi bilgileri sayısı.

(Tabloya sadece tam verileri olan ülkeler eklenmiştir.)

	26 Nisan tarihi itibariyle yapılmış test sayısı	Nüfusun %1’ine ulaşmak için yapılması gereken test sayısı
Güney Afrika	161,004	593,087
Kenya	16,738	537,713
Uganda	2,329	457,410
Mozambik	1,644	312,554
Tanzanya	625	597,342
Nijerya	10,061	2,061,396
Malavi	617	191,300
Zambiya	5,341	183,840
Zimbabve	6,067	148,629
Fildişi Sahilleri	1,545	263,783
Kongo Cumhuriyeti	1,425	895,614
Kamerun	6,352	265,459
Ruanda	18,556	129,522

Etiyopya	13,645	1,149,636
Güney Sudan	91	111,937
Burundi	204	118,908
Botsvana	4,432	23,516
Gana	68,591	310,729
Toplam	337,294	8,352,375

Kaynak: (Kavanagh vd., 2020; Dedeler vd., 2020:304).

Yukarıda verilen Afrika ülkelerinde yapılan test oranları hiç de sağlıklı değildir. Bugün 43’ün üzerinde Afrika ülkesi Covid-19 testi yaptırabilmektedir. Fakat test kitlerinin yetersizliği pandeminin gerçek boyutunun öğrenilmesini zorlaştırmaktadır. Gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasındaki eşitsizlik makası pandemi sürecinde de ağır bir şekilde hissedilmiştir.

Bu bağlamda UNESCO’nun Biyoetik ve İnsan Hakları Bildirgesi’nin 14. Maddesi herkesin eşit bir şekilde ırk, din, dil, siyasi görüş, ekonomik durum düşünülmesizin sağlık hizmetinden maksimum düzeyde faydalanabilme hakkı olduğunu ifade etmiştir (UNESCO, 2005). Fakat gelişmemiş ülkelerin bu olanaklardan faydalanamadığı aşıkardır.

2.3. Türkiye’de Covid-19 ve Toplumsal Eşitsizlikler

Türkiye’deki toplumsal eşitsizlikler salgının başlangıcından bu yana net bir şekilde görülmüştür. Salgın kol gücüyle çalışan yoksul halkı daha çok etkilemiştir. Mesleği ve geçim bakımından bir tehdit hissetmeyen zengin kesim “Evde Kal” çağrılarının rahatlıkla karşılık verebilirken, geçim sıkıntısı ve daha fazla yoksullaşma ile karşı karşıya kalan işçi sınıfı evde kalamamış ve iş hayatına devam etmek zorunda kalmıştır. Fabrika, tarla, hastane ve sanayi kuruluşları gibi yerlerde çalışan bireyler sosyal mesafeye uyma noktasında da sorunlar yaşamışlardır.

Zengin kesim test kitlerine kolaylıkla ulaşabilirken yoksul kesim Mart ayı sonuna kadar test yaptırabilmek için Bakırköy Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi önünde uzun kuyruklara girmişlerdir. Pandemi öncelikle emek yoluyla çalışan işçi sınıfı için ciddi bir tehdit unsuru olarak ortaya çıkmıştır(Topses, 2020:590). Bu bağlamda güzellik salonları, berberler ve kuaförler, küçük atölyeler, küçük işletmeler ve kafelerin kapatılması emek yoluyla geçinen gruplar için yıkıcı bir

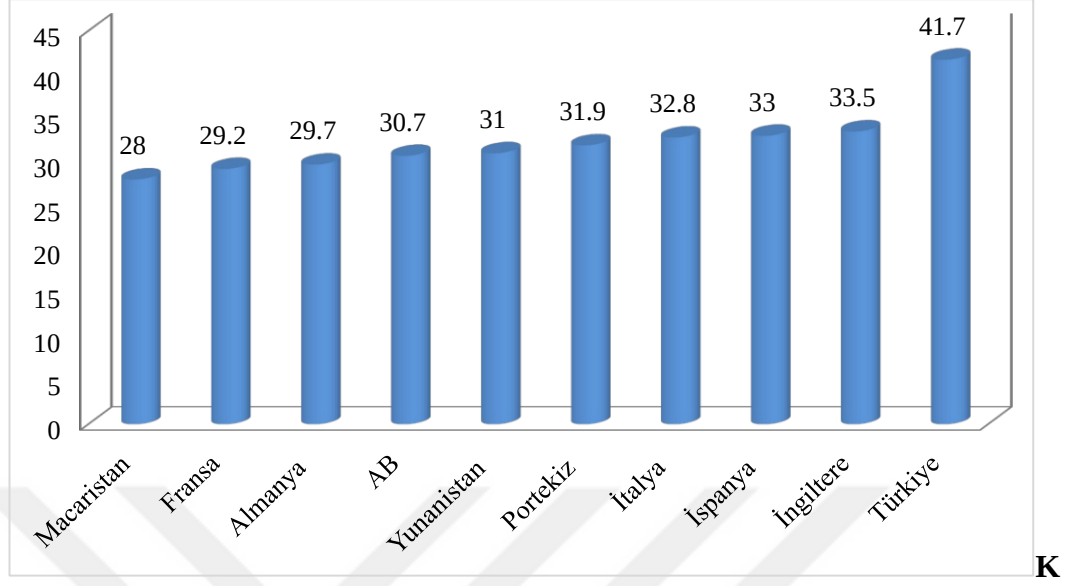
etkiye neden olmuştur. Büyük iş adamları, bankacılar ve orta sınıf meslek sahiplerin meslekleri daha güvence altında kalmaktadır.

Covid-19 'un yaklaşık 100 milyon insanı aşırı yoksulluğa ittiği düşünülmektedir. Covid-19 Salgınından sonra küresel yoksulluğu önleme adına tedbirler alınmazsa diğer bölümlerde bahsedildiği gibi yoksulluk 3 ila 10 yıl kadar geriye sarılabileceği tahmin edilmektedir.

Gelir dağılımı eşitsizliği noktasında Türkiye Avrupa ülkeleri içerisinde en fazla gelir eşitsizliği yaşayan ülkelerden birisidir. Gelir dağılımındaki eşitsizlikler Gini Katsayısı ile ölçülmektedir. Gini Katsayısı oranı sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımındaki eşitliği bire yaklaştıkça gelir dağılımındaki bozulmayı ifade etmektedir. Avrupa Birliği'nde Gini Katsayısı 0,307 iken bu oran Türkiye'de Eurostat verilerine göre 0,417'dir. Gelir dağılımının en adaletli olduğu ülkeler ise Macaristan, Fransa ve Almanya'dır. Macaristan'ın Gini Katsayısı 0,280, Fransa'nın Gini Katsayısı 0,292 ve Almanya'nın ise 0,297 olarak kayda geçmiştir(DİSK/Genel-İş, 2021:2).

Gelir eşitsizliği attıkça kazanç farkı bakımından en zengin ve en yoksul arasındaki makas daha da açılmıştır. Yoksul daha da yoksul olmaya devam ederken zengin servetine servet katmaya devam etmiştir. Türkiye Avrupa ülkeleri içerisinde en yoksul %20'lik kesimle en zengin %20'lik kesimin gelir farkının en fazla olduğu ülkedir. 2019 Eurostat verilerine göre Türkiye'de en zengin kesim en yoksul kesimden 8,3 kat daha fazla kazanmıştır. Avrupa Birliği'nde ise bu oran farkı 5 kat olarak bildirilmiştir. Gelir dağılımının adil gerçekleştiği Fransa ve Macaristan'da ise bu oran 4 kattır (DİSK/Genel-İş, 2021:3).

Grafik 1. Ülkelerin Gini Katsayısı Oranı (/100)

aynak: (DİSK/Genel-İş, 2021:2). 0 mutlak eşitlik 100 mutlak eşitsizliktir.

Türkiye’de kişi başına düşen Gayrisafı Milli Hasıla(GSMH)son bir yılda 1,434 dolar daralmıştır. 2019’da kişi başına 9,150 dolar milli gelir düşerken 2020 yılında bu oran 7,715’e düşmüştür. AB’de bu ortalama 43,615 ve gelişmekte olan Avrupa ülkeleri ortalaması 26,025 dolar olarak bildirilmektedir. Türkiye 7,715 dolar ile listenin sonlarında yer almaktadır.

Tablo 3. Kişi Başına Düşen Milli Gelir(Dolar)

Ülkeler	2019	2020	2019-2020 farkı
Fransa	41,896	39,257	2,639
Almanya	46,472	45,466	1,006
Macaristan	16,469	15,372	1,096
İtalya	33,159	30,657	2,501
Portekiz	23,132	21,608	1,524
İspanya	29,993	26,831	63,161
İngiltere	65,253	63,051	2,202
Türkiye	9,150	7,715	1,435
Yunanistan	19,569	18,168	1,401
AB Ortalaması	46,639	43,615	3,023
Gelişmekte Olan Avrupa Ülkelerin Ortalaması	26,942	26,025	917

Kaynak:(DİSK/Genel-İş, 2021:4).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı'nın 2021 bütçesi toplantısında yoksulluğun artmadığı, azaldığı ifade edilmiştir.

Tablo 4. Türkiye’de Yoksul Sayısı ve Oranları

Yıllar	Medyan gelirin %50'sine göre	Medyan gelirin %60'ına göre
	Yoksulluk Oranı (%)	Yoksulluk Oranı (%)
2014	15	21.8
2015	14.7	21.9
2016	14.3	21.2
2017	13.5	20.1
2018	13.9	21.2
2019	14.4	21.3
2020	15	21.9
2021	14.4	21.3
2022	14.4	21.6

Kaynak (TÜİK, 2022)

Yukarıdaki tabloya göre pandeminin başladığı yıl olan 2020’de yoksulluk oranı artış göstermiştir. Fakat pandeminin kontrol altına alındığı ve bittiği yıllarda (2021-2022) yoksulluk oranında düşüş görülmektedir.

Son yıllarda Türkiye’deki yoksul sayısı %8,4 oranında artmıştır. 2017 yılında 15 milyon 864 bin yoksulun bulunduğu ülkemizde bu oran 2019 yılına gelindiğinde 17 milyon 207 bin kişi olarak kayda geçmiştir. Bu yıllar çerçevesinde yoksulluk oranı ise %21,3’e yükselmiştir.

İşçilerin daha iyi yaşam koşullarında yaşamak için çalıştığı, dünyada ve Türkiye’de çalışan yoksulluğu karşılaştırıldığında dünyada çalışan yoksulluğunun %9 Türkiye’de ise %14,4 olduğu görülmektedir. Çalışan yoksulluğu işçilerin çalışma karşılığında temel ihtiyaçlarını karşılayamaması durumu olarak tanımlanmaktadır (DİSK/Genel-İş, 2021:1).

ILO Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm 2020 Raporunda sunulan verilere göre dünyada çalışan nüfusun beşte biri bir işte çalışmasına rağmen yoksuldur. Düşük gelirli ülkelerde çalışan yoksulluğu %40 iken, düşük-orta gelirli ülkelerde bu oran %14 ve üst-orta gelirli ülkelerde bu oran %1’e kadar düşüş göstermektedir (DİSK/Genel-İş, 2021:5).

Türkiye’de çalışan yoksul sayısı salgın döneminde 7,7 milyonu geçmiştir. Türkiye’de çalışan yoksul sayısı 2019 yılında yaklaşık 4 milyon iken bu sayıya çalışma ödeneği ve ücretsiz izne çıkarılan 3 milyon 737 bin 831 kişi de eklendiğinde bu sayı 7,7 milyonu geçmektedir.

Tablo 5.İşsizlik Sigortası Ödeneklerinden Faydalanan İşçi Sayısı

İşsizlik Sigortası Ödeneğinden Faydalanan Kişi Sayısı	207 bin 263 kişi
Kısa Çalışma Ödeneğinden Faydalanan Kişi Sayısı	1 milyon 328 bin 814 kişi
Ücretsiz İzin Ödemesi	2 milyon 291 bin 754 kişi
Toplam	3 milyon 737 bin 831 kişi

Kaynak: (İş-Kur, 2020; DİSK/Genel-İş, 2021:7)

Pandemi döneminde Türkiye’de her 10 kişiden 7’si borçlanmıştır. Bu bağlamda gelir eşitsizliği ve yoksulluk Türkiye’de yaşayan halkın %71’ini borçlandırmıştır. TÜİK’in 2019 verilerine göre 83 milyon 154 bin 997 kişinin bulunduğu ülkemizde sadece %28,9’unun borcu bulunmamaktadır. %71,1(59 milyon 123 bin 203 kişi) borçlu sayılmaktadır. Bu borçlanmalar konut ve konutla ilgili masrafların dışında yer almaktadır.

Yine başka bir çalışmaya göre yoksulluk riski Avrupa’ya oranla Türkiye’de daha fazladır ve her geçen gün de artmaktadır. Pandemi süreci dünyada bir yoksullaşmaya neden olmuşken Türkiye’nin bu riske yakalanmaması gerçekçi bir tespit olmayacaktır. Türkiye’de yoksulluk riski altında yaşayan bireylerin oranı Avrupa Birliği ortalamasının iki katıdır.

Tablo 6.Ülkelere ve Cinsiyetlere Göre Yoksulluk Riski Oranları (%)

	Toplam yoksulluk riski	Kadın	Erkek
Almanya	17,4	18,5	16,3
Fransa	17,9	18,5	17,3
Macaristan	18,9	19,6	18,0
Portekiz	21,6	22,2	20,8
İngiltere	23,1	24,3	21,7
İspanya	25,3	26,0	24,6
İtalya	25,6	26,6	24,5
Yunanistan	30,0	30,8	29,2
Türkiye	39,8	41,0	38,6
AB	21,4	22,3	20,4

Kaynak: (Eurostat, 2019; DİSK/Genel-İş, 2021:9).

Cinsiyete göre yoksulluk riski dağılımına bakıldığında kadınlar erkeklere oranla daha fazla yoksulluk riski altında kaldığı görülmektedir. Kadınların yoksulluk riskini daha fazla yaşamaları bütün ülkelerde aynıdır. Kadınlar erkeklerden daha fazla yoksulluk riski barındırmaktadır. Fakat Türkiye’de cinsiyetler arasındaki yoksulluk riski farkı daha fazladır.

AB ortalamasına göre kadınların yoksulluk riski %22,3 iken erkeklerin yoksulluk riski oranı %20,4’tür. Türkiye’de kadınların yoksulluk riski oranı %41 ve erkeklerin yoksulluk riski oranı ise %38,6’dır (DİSK/Genel-İş, 2021:10).

Tablo 7. Ülkelere ve Yaş Gruplarına Göre Yoksulluk Riski (%)

	18 yaş altı	20-24 Yaş Arası	18-64 Yaş Arası	65 Yaş üstü
AB	23,4	28,1	21,5	18,9
Almanya	15,0	22,5	17,7	18,7
Yunanistan	30,5	40,4	33,1	21,1
İspanya	30,3	32,9	26,7	15,7
Fransa	22,5	26,7	18,5	11,2
İtalya	27,8	31,1	27,1	19,8
Macaristan	22,4	22,4	19,1	14,4
Portekiz	22,3	26,3	21,9	20,0
İngiltere	28,9	30,2	21,6	21,2
Türkiye	48,0	43,3	37,7	28,5

Kaynak: (Eurostat, 2019; DİSK/Genel-İş, 2021:11).

Yukarıdaki tablodan hareketle Türkiye’deki gençlerin yoksulluk riski Avrupa’daki gençlerin yoksulluk riskine oranla daha fazladır. Bunun nedeni ise Türkiye’de genç işsizliğinin fazla olmasıdır. Türkiye’deki genç yoksulluk riski oranı AB ülkelerinin neredeyse 2 katıdır. AB ülkeleri ortalamasında genç yoksulluk riski oranı %28,1 iken Türkiye’de bu oran %43’tür.

Türkiye’deki gelir dağılımı eşitsizlikleri bireylerin hayatlarını geçim kaygılarıyla geçirmelerine neden olmaktadır. Bireyler yoksulluk sınırında ve asgari geçim düzeyinde ve borçlu bir şekilde yaşamaktadır. Salgınla birlikte bu olumsuz senaryolar daha fazla artmış, yoksulluk ve eşitsizlik daha derin bir hal almıştır.

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bir araştırmanın metodolojisi o araştırmanın ana hatlarını oluşturmaktadır. Araştırmanın bilimsel bir nitelik taşıyabilmesi için metodoloji hayati bir önem taşımaktadır. Çalışmanın bu aşamasında sahanın tanıtımı ve sahaya erişim, verilerin nasıl bir yöntem ile toplandığı, verilerin nasıl analiz edildiği, sınırlılıklar/zorluklar ve araştırmanın etiğinden bahsedilecektir.

Nitel araştırmalar örnek olayların ve bağlamların dilini kullanmakla birlikte toplumsal süreçler ve örnek olayları kendi sosyal bağlamı içerisinde incelemektedir (Neuman, 2006:232). Bu anlamda nitel araştırma yaklaşımı toplumsal yaşamın akışına birçok bakış açısından bakarak görünenin ardındaki anlam inşa etme süreçlerini keşfetmeye çalışmaktadır. Bu bilgiler ışığında çalışmada nitel araştırma desenlerinden olan görüşme tekniğine yer verilmiştir.

Görüşme tekniği sosyal bilimlerin tüm alanlarında kullanılmasının dışında hukuk, tıp ve gazetecilik gibi alanlarda da bir yardımcı başvuru aracı olarak kullanılmaktadır (Kahn&Cannel, 1983; Tekin, 2006:101).

Çalışmada görüşme tekniğinin kullanılmasının nedeni pandeminin toplum üzerinde yaratmış olduğu etkiyi ve eşitsizlik unsurlarını anlamada ve açıklamada en uygun yöntem olduğunun düşünülmesidir. Bu bağlamda yapılan görüşmeler, görüşülenin rızası ile kayıt altına alınmıştır. Araştırmanın derinliği açısından görüşmelerin çoğu yüz yüze yapılmıştır fakat Covid-19 salgını nedeniyle bir kısmı çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir.

Yine pandemide yaşanan deneyimlerin bir sohbet havasında gerçekleştirilmesinin görüşmenin verimini arttıracakı düşünülmüştür. Bu çalışmada eşitsizliklerin yeniden üretilmesinde pandeminin rolü incelenmiştir.

3.1. Araştırma Yaklaşımının Doğası

Nitel ve nicel araştırmalar evren ve örneklem konusunda birbirinden ayrılmakta ve farklı özellikler göstermektedir. Evreni kesin çizgilerle belirlemek araştırmacının sorunlarının hepsini çözme noktasında eksik kalmaktadır. Çünkü evren araştırmacının ulaşamayacağı kadar geniştir (Yıldırım & Şimşek, 2006; Akbulut, 2021:8). Bu noktada nitel araştırma yöntemi toplumsal yaşamı değişkenlere ve sayılara indirgemekten ziyade incelenen olgu ve olayların doğal

bağlamına öncelik tanımaktadır. Değişkenler yerine motifleri, temaları, fikirleri ve “tümevarımsal temellendirilmiş kuram” yaklaşımını benimsemektedir (Neuman, 2006:223).

3.2. Araştırma Sahasının Tanıtımı ve Sahaya Erişim

Bu araştırmada kartopu örneklem tekniği kullanılmıştır. Bu kapsamda Samsun, Ordu ve İstanbul illeri seçilmiştir. İstanbul metropol bir şehir olması itibariyle büyük şehirlerdeki eşitsizlikleri ortaya koyma bağlamında seçilmiştir. TÜİK İstanbul istihdam rakamlarına göre İstanbul’da istihdamın pandemiden bir önceki yıla göre düştüğü görülmektedir (BETAM, 2022). Bu rakamların pandemi sürecinde işsizliğin arttığı ve dolayları olarak da eşitsizliği beslediği görülmüştür. Samsun tezi yürüten araştırmacının yaşadığı il olması, Ordu ise araştırmacının öğrenim gördüğü şehir olması itibariyle tez çalışmasına eklenmiştir.

Çalışma sahası olarak seçilen kentlerin birçoğuna bizzat seyahat edilmiştir. Çalışmaya katılan katılımcılara şehirlerde bulunan tanıdıklar aracılığıyla ulaşılmıştır.

Saha araştırmasına başlamadan önce Covid-19 ile ilgili literatür taranmıştır. Sonrasında görüşme formu hazırlanıp bir pilot çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmaya göre eksik görülen görüşme sorularına yenileri eklenip düzenlemeler yapılmıştır. Covid-19 pandemisine tanıklık etmiş ve pandeminin etkilerini derinden hissetmiş katılımcılarla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Yüz yüze görüşme yapmak istemeyen katılımcılarla telefon görüşmeleri üzerinden görüşmeler tamamlanmıştır. Ses kaydı alınması noktasında onay vermeyen katılımcılarla ise yazılı bir görüşme yöntemi izlenilmiştir. Araştırmada saha çalışması kısmı 15 Nisan 2022 ve 5 Ağustos 2022 arasında yaklaşık dört ay sürmüştür.

Araştırmaya 20 kadın ve 20 erkek olmak üzere 40 kişi katılmıştır. Görüşmecisi sayısı 40 olduğunda doyuma ulaşıldığı için araştırma sonlandırılmıştır. Araştırmada kullanılan örnekleme yöntemi “amaca yönelik veya yargıya dayalı örnekleme” yöntemi olarak belirlenmiştir.

3.3. Veri Toplama Teknikleri

Nitel araştırmada genellikle görüşme, gözlem ve doküman analizi olmak üzere üç temel yöntem kullanılmaktadır. Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme

tekniki kullanılmıştır. Covid-19 salgınının etkilerini daha iyi analiz edebilmek için araştırma farklı sosyo-ekonomik statüye sahip bireylere uygulanmıştır.

Görüşme tekniği önceden belirlenmiş sorularla, soruların ciddi bir amaç için kullanılarak soru cevap tarzı ile yapılan karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim biçimiyle devam eden bir nitel araştırma tekniğidir (Stewart ve Cash, 1985).

Görüşme formunda 55 adet soru yer almış ve demografik sorular dışında sorular 5 kategoriye ayrılmıştır. Sırasıyla gelir eşitsizliği, sağlık alanındaki eşitsizlikler, sosyal yaşam, aile içi ilişkiler, eğitim alanındaki eşitsizlikler ve çalışma hayatı olarak kategorilendirilmiştir. Öğrenciler için ayrıca uzaktan eğitim kategorisi oluşturulmuştur. Görüşmeye katılan kişilere özellikle isimlerinin kullanılmayacağı söylenmiş ve katılan kişiler G1, G2. gibi kısaltmalarla kodlanmıştır.

Görüşme tekniği yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olarak iki farklı teknikten oluşmaktadır. Yapılandırılmış görüşmede sorular, soruların ne şekilde sorulacağı ve hangi verilerin toplanacağı ayrıntılı bir şekilde sınırlandırılmıştır. Yapılandırılmamış görüşme türünde ise sorular önceden ana hatlarıyla hazırlanmış buna ek olarak çalışmanın durumuna göre yeni sorular sonradan eklenebilir ve sorular üzerinde değişiklik yapılabilir (Ergun, 2020). Yapılandırılmamış görüşme türü araştırmacıya ve katılımcıya esneklik ve özgürlük sağlamaktadır. Bu çalışma yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ile hazırlanmıştır.

Çalışmadaki sorular katılımcıların cinsiyeti, hane geliri, yaşı, eğitim durumu, hangi konut tipinde yaşadığı ve oda sayısı, evdeki birey sayısı, meslek ve medeni hal gibi sorulardır. Bu sorular bireylerin sosyo-ekonomik durumlarını analiz etmek adına sorulan sorulardır.

Gelir kaybı ile ilgili sorular katılımcıların pandemi sürecinde sosyoekonomik anlamda ne denli sorunlarla karşılaştığı ve bunun şiddetini ortaya koymak adına sorulmuştur. Bireylere maddi zorluklar yaşayıp yaşamadığına, borçlanıp borçlanmadığına, işsiz kalıp kalmadığına, ailesinde birinin işsiz kalıp kalmadığına, pandemi sürecinde gelirlerinde olumlu olumsuz değişimler olup olmadığına yönelik sorular sorulmuştur. Sorular ek halinde ayrıntılı olarak eklenmiştir.

Sağlık alanındaki eşitsizlikleri anlamak adına sorulan soruların içeriğinde Covid-19' a yakalanıp yakalanmadığı, yakalandıysa tedavisinin nasıl yapıldığı,

hastayken çevresindeki kişilerin bireye tepkileri, kişisel hijyene dayalı sorular olarak pandeminin temizlik ve hijyen anlayışlarında değişime neden olup olmadığı, maskenin ne sıklıkla takıp değiştirildiği ve ellerin ne sıklıkla yıkıldığı gibi sorular sorulup sağlık hizmetine erişim bağlamında ise pandemi sürecinde hastaneye gidilip gidilemediği, gidildiyse ne sıklıkla gidildiği, giderken toplu taşıma kullanılıp kullanılmadığı sorulmuştur. Yine gıda, temizlik ve medikal ürünlere yeterli miktarda erişilip erişilmediği ve genel olarak sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanıp faydalanılmadığı sorulmuştur.

Aile içi ilişkiler ile ilgili soruların içeriğinde, pandemi sürecinde ailesiyle aynı ortamı paylaşan bireylerin zorlanıp zorlanmadığı, pandemi sürecinde ev içi iş yükünün artıp artmadığı, ev içinde iş bölümünün değişip değişmediği sorulmuştur. Yine ilgili bölümdeki soruların içeriğinde, pandemi sürecindeki kısıtlamaların ev içi şiddeti arttırıp arttırmadığı, pandemi öncesinde şiddete maruz kalınıp kalınmadığı, pandemi sürecinde şiddete maruz kalınıp kalınmadığı, aileden birinin Covid-19'a yakalanıp yakalanmadığı sorulmuştur.

Sosyal hayata katılma ve iş hayatındaki eşitsizlikler ile ilgili kategorideki soruların içeriğinde, bireylerin kısıtlama zamanlarında sokağa çıkamadığı günlerde günlerini nasıl değerlendirdiği, kısıtlamalarda rahat hissettikleri başka bir mekana –köy, yazlık vb.- gidip gitmediği, pandemi sürecinde dışlanma veya ayrımcılığa maruz kalıp kalamadıkları, pandemi sürecinde ihtiyaçlarını nasıl karşıladıkları, yaşam kalitelerinde gözlemledikleri değişimler, dışarıdaki sosyal faaliyetlere katılıp katılmadıkları, pandemi sürecinde iş hayatına devam edip etmedikleri sorulmuştur. Uzaktan çalışanlar için hazırlanan soruların içeriğinde, uzaktan çalışmanın motivasyonu etkileyip etkilemediği, avantajları dezavantajları, günlük hayatta bir değişikliğin olup olmadığı, mesai kavramının değişip değişmediği, uzaktan çalışırken teknoloji kullanımıyla ilgili sorun yaşanıp yaşanmadığı, uzaktan çalışırken ek teknolojik aletler alınıp alınmadığı vardır. İş yerine gidenlerin kategorisindeki soru içeriği ise, çalışmanın avantaj ve dezavantajları, iş yerinde giderken özel araç mı toplu taşıma mı kullanılıyor, çalışma saat ve koşullarında değişiklikler oldu mu, iş yerinde Covid-19'a yönelik önlemlerin alınıp alınmadığı, iş yerinde virüs riskine maruz kalınıp kalınmadığı gibi kişilerin iş yerine giderken yaşadıkları fırsat eşitsizliğini vurgulamak adına sorulmuştur.

3.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda görüşme sorularının ve cevaplarının kritik bir önemi vardır, bunlar ciddi bir kaynak oluşturmaktadır. Bu araştırmada görüşme yapılan bireylerin benzer ifadeleri belirli başlıklar altında kodlanarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Görüşmecilerin sorulara verdikleri cevaplardan hareketle elde edilen veriler ile bireylerin Covid-19 pandemisinden ne kadar ve ne düzeyde etkilendiği, sosyal eşitsizliğe maruz kalıp kalmadığı analiz edilmeye çalışılmıştır.

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları/Zorlukları ve Etik

Covid-19 pandemisi dünyada birçok dezavantajlı grubu olumsuz etkilemiş ve ekonomik olarak zorlamıştır. Doğal bir afet olarak niteleyebileceğimiz pandemi süreci insan yaşamını ciddi anlamda kesintiye uğratmış ve sosyal hayatı kısıtlamıştır.

Dünya Sağlık  rg t  Aralık 2019 tarihinde başlayan pandeminin bittiğini açıklamış olsa da etkileri halen devam etmektedir.

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir;

- Çalışmanın pandemi sürecinde yapılması bireylere yüz yüze bir şekilde erişmede sıkıntılara neden olmuştur. Bazı katılımcılar yüz yüze görüşmek istememiş ve alternatif yollara –telefonla görüşmelere- başvurulmuştur.
- Bazı katılımcılar görüşme esnasında ses kaydı alınmamasını istemiş ve bu nedenle de alternatif yollara –not alma- başvurulmuştur.
- Bazı bireyler siyasi nedenlerle görüşme yapmayı reddettiğini ifade etmiştir.
- Çalışma esnasında yaşlı bireylerle iletişim kurmak ve soruların anlaşılması bakımından zorluklar yaşanmıştır.
- Araştırmada evsiz bireylere ulaşmakta oldukça zorlanılmıştır.
- Görüşme sırasında bazı katılımcılar görüşme sorularına ısrarla kısa cevaplar vermiştir bu bağlamda cevabın güvenirliliği zayıflamış ve çalışmada sınırlılığa sebebiyet vermiştir.
- Yüz yüze görüşmelerde bazı katılımcılar pandemi sürecinde yaşadıklarını hatırlamakta zorlanmış ve görüşmeye ara vermiştir.

- Görüşme esnasında katılımcıların paylaştıkları ve çalışmaya eklenmesini istemedikleri bazı mahrem bilgiler araştırmanın dışında tutulmuştur.

Araştırmada genel olarak bireylerin ilk kapanma dönemlerini hatırlamakta zorlanması, bazı katılımcıların görüşmeyi kısa tutmak istemesi, yaşlı bireylerle iletişimin güçleşmesi ve bazı katılımcıların ses kaydına izin vermemesi çalışmayı hem sınırlandırmış hem de zorlaştırmıştır.

BÖLÜM 4: ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Gelir Eşitsizliği

Gelir eşitsizliği her çağda gündemde olan bir olgudur. Gelir eşitsizliği sanayi devrimi sonrası olan sanayi kapitalizmi sürecinde farklı bir önem kazanmıştır. Gelir eşitsizliğinin var olması hayat standartlarında ve eğitim ve sağlığa erişim konusunda daralmalara neden olmuştur. Krizler, savaşlar, enflasyonlar vb. durumlar gelir eşitsizliğini daha da derinleştirmiştir. Salgın süreçleri de gelir eşitsizliğini arttıran etkenler arasındadır. Bu bağlamda karşımıza çıkan Covid-19 Pandemisinin de gelir eşitsizliğini arttırdığı bir gerçektir. Covid-19 tüm dünyayı etkilemiş ve zengin yoksul ayırt etmeden herkese birtakım etkilerde bulunmuştur. Fakat pandemi süreci bireyleri evde kalmaya zorladığı için iş hayatına devam edemeyen düşük gelirli bireylerin gelirlerinde bir azalma ve hatta gelirlerinin tamamen ortadan kalkmasına neden olmuştur. Bu nedenle pandemi sürecinden en fazla etkilenen alt sınıflar olmuştur. İş hayatına uzaktan devam edebilen beyaz yaka çalışanların ise gelirlerinde bir düşme olmamış hatta servetin harcanamamasından dolayı gelirlerinde bir artış meydana gelmiştir.

Pandemi sürecinde maddi sıkıntı yaşayan G8 ve G11 işlerinden ayrıldığını ve bu durumun onları maddi olarak zorladığını ifade etmişlerdir.

“Ben pandemi öncesinde çalışıyordum özel bir eğitim kurumunda, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yapıyordum. Covid Salgınında okullar kapandı biliyorsunuz, doğal olarak personel sayısında da bir azalma yoluna gidildi. Bu yüzden benim de işime son verildi maalesef. Covid döneminde evde oturdum ben de açıkçası maddi açıdan zorluklar yaşadım. Gelir düştüğü için ya da tamamen gittiği için harcamalarım daha dikkat ettim tabi borçlandığım da oldu. Ben şahsım adına kredi çekmedim ama babam çekmişti çünkü o dönem gerçekten bunalmıştık. İşten ayrıldığım dönem işsizlik maaşı maalesef alamadım. İşten ayrılmamın yarattığı psikolojik tahribatlar da vardı. Alışık olmadığım bir durum evde oturmak.”(G8, Kadın, Öğrenci, 25).

G8 pandemi döneminde işten ayrılmasının kendisinde psikolojik hasarlara ve maddi güçlükler neden olduğunu ifade etmiştir. Yine diğer bir görüşmeci olan G11 pandemi döneminde geçinmek için arabasını sattığını ve pandemi sürecinde ciddi anlamda borçlandığını vurgulamıştır.

“Pandemi döneminde geçimimi sağlamak için 3 gün çalıştım 4 gün boşa kaldım. Maddi zorluk yaşadığım için arabamı satmak zorunda kaldım. O dönemde evimi Antalya’ya yeni taşımıştım, taşıma ücreti, oraya gider gitmez işsiz kalma problemler yaşattı. Bu süreçte ciddi anlamda borçlandım. Harcamaları azaltmak zorunda kaldım. O süreçte pandemi destek yardımı almıştım sadece, işsizlik maaşı maalesef ki alamadım. Pandemide bir tek ben işsiz kaldım tek ben çalışıyordum evde bu durum da bizi ciddi anlamda etkiledi dediğim gibi arabamı satmak zorunda kaldım. Hazırdaki borçlarımı bile ödeyemedim. Gelirimde hiç olumlu gelişme olmadı sürekli bir borç üstüne borç yapmak zorunda kaldık. Bir kere sosyal yardımdan erzak yardımı aldım pandemi sürecinde.”(G11, Erkek, Aşçı, 32).

Pandemi süreci bireylerin temel ihtiyaçlarını gidermeleri noktasında da sorunlara neden olmuştur. Pandeminin bireyleri çalışamaz noktaya getirmesi de gelirlerin düşmesine neden olmuştur. Bireyler gıdaya ulaşma gibi en temel noktalarda bile zorluklar yaşamıştır. Bu bağlamda temel ihtiyaçlara ulaşma noktasında en çok kaygı yaşayan grubun alt sınıflar olduğu görülmektedir (Bozkurt, 2020:121).

“Pandemide eşimin engelli aylığıyla geçindik. Bu dönemde borçlandık bakkal borcumuz vardı. Harcamalar ister istemez azaldı. Pandemi maddi olarak bizi çok zorladı. Sosyal yardım aldığımız oldu. Bizde çalışan biri olmadığı için maddi olarak olumsuz değişimler oldu. Uzakta okuyan çocuklarım eve geldiği için de ihtiyaçlar arttı.” (G13, Kadın, Ev Hanımı, 47).

G13 pandemi sürecinde ihtiyaçların arttığını fakat harcamaların azaltılmak zorunda olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda pandemi bireylerin yoksullaşmasına, yoksul bireylerin ise daha olumsuz durumlar yaşamasına neden olduğu görülmektedir.

“Pandemide findığım vardı onu satıp öyle geçindim yetmediği yerde borçlandım. Evetpandemide borçlandım. Harcamalar azalıyor haliyle para gelmiyor bir yerden. Pandemi öncesinde başka yerlere çalışmaya giderdim pandemi başlayınca her yer kısıtlandı gidemedik para da kazanamadık.” (G29, Erkek, Çiftçi, 41).

Pandemi süreci var olan yoksullukların üzerine yeni yoksulluklar da eklemiştir. Pandeminin yarattığı bu yoksulluklar zaten yoksul olan kesimi daha da yoksul hale getirirken yoksulluk sınırına yakın olan bireyleri de yoksul hale getirmiştir.

İşsizlik ve istihdam sorunu da pandeminin beraberinde getirdiği sorunlardan birisidir.

“Pandemide işe gidemedim tek tük işler oldu ama parası yetmedi hiç. Ay sonunu getiremedim. Maddi zorluklar yaşadım. Borçlandım. Harcamaları azalttık sonuçta paranın yetmesi lazım bir şekilde. Pandemi bizi bitirdi.” (G31, Erkek, Boyacı, 48).

Tuğba Kestel’in 2020’de yapmış olduğu “Pandeminin Yoksulluğa Etkileri” makalesinde pandemi sürecinde yoksulluk ve işsizliğin arttığı ve pandeminin gelir seviyesi yüksek ve orta olan halktan ziyade düşük gelirli bireyleri etkilediği bulgusunu bu tez çalışması desteklemektedir (Kestel, 2020:22).

“Pandemide geçindiğim pek söylenemez. Sağdan soldan borç alarak geçindim. Pandemi sürecinde işsiz kaldım maddi zorluklar yaşadım. İşsizlik maaşı alamadım maalesef.” (G30, Erkek, İnşaatçı, 45).

“Pandemide çalışmaya devam ettim. Eşim de çalıştı ama fındık fabrikasında çalışma günleri azaldığı maaş konusunda sıkıntılar oldu o dönem. Borçlanmadık çok şükür ama harcamalar kısıtlandı.” (G19, Kadın, Kasiyer, 32).

Elde edilen bulgular ışığında pandeminin düşük gelirli bireyleri daha da zora soktuğu ve zaten düşük olan gelirlerinin daha da düştüğü ya da tamamen ortadan kalktığı görülmektedir. Pandemi süreci çalışmalarına bakıldığında 2021’de Engin Fırat ve arkadaşlarının yaptığı “Pandemi’de Değişen Yaşamlar: İş ve Gelir Kayıpları, Rol ve Sorumluluklar, Zorluklar ve Baş Etme Deneyimleri” çalışmasının da elde edilen verileri desteklediği görülmektedir (Fırat vd., 2021). Gizem Özkan’ın “Covid-19 Pandemisi ile Yoksulluğun Derinleşen Yüzü: Çalışan Yoksullar” çalışmasında da bu tez çalışmasıyla benzer sonuçlar ortaya konulmuştur (Özkan, 2021).

Pandemi sürecinde yüksek gelire sahip bireyler ve halk arasında “memur” olarak adlandırılan gruplar ise işlerini evden yürütebilme imkanı bulmuşlardır ve maddi anlamda zorluklar yaşamamışlardır. Maaş anlamında memnun edilmişler ve pandemi sürecinde dışarı çıkma imkanları olmadığı için paraları ceplerinde kaldığını ifade etmişlerdir. G3 ve G14 bu bağlamda öne çıkan görüşmecilerdir.

“Pandemide maddi zorluklar yaşamadık eşimle ikimiz de memuruz. Haliyle olmadı maddi sıkıntı. Pandemide harcamaları azaltmak zorunda kalmadık ama

azalttık maddi anlamda harcamalar kısıtlandığı için dışarı çıkamadığımız için o anlamda bir avantaj yakaladığımızı düşünüyorum.”(G3, Erkek, Öğretmen, 38).

“Aktif olarak çalıştım maddi zorluklar yaşamadım. Bu süreçte borçlanmadım harcamalarımı da azaltmadım, aksine arttı. Maaşımda olumlu değişimler oldu bu süreçte biraz artışa gidildi, olumsuz bir durum olmadı.” (G14, Kadın, Hemşire, 30).

İki görüşmecinin de ifadelerinde maddi zorluklar yaşamadık söylemleri dikkat çekmektedir ve gelir seviyelerinin artması ve harcamalarının kısıtlanması ile zorluk yaşamadıklarını ifade ettikleri göze çarpmaktadır.

Yine pandemi sürecini yakından yaşayan ve iş adamı olan G21 pandemi sürecinde gelir kaybı yaşamadığını ve şirket gelirinden hayatını idame ettirdiğini vurgulamıştır. Borçlanmadığını, ailesinden birinin işsiz kalmadığını ve gelirinde olumsuz değişimler olmadığını ifade etmiştir.

“Pandemi sürecinde şirket gelirinden yedik, maddi zorluklar yaşamadım. Borçlanmadım, harcamalarımı da azaltmadım. Ailemde işsiz kalan birisi olmadı. Gelirimde olumsuz bir değişim olmadı hayatıma devam ettim.”(G21, Erkek, İş Adamı, 30).

4.2. Sağlık Hizmetlerine Erişimdeki Eşitsizlikler

Pandemi sürecinde birçok insan virüse yakalanmış ve bu durum bireylerde çeşitli etkilere neden olmuştur. Bunlar psikolojik, sağlık, eğitim ve ekonomik alanlarda kendini göstermektedir. Sağlık alanındaki eşitsizliklere sebep olan olgulardan birinin de sosyoekonomik etkenler olduğu bilinmektedir. Düşük ve dengesiz gelir dağılımı gibi olgular bireylerin hastalıklara karşı bir önlem olan düzenli ve sağlıklı beslenme gibi durumlarını olumsuz etkilemiştir. Ekonomik yetersizlik işçilerin yeterli dinlenme, iyi bir psikolojiye sahip olma gibi durumlarına engel teşkil etmektedir. Yine Lütfi Sunar Hoca'nın “Salgınla Mücadelenin İlk Eşiği: Eşitsizlikler” adlı çalışmasında yoksul halkın pandemi sürecinde eşitsizliklere uğradığı, sağlık ve hastalık alanında insanlar arasında eşitsizliklerin olduğu söylemlerinin de bu tez çalışmasını desteklediği görülmektedir. 2020’de Özge Karadağ Çaman’ın “Bir Pandeminin Su Yüzüne Çıkardıkları: Sağlıkta Eşitsizlikler ve Politikalara Yansımaları” çalışmasının da sağlık alanındaki eşitsizliklerle ilgili bulguları desteklediği görülmektedir (Çaman, 2020).

Bir diğerk konu ise işçis sınıfının hastalıklarının ileri aşamalarında sağlıkk kurumlarına başvurması davranışdır. Bu durum da bireyin sağlığını olumsuz etkilemekte ve geri dönölmesi zor süreçlere neden olmaktadır (Çıtakk, 2021:445). Pandemi sürecinde yüksek gelir grubuna sahip bireylerin virüsü rahat geçirdiğı fakat düşük gelir grubuna sahip mavi yaka meslek gruplarının işten izin alma gibi durumlar neticesinde sağlıkk durumlarına pek de dikkat edemediğı göze çarpmaktadır. “Evet, hastalığa yakalandım. Evime ilaç geldi ekstradan ben de aldım. Ben Covid’e yakalanınca ailem daha da yakınlaştı hatta, herhalde öleceğimden korktular. Kendim için korkmadım bu süreçte çocuklarımlın sıkıntı yaşayacağını düşündüm ve onlar için endişe ettim.” (G3, Erkek, Öğretmen, 38). G3 virüs konusunda sadece çocukları için endişe ettiğini vurgularken mavi yaka G19 hastalığı fark ettiğinde geç olduğunu ve kendi kendini tedavi ettiğini vurgulamıştır. Bu bilginin Çıtakk’ı da desteklediğı görölmektedir.

“Yakalandım evet, ama olay biraz karışık. Çekiniyorum anlatmaya. Ben Covid’e yakalandığımı fark etmedim. Hafif geçirdim anlamadım. Ağrım falan olmuştu ama yorgunluktan sandım işten izin almaya çalıştım ama izin vermediler. Bu süreçte hem insanlara bulaştırdım hem de vicdan azabı yaşadım. Kötü bir durum yani sonuç olarak hasta olarak çalıştım. Tedavim ayakta geçti gibi bir şey, kendim yaptım her şeyi Parol, Aferin falan. Eşim bu süreçte Covid olduğumu anlamadığı için bir tepkisi olmadı. Biz herkesle iç içeydik temas halindeydik. Başta çok korktuk ama alıştık duruma, ama o tedirginlik hep oldu. Ölüm korkusu değil de kalıcı hasar bırakmasından korktum. Ciğerlere falan kötü etki ediyormuş ondan korkmuştum.”(G19, Kadın, Kasiyer, 32).

Sağlıkk alanındaki eşitsizliklerin ortaya konulması noktasında Ali Kocabaş’ın 2020’de yazmış olduğu “Eşitsizlik ve Covid-19” çalışmasıyla bu çalışmanın desteklendiğı görölmektedir. Sağlıkk alanında yaşanan eşitsizlikleri ve sosyoekonomik statüsü düşük olan bireylerin sağlıkkta eşitsizliği daha net hissetmesi noktasında bu çalışma Kocabaş’ın çalışmasıyla benzeşmektedir (Kocabaş, 2020).

Pandemi sürecinden önce sağlıkk hizmetlerine erişim bağlamında halihazırda zorluk çeken bireyler daha önce toplumda görünmezken pandemi ile salgını yaydıkları iddiasıyla karşı kaşıya kalmışlardır. Bu durum pandeminin sağlıkk üzerindeki etkisinin alt tabaka ve üst tabakadakiler arasında farklılaştığını ortaya

koymaktadır. Elif Kaya ve arkadaşlarının 2021’de yapmış oldukları “Sağlıkta Eşitsizlik Bağlamında Covid-19 Pandemisinin Toplumsal Yansımaları” çalışması bu tez çalışmasıyla desteklenmiştir (Kaya, 2021).

Pandemi sürecinde birçok insan genel sağlığı için hastaneleri kullanmakta zorlanmıştır ve çoğu kişi hastanelere gidememiştir. Sosyo-ekonomik statüsü düşük olan insanlar sağlık hizmetleri noktasında sadece test vermek için hastaneleri kullanırken, sosyo-ekonomik anlamda iyi olan insanlar genel sağlığı için özel hastaneleri tercih etmişlerdir. Pandemi süreci eşitsizlikleri derinleştirdiği gibi sağlığa ulaşımı da bazı bireyler için kısıtlamıştır. Bir diğer nokta ise sosyoekonomik statüsü düşük olan bireylerin gıda, temizlik ve medikal ürünlere kolay ulaşamamalarıdır.

“Evet hastaneyi kullandım 2 kez, özel hastaneleri tercih ettim. Kendi aracım la gittim test vermek için.”(G24, Kadın, Öğretmen, 33).

Yüksek gelir sahibi bireyler genel sağlıkları için pandemi döneminde özel hastaneleri tercih ederken düşük gelirli bireyler ise pandemi sürecinde genel sağlıklarıyla ilgili hastaneleri aktif kullanamamıştır. G13 bel fıtığı olması ve ağrıları olmasına rağmen randevu bulmakta zorlanmış ve hastaneye gidememiştir.

“Hayır, pandemi döneminde hastaneye gidemedim. Bel fıtığım vardı çok zorlandığım zamanlar oldu ama hem randevu yoktu hem de virüsten korkuma gidemedim. Biz köyde oturuyorduk maske dezenfektana hemen ulaşamadık. Maske bitince de almakta zorlandık o yüzden yeterli miktarda olmadı. Hayır, ben sağlık hizmetinden faydalanamadım.” (G13, Kadın, Ev Hanımı, 47).

G13’ün mekan itibarıyla yaşadığı eşitsizlik medikal ürünlere ve hastane hizmetine erişiminde zorluklara neden olmuştur.

Bir diğer konu olan medikal ürünlere erişimdeki eşitsizlikler bulgular ışığında karşımıza çıkmaktadır. Sosyoekonomik statüsü yüksek bireyler maske, dezenfektan gibi ürünlere rahatça ulaşabilirken sosyoekonomik statüsü düşük bireyler bu tip ürünlere ulaşmakta sorunlar yaşamıştır. G14 ve G15’in söylemlerinin medikal ürünlere erişme konusunu desteklemektedir. *“Maskeye yeterli miktarda ulaştım. Zaten sağlıkçı olduğum için elimizin altındaydı. Bu ürünlere yeteri miktarda ulaştım bir sorun yaşamadım.”*(G14, Kadın,

Hemşire,30). Sosyoekonomik statüsü düşük bireylerin medikal ürünlere ulaşmakta sorunlar yaşadığı görülmektedir.

“Hayır, hastaneye gidemedim, sadece Covid olduğumda gittim ondan sonra hastane yüzü göresim gelmiyor zaten. Gıda, temizlik, medikal ürünlere pek ulaşamadım. O da söylemesi ayıp param olmadı almak için. Maaşım yok gibi bir şeydi. Hani ben şimdi gıda mı alayım, temizlik ürünü mü, kira mı, fatura mı ödeyeyim.” (G15, Erkek, Garson, 38).

G15’in deneyimlerinden hareketle pandemi sürecinde maske, dezenfektan gibi ürünlere ulaşmada kendine bir öncelik belirlediği ve önceliğinin geçinmek olduğu görülmektedir.

4.3. Aile İçi İlişkilerde Yaşanan Eşitsizlik

Pandemi süreci pek çok açıdan aile kurumunu doğrudan etkilemiştir. Pandemi sürecindeki kapanmalar aile bireylerini aynı mekanda kalmaya zorlamış ve bu bağlamda aile içi geçimsizlikler ve şiddet olayları da görünür hale gelmiştir. Pandemi sürecinden daha çok kadınların ve çocukların etkilendiği bilinmektedir. Yine bu dönemde çocukların ihtiyaçları artmış ve maddi yönden zorlanan bireyler çocuklarının isteklerini göz ardı etmek zorunda kalmıştır. Pandemi sürecinde sürekli değişen stres seviyeleri dönemsel olarak aile içi ilişkileri de etkilemiştir. Pandemi sürecinde düşük gelirli aileler ve işlerini kaybeden bireylerin zorlukları daha da katlanmış ve bu durum aile içi sorunları körüklemiştir. Gelirin düşmesi veya olmaması ebeveyn stresini arttırmış ve aile içi sorunlara neden olmuştur. Gelir seviyesinde bir değişme olmayan veya evden çalışma imkanı bulup harcamaları azalan gelir seviyesi yüksek, beyaz yaka aileler ise süreci daha rahat atlatmıştır.

“Pandemide şiddet tabi ki artmıştır, benim eşim çok sessizdir. Pandemide işe gidemeyince o bile bizimle geçimsizlikler yaşadı, geçimsizlik ister istemez oldu.” (G33, Kadın, Temizlik Elemanı, 47). Bu bulgu ışığında pandeminin pandemi öncesinde aile içi sorunları olmayan bireyleri bile etkilediği görülmektedir.

Emine Abay ve Ayşe Akın’ın 2021’de yapmış olduğu “Covid-19 Salgınında; Dünyada ve Türkiye’de Kadınlara Yönelik Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet” çalışmasının da kadına yönelik şiddetin pandemi döneminde arttığını vurgulaması çalışmamızı desteklemektedir (Abay & Akın, 2021).

“Evet, pandemide şiddet artmıştır. Haberlerde de çok rastladım, çevremde de oldu öyle şeyler. Evet, ben şiddete maruz kalmıştım. Söylemek zor yani bunları, eşim tarafından şiddet gördüm. Hatta jandarma da çağırmıştık o zaman ama arabuluculuk yaptılar. Ekonomik olarak zorluklar yaşadım eşim bana para vermedi, birkaç kere çocuklarım ihtiyacımı karşıladı. Bunlar hep geçimsizliklere neden oldu evde, eşim bana kötü davrandığı için çocuklarım da ona tavır aldı geçimsizliği hepten arttırdı bu da.” (G13, Kadın, Ev Hanımı, 47).

G13 pandemi sürecinde fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir. Hane içerisinde var olan şiddetin evdeki bireyleri de huzursuz ettiğini ve geçimsizlikleri arttırdığını vurgulamıştır.

Türkiye Kadın Federasyonu (TKDF) pandemi sürecinde fiziksel şiddetin %80, psikolojik şiddetin %92 ve sığınma evi taleplerinin %72 arttığını ortaya koymuştur (TKDF, 2020).

G14 pandemi sürecinde herhangi bir geçimsizlik yaşamadığını söylemiş ve buna rağmen pandemi sürecinin aile içi şiddeti arttırdığını ifade etmiştir.

“Arttırdığını düşünüyorum evet, insanların tahammül seviyesi o süreçte azdı ve eve tıkalı kaldılar. İnsanlar evde sıkılınca birbirlerine sarıyorlar. Hayır, ben bir şiddete veya geçimsizliğe maruz kalmadım. Sağ olsun, eşim oldukça anlayışlıydı bu süreçte. Pandemi sürecinde de öyle bir sıkıntı olmadı.” (G14, Kadın, Hemşire, 30).

Yine pandemi sürecindeki bir başka problem ise yaşlıların yalnız ve yoksun hissetmeleridir.

“Pandemiye karımla geçirdim. Bazen şehre çocuklarımın yanına gittim. Karımla kaldığım zaman çok bunaldım, sürekli tek yüz görmek bunaltıyor insanı. Pandemi şiddeti arttırmıştır tabi, haberlerde çok gördük sokak ortasında karısını döven. Yeni nesil çok sinirli, çok agresif. Sabretmeyi bilmiyorlar çok tez canlılar. Ben bir şiddet sorunu yaşamadım. Oğlum virüse yakalanmıştı kendisi Koah hastası bir hafta hastanede yattı ona çok üzüldük ailecek. Çocuklarımız evimize çok gelmediler, gelmelerini çok isterdim çok yalnız kaldık çünkü.” (G16, Erkek, Emekli, 61).

G16 pandemi sürecini arada çocuklarının yanına gittiğini fakat yalnızlık çektiğini ifade etmiştir. Eşiyle birlikte vakit geçirmenin bir noktadan sonra sıkıcı olduğunu dile getirmiş ve farklı yüzler görmek istediğini vurgulamıştır.

Zeliha Koçak ve Hatice Harmancı'nın 2020'de yaptığı "Covid-19 Pandemi Sürecinde Aile Ruh Sağlığı" çalışmasında pandemi sürecinden dolayı ailelerin ruhsal ve psikolojik zorluklar yaşadıkları bulgusu bu tez çalışmasıyla desteklenmiştir (Koçak & Harmancı, 2020).

Kriz zamanlarında kadınların erkeklere göre krizlerden daha fazla etkilendiği bilinmektedir. İşten ilk çıkarılanların kadınlar olması maddi anlamda da kadınları zorlamaktadır. Covid-19 Pandemi sürecinde de kadınların yoğunlukta olduğu eğitim, turizm, kozmetik gibi hizmet sektörü alanlarının kapatılması kadınların pandemi sürecinde çalışma hayatına katılamamasına ve maddi anlamda zorluklarla baş başa kalmasına neden olmuştur. Evden çalışma imkanı bulan kadınlar ise iş yoğunluğu ve ev işleri arasında sıkışıp kalmış, zor ve yorucu bir süreç geçirmiştir. Berna Ak Bingöl ve arkadaşları 2023 tarihinde yaptıkları "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ekseninde Covid-19 ve Kadın Yoksulluğu" çalışmasında da bu sorunlara değinmişlerdir. Yine bu süreçte çocuk bakımlarının yoğunlaşması da iş hayatındaki kadını zorlamıştır (Ak Bingöl, Ak & Türk, 2023).

"Ayrı bir odam vardı aynı mekanı paylaşmak sıkıntı yaratmadı. Evet, pandemide iş yükümüz arttığını düşünüyorum özellikle de kadınların. Derslere ve kendime zaman ayıramadım çünkü evdeki herkesin bir şeyler yapması gerekiyordu, herkes evdeydi o yüzden iş yükümüz de arttı. Covid olmuştuk, o zaman bile daha fazla iş yapmak zorunda kaldık. Erkeklerin yapacağı işi de annemle ben yaptım. Sanki erkekler sadece hasta biz değiliz muamelesi oldu. Pandemi sürecinde evdeki iş bölümünde bir değişim olmadı her şeyi annemle ben yaptım." (G2, Kadın, Kırtasiye Çalışanı, 23).

"Hayır mekan kullanımında bir sıkıntı yaşamadık. Evdeki iş bölümünde de bir değişiklik olmadı." (G20, Erkek, Gazeteci, 32). G20 pandemi döneminde ailesi ile yaşamaktadır ve iş bölümünde bir değişim olmadığını ifade etmiştir. Bu bağlamda pandemi sürecinde erkeklerin kadınlara çok fazla yardım etmediğini ve ev içi iş yükünün kadınların omuzlarına yüklendiği görülmektedir. Bunun asıl sebebi ataerkil toplum sistemidir.

Esin Koç ve Zuhal Yeniçeri'nin 2021 tarihinde "Covid-19 Pandemi Sürecinin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Etkileri" çalışmasında da toplumsal cinsiyet rollerinin pandemi sürecinde eşitsizliğe neden olduğu fikri bu tez çalışmasıyla desteklenmiştir (Koç &Yeniçeri, 2021). Kadınların pandemi sürecinde gebelik yaşamaları da kadınlar için ayrıca bir dezavantaj oluşturmuştur.

"Pandemi döneminde hamileydim. Hastaneye korkudan gidemedim. Birkaç kez acil durumlar olunca özele gitmiştim. Hamile olduğum için ekstra ekstra dikkat ettim. Bu durum beni aşırı yordu psikolojik olarak. Hastanede nasıl doğum yaparım bunları düşündükçe kafayı yeme noktasına gelmiştim." (G33, Kadın, Öğretmen, 33).

Esra Ünal ve arkadaşlarının 2021 yılında "Covid-19 Pandemisi ve Kadınlar" çalışmasında da gebe kadınların pandemi sürecinde ciddi sorunlar yaşadığı bulgusuna yer verilmiştir (Ünal, Atik &Gözüyeşil, 2021).

4.4. Sosyal Hayata Katılımdaki Eşitsizlikler

Covid-19 pandemi sürecinde birçok insan sokak kısıtlamaları nedeniyle evlerde kalmıştır. Sosyal anlamda aktif olan bireyler sosyal yaşamdan ve yaptıkları sosyal faaliyetlerden kısıtlanmışlardır. Yine pandemi döneminde dışlanmalar ve ayrımcılıklar da sosyal hayatta yerini almıştır.

"Ben 65 yaşında değildim ama kısıtlama bana da etki etti. Yaş büyük olunca dışarıda görenler evine git diyordu. Kalabalık yerlere zaten giremedik. Beni dışarıda görenler yaşın kaç diye soruyordu hep. Rahatsız ediyor tabi bu durum da. Seyahat engeliyle karşılaştım evet, çocuklarımın yanına gidemedim bir süre gidince de geri gelemedim. Sokağa çıkamadığım günlerde köyde tarla ile uğraştım. Dışarı çıktım komşuya gittim. Bir ineğim var ona baktım. Şehre gittiğimde evdeydim. Torunlar da çok etkiledi tabi onlar da dışarı çıkamadı evde sesler oldu. Şehirde sokağa çıkamayınca dizlerim hep ağrıdı oturmaktan. Rahat hissettiğim yer olarak köye geldim köy daha rahattı. Dışarı çıkıp yürüdüm en azından toprakla uğraştım. Dışlanma olarak beni eve göndermeye çalışanlar oldu azarlama gibi de oldu. Üzüldüm. Ben teknolojiye pek anlamam tuşlu telefonum var sevdiklerle ondan konuştum. Sevdiklerimle görüşmemek zordu yalnız hissettik. Yakınlar pek ziyarete gelmedi virüs var diye. Çocuklar da pek gelemediler, bir iki defa geldiler. Ben ihtiyaçlarımı köyden arabacılara, gençlere

aldırdım. Çok nadir ben de gittim. Çünkü her ihtiyacı almıyorlardı, unutuyorlardı. Başkasının eline bakmak zor. Yaşamda her şey kötü gitti kalite yoktu.”(G16, Erkek, Emekli, 61).

G16 65 yaşında olmamasına rağmen eve gönderilmek istendiğini ifade etmiştir. Şehir hayatında sağlık problemleri yaşadığını ve köy hayatında daha rahat olduğunu belirtmiştir. G16 yakınlarının onu ziyarete gelmemesinden dolayı yalnız hissettiğini vurgulamıştır.

G18 pandemi sürecinde yaş ayrımcılığına maruz kalmıştır. *“Tabi dışlanma oldu. Herkes dışarıda biz içerideydik, hapis hayatından farkı yoktu.”*(G18, Kadın, Ev Hanımı, 73).Bireylerin bu ayrımcılıklar yaşaması dezavantajlı konumda yer almalarına ve sosyal baskı hissetmelerine neden olmuştur. Toplumdaki ayrımcılıklar her ne kadar bireylerin ruh sağlığı üzerinde olumsuz sonuçlara neden olsa da toplumun ruh sağlığını da olumsuz yönde etkilemiştir.

Yaşlı bireyler pandemi sürecinde yaşlılara uygulanan sokağa çıkma yasakları nedeniyle evlerde kalmışlardır. Evde kalmayıp dışarı çıkan yaşlı bireyler ise toplum tarafından psikolojik baskılara maruz kalmışlardır. Yasak nedeniyle evlerde kalan yaşlılar sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Evden hastaneye gidemedikleri için sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanamamışlardır.

“Hastaneye bir kere test vermeye gittim. Ama bacağımda ağrı, hastalığım olunca gidemedim yaşlılara yasak vardı o zamanlar.” (G18, Kadın, Ev Hanımı, 73).

“Ayrımcılık oldu bence köyde oturuyorum hastaneye gitmek için arabaya binmek istediğimde ne işin var otur evde diyip beni arabaya almadılar. Yaşlılık herkesin başına gelecek eninde sonunda.” (G39, Erkek, Emekli, 70).

Zeynep Altın’ın 2020 yılında “Covid-19 ve Yaşlılar” çalışmasında yaş ayrımcılığı ve yaşlıların yaşadığı sorunlarla ilgili bulgular bu tez çalışmasıyla örtüşmektedir (Altın, 2020).

Yaş ayrımcılığı pandemi sürecinde yaşlı bireyler için bir kabus haline gelmiştir. Covid-19’a yakalanan bireylere karşı ortaya çıkan dışlanmalar da sosyal hayattaki sorunlar arasında yerini almıştır.

Yine bu süreçte sağlık çalışanları da sosyal yaşamda ayrımcılıklara maruz kalmıştır. G14 sağlık çalışanı deneyimini şu şekilde aktarmıştır; *“Evet buna çokça maruz kaldım, dediğim gibi hastanede çalıştığım için virüs yayıcısı gibi baktılar. Komşularımın da o hastanede çalışıyormuş uzak durun gibi söylemleri kulağıma gelmişti tabi ki bu kırıcı biz onlar için ordayız.”*(G14, Kadın, Hemşire, 30).

Pandemi sürecinde gelir seviyesi yüksek olan bireylerin yine özel arabasıyla bir yerlere rahatça gidebildiği ve gelir seviyesi düşük bireylerin sosyal hareket anlamında zorluklar yaşadığı görülmektedir. Yine gelir seviyesi yüksek ve kent hayatında yaşayan bireylerin internet alışverişlerini yoğun kullandığı görülmektedir. Sokak kısıtlamalarında gelir seviyesi yüksek bireyler kendi gelişimlerine odaklanırken gelir seviyesi düşük olan bireyler ise daha çok geçinme yolları aramışlardır. Yine beyaz yaka meslek sahibi bireylerin pandemi sürecinde yaşam kalitesinde bariz bir değişim olmadığı aksine harcamaları kısıtlandığı için daha çok paranın ceplerinde kaldığı, gelir seviyesi düşük mavi yaka bireylerin ise gelirlerin daha da düştüğü hatta tamamen kaybolduğu daha çok yoksullaştıkları görülmektedir. Pandemi döneminde mavi yaka mesleklerin hak ihlalleriyle daha fazla karşılaştığı da göze çarpan bulgular arasındadır.

“Sokağa çıkamadığım günlerde online etkinliklere katıldım, film izledim, birçok diziyi bitirdim, kitap okudum, çeşitli online yayınlar yaptım aynı zamanda evde işimi yaptım. Rahat hissettiğim başka bir mekana gidebildim memleketime gittim. Memleketimde daha rahat hissediyordum çünkü. Karantinası biten arkadaşlarımın karantinası bitse bile bana virüs bulaştıracığını düşünmedim öyle bir korkum olmadı. Dışlanmaya uğramadım bu süreçte. Pandemi sürecinde ihtiyaçlarımı online alışveriş yaparak karşıladım. Online alışverişe alıştık hala online alışveriş yapıyorum. Pandemi sürecinde yaşam kalitemde bir değişiklik olmadı. Aynı şekilde devam ettim. Aileme ve sevdiklerimle görüşmemek kötü bir duyguydu insan uzak kalınca üzüliyor. Bu süreçte arkadaşlarımla çay bahçelerinde ve evlerde buluştuk.” (G12, Erkek, Gazeteci, 29).

G12 pandemi sürecinde alışverişlerini online şekilde yapmış ve kişisel gelişimine ağırlık vermiştir. Yine bu süreçte rahat hissettiği başka bir mekana gitmiş ve sevdikleriyle açık alanlarda ve evlerde buluşabilmiştir. Bu bağlamda sosyoekonomik statüsü yüksek bireylerin sosyal hareket anlamında daha kolay hareket edebildikleri göze çarpmaktadır.

Mavi yaka bir çalışan olan G15 ise pandemi sürecinde rahat hissettiği başka bir mekana gidememiş, online alışverişleri çok fazla tercih etmemiş ve yaşam kalitesinin ciddi anlamda düştüğünü ifade etmiştir.

“Sokak kısıtlamalarında evdeydim ailemle vakit geçirdim. Pandemide rahat hissettiğim başka bir yere gidemedim. Karantinası biten kişilerin bir şey bulaştıracaklarını düşünmedim ama ilk karantinadan çıktıkları zaman ister istemez tereddüt ediyor insan. İhtiyaçlarımızı ben kendim karşıladım. Birkaç kere kıyafet aldık internetten sadece. İş konusunda ayrımcılığa uğradığımı düşünüyorum ben. Çevremdeki kişiler rahat geçinirken ben geçinemedim. Patron borç vermeye kalkmıştı sonra maaştan kesecekti, insanın sinirleri bozuluyor. Yaşam kalitem tabi ki de düştü. Hayatımdaki her şeyin kalitesi düştü. Yaşama zevkim kalmadı diyebilirim. Pandemi öncesinde de sosyal aktivite olayı kısıtlıydı pandemide de iyice mahrum kaldım.”(G15, Erkek, Garson, 38).

“Sokağa çıkamadım evdeydim mecburen. Bir iki kez gizli çalışmaya kaçtım bu süreçte” (G30, Erkek, İnşaat işçisi, 45). G30 pandemi sürecini evde geçirdiğini fakat gizli olarak zaman zaman çalışmak için evden çıktığını ifade etmiştir.

4.5. Çalışma Hayatında Ortaya ÇıkanEşitsizlikler

Covid-19 salgının birden ortaya çıkması ekonomiyi, işçileri ve işletmeleri olumsuz anlamda etkilemiştir. Uzaktan çalışma imkanı olan beyaz yaka meslek grupları evlerinden çalışırken, mavi yaka meslek grupları iş yerlerine gitmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda uzaktan çalışma imkanı olamayan bireyler virüs riskine daha çok maruz kalmıştır.

“Evet işime devam ettim. Benim işim evden çalışmaya uygun değil o yüzden işe gittim. Kargo çalışanları için yoğun bir süreçti. Farklı zorluklar da yaşadık. Mesela ben dağıtım çıkıyorum müşteri kapıyı açıyor biz karantinadayız diyor. Ee biz bilmiyoruz bunu. Müşteri hassas değil bu yüzden çok zorlandık.”(G34, Erkek, Kargo Çalışanı, 40).

Bununla birlikte pandeminin işçilerin sağlığını tehdit etmesinin yanında hareketliliklerini kısıtlamış ve emek arzının da azalmasına neden olmuştur. Tüm bunların sonucu olarak küresel boyutta birçok insan gelir ve iş kayıpları yaşamaktadır (Kara, 2020:271).

Pandemi sürecinde çalışma hayatına bakıldığında mavi yaka mesleklere sahip bireylerin çalışma hayatlarının daha kolay sonlandığı ve maaşlarının hızlı bir şekilde azaldığı görülmektedir. Beyaz yaka mesleklere sahip bireyler ise memur olmalarının ve uzaktan çalışabilme imkanlarının olması nedeniyle süreci maddi anlamda daha rahat atlattırlardır.

“Evet, iş hayatıma devam ettim. Bir süre evden bir süre de iş yerine giderek çalıştım. Sonrasında iş değiştirdim... Yine pandemi döneminde işsizlik ödeneği üzerinden bizim onayımız alınmadan sigortalarımıza çeşitli değişiklikler yapıldı. Pandemi sürecinde uzaktan çalışma yönteminin doğru olduğunu düşündüğüm için ben bir avantajını yaşadım bunun, özellikle zaman kazandırdığını düşünüyorum, hem işverene hem de personele bu yüzden avantajlı olduğumu düşünüyorum. Daha rahattı süreç. Mesai kavramında değişiklik olmadı mesailerimiz aynıydı. İnternetle alakalı bir sıkıntı yaşamadım evimde internetim de gayet iyiydi, kendi bilgisayarımı kullanıyordum.” (G12, Erkek, Gazeteci, 29).

G12 evden çalışmanın kendisi için olumlu ve rahat olduğunu vurgulamış ve bu durumun ona zaman kazandırdığını ifade etmiştir. İş yerinde hak ihlali yaşamasına rağmen hızlı bir şekilde başka bir yerde yine işe başlamıştır. G12 teknolojik anlamda da avantajlı olduğunu ifade etmiştir.

Pandemi sürecinde mavi yaka mesleklerin daha fazla hak ihlalleriyle karşılaştığı ve ağır koşullarda çalıştığı ortaya çıkmaktadır. Mavi yaka mesleklerin geçim sıkıntısı ile ilgili cümleler kurduğu ve maaşın yetersiz geldiği ile ilgili cümleler kurduğu göze çarpmaktadır.

“Pandemi sürecinde iş hayatıma devam edemedim tabi ki iş yerleri kapandı. Bir ara paket servise çıkıldı ama beni çağırmadılar. Pandemi sürecinde hak ihlalleriyle karşılaştım evet, çok hakkımıza girildi bazı arkadaşlar sektör değiştirdi. BİM’e, fabrikaya falan giren oldu. Ben işten çıkamadım tazminat yanmasın diye. Çok sıkıntılar oldu, maaş azaldı nasıl geçinecektik o parayla zaten kira 2000 lira. Kara kara düşündüm. 1500 lira destek verdiler o da pek işe yaramadı. Benim kiramı birkaç kere babam ödedi, annem köyden erzak gönderdi. Bunlar insanın gururuna dokunuyor.” (G15, Erkek, Garson, 38).

G15 bu süreçte aile büyüklerinden destek aldığını kira ve erzak konusunda ailesinin destek olduğunu ifade etmiştir.

Pandemi sürecinde aktif olarak çalışan meslek gruplarından biri de kasiyerlerdir. Kasiyerler pandemi süreci boyunca halkla iç içe çalışmış ve ağır koşullarla mücadele etmek durumunda kalmışlardır.

“İşime devam ettim. Hak ihlalleri başıma geldi. Mola saatlerimiz neredeyse yoktu. Yemek araları da aynı şekilde. Mesela ben kasiyerim ama temizlik de yaptım, reyon da dizdim, ağır koliler de taşıdım. Pandemi zorlamışken bu şartlar altında çalışmakla uğraştık. Bunları yaşarken bir de eve gelip ev işleri yaptım. İşten işe koştum yani. İş yerine gidip çalışmanın tek avantajı insan yüzü görmek az da olsa sosyal ortam olması. Ama dezavantajı daha çok tabi, virüs korkusu olsun işteki ağır koşullar olsun bunlar daha ağır basıyor. Dezavantaj olarak evime odaklanamadım. Belki maaş anlamında memnun edilseydik motivem artardı ama olmadı maalesef. İş yerim yakındı ben bu süreçte yürüyerek gidip geldim. Özel aracım yok. Çalışma saatleri ve koşulları değişti evet daha çok daha ağır koşullarda çalıştık. İş yerinde önlemler alındı evet sadece sosyal mesafeye dikkat edilmiyordu. İş yerinde virüs riskine maruz kalmak tedirgin etti, ilk başlarda aşırı korkuyordum. Ben o işe zaten bir gelirim olsun diye girmiştım. Pandemi başlayınca mecburen devam ettim para lazımdı çünkü.” (G19, Kadın, Kasiyer, 32).

G19 pandemi sürecinde çalıştığı günlerde mesai saatleri ve koşullardan yana sorunlar yaşadığını ifade etmiştir. G19 ev ve iş hayatını aynı anda yürütmek zorunda kalan bir kadın olarak pandemi mağdurları arasında yerini almıştır. Tüm bu zor koşullara rağmen de maaş konusunda memnun edilmediğini vurgulamıştır. Pandemi kurallarına riayet edilmediğini ifade etmiştir. Görüşme yapılan mavi yaka meslek gruplarının maaş konusunda memnun olmadığı göze çarpan başka bir olgudur. Nazlı Yüceol ve arkadaşlarının 2022’de yaptıkları “Covid-19 Pandemisinin Türkiye’de Kadınların Çalışma Hayatına Katılımı ve İş-Yaşam Dengesine Etkilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında İncelenmesi” çalışmasında pandemide kadınların iş hayatında yaşadığı eşitsizlikleri ortaya koyması bağlamındaki bulguları bu tez çalışmasında desteklenmiştir (Yüceol, Kakı & Çekçi, 2022).

4.6. Eğitime Katılımdaki Eşitsizlikler

Pandemi sürecinde uzaktan eğitime geçilmesi noktasında adımlar atılmıştır. Bu sayede hem eğitimin sürekliliği devam edecek hem de salgının okullar aracılığıyla

yayılmasının önüne geçilmiş olunacaktır. Fakat eşitsizlikler her alanda olduğu gibi bu alanda da karşımıza çıkmıştır. Öğrenciler arasındaki fırsat eşitsizliği öğrencilerin eğitime ulaşması noktasında sorunlar yaratmıştır. Her öğrenci aynı şekilde eğitim hizmetine ulaşamamış, coğrafi, maddi ve mekansal sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. G9 yaşadığı ve şahit olduğu eşitsizlikleri şu şekilde ifade etmiştir:

“Kendi adıma söyleyeyim benim uzaktan eğitim sürecinde teknolojik cihazlara ulaşmayla alakalı sorunum olmadı ama çevremde bazı insanların ulaşmasında sorunlar olduğunu gördüm, hem internete hem de teknolojik aletlere ulaşma noktasında sorun yaşayanlar oldu. Kendisine ait bilgisayarı telefonu olamayan akrabalarım ve arkadaşlarım bu süreçte zorlandılar... Uzaktan eğitime pandemi döneminde geçimimize katkı olsun diye çalıştığım için derslere katılmakta zorlandım. Katılamadığım dersler oldu.”(G9, Erkek, Garson/Öğrenci, 25).

G9 pandemi sürecinde çalışıp ailenin geçimine katkı sağlayan bir öğrenci olarak uzaktan eğitime katılmakta zorlanmıştır. Bunun nedeninin kişinin sosyoekonomik durumuyla ilgili olduğu görülmektedir. Sosyoekonomik anlamda iyi durumda olan bireylere kıyasla G9 eşitsizliğe maruz kalmıştır.

Sedef Sezgin ve Mehmet Fırat’ın 2020 yılında yaptığı “Covid-19 Pandemisinde Uzaktan Eğitime Geçiş ve Dijital Uçurum Tehlikesi” adlı çalışmasında pandemi ile uzaktan eğitime hızlı ve hazırlıksız bir geçiş ile teknolojik eşitsizliklerin derinleştiği bulguları bu tez çalışmasıyla desteklenmiştir (Sezgin & Fırat, 2020).

Pandemi sürecinde gençlerin dinamik yapısı eve kapanmalarını zorlaştırmıştır. Pandemi öncesinde üniversite okumak için veya çalışmak için ev dışında olan genç bireyler, pandeminin ortaya çıkmasıyla aile evine dönmüşlerdir. Aile evine dönüş yapan genç bireyler aile yaşantısına uyum sağlama noktasında sorunlar yaşamışlardır. Pandemi öncesindeki gibi rahat hareket edemediklerini ve aile evinde kişisel alanlarının ihlal edildiğini vurgulamışlardır.

“Pandemiden önce yurttaki kalıyordum. Aile evime dönmek beni zorladı. Hem kişisel alanım daraldı hem de aile fertleriyle yüz yüze görüşme sıklığım arttı, aile içi sorunlarla birebir uğraşmak zorunda kaldım. Aile evine dönmem hayatımı olumsuz yönde etkilediğini söyleyebilirim.”(G9, Erkek, Garson/Öğrenci, 25).

“Pandemiden önce yurttta kaliyordum. Eve gelmem beni zorladı. Mesela eve geldik sanki eğitim hayatı birmiş gibi bir muamele gördük. Ders çalışırken, canlı dersteyken odaya pat diye biri giriyor tüm dikkatim dağılıyordu. Baya sıkıntılı zamanlar geçirdik o zamanlar. Okul bitmiş gibi davranıldı.” (G2, Kadın, Kırtasiye Çalışanı, 23).

Emine Cihan ve Cansu Şahbaz Pirinççi’nin 2020 yılında “Covid-19 Pandemi Sürecinde Genç Popülasyonun Yaşam Kalitesinin Fiziksel Aktivite Seviyesi ve Depresyon Düzeyi ile İlişkisi” çalışması bu tez çalışmasıyla desteklenmektedir (Cihan & Şahbaz Pirinççi, 2020).

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanlık tarihi boyunca salgınlar sürekli var olmuştur ve toplumları olumsuzluklara sürüklemiştir. Salgının küresel çapta hızla yayılmasına binaen ülkeler hızla karantina prosedürlerine giriş yapmıştır. Bununla birlikte Türkiye’de Covid-19 Bilim Kurulu kurulmuştur. Sonrasında sosyoloji, iletişim, din sosyolojisi, psikoloji gibi alanlarında uzman kişilerden oluşan Toplum Bilimleri Kurulu kurulmuştur (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020).

Bir doğal afet türü olan pandemiler insanlık tarihi boyunca yaşanan toplumsal sorunlardan birisi olmuştur. Bu çalışmada ise bir doğal afet olan Covid-19 pandemi sürecinin eşitsizliği ne şekilde perçinlediği ve sosyoekonomik anlamda bireyleri nasıl etkilediği incelenmiştir. Sosyal hayatın kısıtlandığı pandemi sürecinde toplumsal kurumların da ne denli etkilendiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Pandemi süreci toplumsal birçok alanda değişim ve eşitsizliklere neden olmuş, var olan eşitsizlikleri de arttırmıştır. Bu bağlamda eşitsizlik alanları eğitim, sağlık, sosyo-kültürel yapı ekonomi gibi kurumlar ve buna bağlı dezavantajlı gruplardır. Yaşlılar, kadınlar, gençler ve öğrenciler, yoksullar, evsizler, göçmenler ve çocuklar etkilenen dezavantajlı gruplardandır. Bu noktada Covid-19 salgını sadece tıbbın alanına girmeyip sosyolojik alanda da karşılık bulmaktadır. Bu bağlamda bu tez çalışmasının içeriğinde de yer alan bu olgular elde edilen saha verileri ile bulgulara dönüştürülmüştür. Çalışma pandemi sürecinde yapılması itibarıyla görüşmeler yüz yüze yapılmakta zorlanılmıştır bu bağlamda telefon görüşmeleri ile görüşmeler tamamlanmıştır.

Covid-19 salgını ile birlikte eşitsizlik, damgalama, ötekileştirmeler, ırkçı yaklaşımlar ve ekonomik sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu tip sorunlar pandemi sürecince bireyleri derinden etkilemiş ve cinsiyet eşitsizliği, uzaktan eğitimdeki eşitsizlik, sağlıktaki eşitsizlikler ve çalışma hayatındaki eşitsizlikler gibi var olan eşitsizlikleri derinleştirmiş ve toplumsal krizler ortaya çıkarmıştır. Yine dezavantajlı gruplar bu eşitsizliklerde başrolü oynamıştır.

Pandemi sürecinde salgının hızla artmasıyla yaşlı ve kronik hastalığı olan bireylerin daha çok etkilendiği ortaya konulmuştur fakat bu durum yaşlılara karşı

ön yargı, ayrıştırıcı davranışlar ve nefret ifadelerine yol açmıştır. “Evde kal” çağrısında özellikle yaşlı bireyler üzerinde durulması, park bahçe ve çarşı gibi alanlarda görülmesi toplum tarafından bir tehdit olarak algılanmıştır. Bununla beraber 21 Mart 2020 tarihinde İçişleri Bakanlığının yayınladığı genelgeye göre 65 yaş üzeri ve kronik rahatsızlığı olan bireylerin sokağa çıkması yasaklanmıştır. Bu durum özellikle yaşlı vatandaşlara olan önyargıyı arttırmış ve nefret ifadelerine yol açmıştır. Bu olumsuzluklar sonucunda virüsün kaynağının yaşlı bireyler olarak görülmesi ve genç vatandaşlarının sağlığını tehlikeye attıkları düşüncesi yaşlı bireylere karşı olumsuz tavırlara sebebiyet vermiştir. Bu noktada ülkede gözle görülür bir kuşaklararası çatışma görülmüştür. Hükümet bu sorunla baş etmek için aşılamalara ilk önce yaşlılardan başlamıştır. Çalışmanın ortaya koyduğu sonuca göre yaşlı görüşmeciler pandemi sürecinde yaşadıkları yalnızlıktan ve dışlanmalardan söz etmiş ve bu durumun onları derinden yaraladığını ifade etmişlerdir.

İş sektörünün de pandemi sürecinden derin bir şekilde etkilendiği görülmektedir. Bu süreçte bazı meslekler evden, uzaktan çalışırken bazı meslekler de kol gücüne dayanması itibariyle iş yerine gitmek zorunda kalmıştır. Kısacası evde kalamamışlardır. Bir kısım çalışan ise iş hayatına hiç devam edememiş ve maddi sıkıntılarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Yine sağlık çalışanlarının da sahada bulunması sağlık çalışanları açısından olumsuz sonuçlara neden olmuştur.

Pandemi sürecinden olumsuz etkilenen diğer bir grup ise öğrenciler, gençler ve çocuklardır. Eğitimin uzaktan eğitime dönmesi öğrencilerin dijital cihazlara olan ihtiyacını arttırmıştır. Ekonomik olarak güçlü olan bireyler bu ihtiyacı rahat bir şekilde karşılarken ekonomik anlamda güçsüz olan bireyler bu isteği yerine getirmekte zorlanmıştır. Yine coğrafi etmenler de internet erişimini zorlaştırmış köy ve kasabalardaki alt yapı eksiklikleri nedeniyle öğrenciler derslere bağlanmakta zorluklar yaşamıştır. Çocuklar pandemi sürecini anlamlandırmakta zorlanmış ve korkuya kapılmışlardır. Aile içi şiddete maruz kalma oranlarında bir artış meydana gelmiştir. Aile içi şiddet sadece çocuğu değil kadını da ciddi anlamda etkilemiştir. Nitekim kapanma dönemlerinde aile içi şiddetin artması da bunu kanıtlamaktadır. Yine çalışan kadının çalışma alanları öncelikli kapanan mekanlar olmuştur. Kuaförler, fabrikalar, gıda sektörü, mağazalar gibi alanların öncelikli kapatılması kadınların iş hayatından uzak kalmasına ve maddi olarak

zorlanmalarına sebep olmuştur. Evden çalışan kadın ise hem ev işleri hem çocuk üzerindeki sorumluluğu hem de iş yükü arasında ezilip kalmıştır.

Pandemiden etkilenen başka bir grup ise yoksullar ve evsizlerdir. Evsizler zaten bir barınacak bir mekana sahip olmadığı için pandemi süreci onlar için güç bir hale dönmüştür. Bu nedenle evsizler sokaklarda veya hijyen bakımından kötü koşullarda süreci geçirmek zorunda kalmıştır. Covid-19'la birlikte evsizlerin sağlık, beslenme ve temizlik gibi fırsatlara erişememesi onların Covid-19 riskine daha açık olmasına yol açmıştır.

Pandemiden etkilenen başka bir grup ise göçmenlerdir. Göçmenler mekansal hareketliliğe sahip bir gruptur. Pandemi sürecinde ise yurt dışına çıkış yasakları yüzünden bulundukları ülkelerde sağlık kayıtlarının var olmaması sebebiyle sağlık hizmetlerinden yararlanma noktasında sorunlar yaşamışlardır.

Sosyoekonomik statüsü yüksek bireylere bakıldığında pandemi sürecinde dışarıya çıkabilmiş, hastane hizmetini özel hastanelere giderek alabilmiştir. Fakat sosyoekonomik statüsü düşük bireyler özel hastaneye gidememiş devlet hastanesine bile doğru düzgün ulaşabilme imkanı bulamamıştır. Sosyoekonomik anlamda güçlü bireyler hastaneye giderken özel araç kullanmışlar fakat ekonomik statüsü düşük bireyler toplu taşıma kullanarak virüs riskine daha çok maruz kalmışlardır. Kısacası pandemi yoksul kesimi daha da yoksullaştırırken zengin kesime pek zarar vermemiş hatta işe evden devam eden beyaz yaka meslekler harcama kısıtlandığı için ceplerine daha çok para kalmıştır. Mavi yaka bireyler ise hem iş yerine gitmek zorunda kalmış hem de azalan mesai saatleri nedeniyle daha az maaş almışlardır.

Araştırmada Covid-19 pandemi sürecinde eşitsizliklerin ortaya konulması bağlamında literatüre katkı sağlayacağı düşünülen bilgiler toplanmıştır. Benzer yapıdaki çalışmaların ülkemiz özelinde tekrarlanmasının sosyolojik, ekonomik ve psikolojik anlamda ülkemize fayda sağlaması ve sorun çözmede çözüm önerilerini attıracağı için önemlidir. Pandemi sürecince ortaya çıkmış eşitsizlikler incelenmeli ve yeni boyutlarıyla güncel tutulmalıdır.

- Pandemiler de birer doğal afettir ve afet kategorisine girmektedir. Halk pandemilerin de birer afet olduğu konusunda bilgilendirilmelidir. Toplum sosyolojik ve psikolojik olarak yeni normal düzene adapte edilmelidir.

- Pandemi sürecinde ve sonrasında bireylerin sağlık okuryazarlığı kazanması noktasında dijital platformlar kullanılmalıdır.
- Pandemi sürecinde toplumun salgını diğer hastalıklardan ayırabilmesi için bir bilgilendirme kartı oluşturulmalıdır. Nitekim pandemi sürecinde mevsimsel gripi Covid-19 ile karıştıran bireyler ciddi psikolojik dezenformasyona uğramışlardır.
- Kırsal alanda yaşayan bireyleri bilgilendirmek ve ihtiyaçlarını karşılamak adına yerel yönetimlerle iş birliği içine girilmesi gerekmektedir.
- Eğitimdeki eşitsizliği kaldırmak adına bir dijital acil plan prosedürü uygulanmalıdır. Dijital cihazlara ulaşamayan yerlerde yerel yönetimlerle iş birliği oluşturup mağduriyet giderilmelidir. Hali hazırda bir online ders alt yapısı bulundurulmalıdır.
- Pandemi sürecinde ekonomik eşitsizliği önlemek adına ailelere ekonomik destek sağlanmalıdır. Hali hazırda sosyal yardım kurumlarından destek alan ailelere ek bir yardım paketi oluşturulmalıdır.
- Pandemi sürecinde fahiş fiyat uygulanan gıda ve hijyen malzemelerinin takibi yapıp gerekli yaptırımlar uygulanmalıdır. Bu şekilde gıda ve hijyen ürünlerine ulaşmadaki eşitsizlikler ortadan kaldırılmış olacaktır.
- Pandemi sürecinde herkesin hastane hizmetlerinden faydalanması için farklı randevu sistemleri ve muayeneyi kolaylaştıracak yöntemler izlenmelidir.
- Sokağa çıkma yasaklarının olduğu zamanlarda hane içerisindeki bireylerin şiddete yöneliminin arttığı göz önünde bulundurularak ailelere ücretsiz psikolojik yardım ve çözüm imkanları sağlanmalıdır.
- Pandemi sürecinde verilen desteklerde cinsiyet farklı göz önünde bulundurulmalıdır. Pandemi sürecinde kadınların erkeklere göre daha savunmasız ve mağdur olduğu unutulmamalıdır. Kadın yoksulluğunun önüne geçilmelidir.
- Pandemi sürecinde evsizler için farklı konaklama alanları bulundurulmalıdır. Göçmenler ve mülteciler için sağlık kurumlarına ulaşılabilirlik kolaylaştırılmalıdır.
- Küreselleşme salgınları da küresel bir boyuta taşımaktadır. Salgınlara karşı alınan önlemlerde ülkeler iş birliği içerisinde olmalıdır yoksa sınırların kapatılması salgının yayılmasına engel olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abay E., Harmancı H. (2021). Covid-19 Salgınında; Dünyada ve Türkiye`de Kadınlara Yönelik Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet. *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 31(3) 11-16.
- Ahmadi, R. (2020). Koronavirüs Pandemisinin Toplumsal Etkileri. *Bilim Armonisi Dergisi*, 3(2), 65-72.
- Akbulut, Ö. (2021). Pandemi Sürecinde Bireylerin Sağlık Davranışına İlişkin Sosyolojik Bir Bakış. *Adıyaman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*.
- Ak Bingül, B., Ak, R.& Türk, A. (2023). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ekseninde Covid-19 ve Kadın Yoksulluğu. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırma Dergisi*, 8(2): 422-430
- Akoğlu, G., Karaaslan, B. T. (2020). Covid-19 ve İzolasyon Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Olası Psikososyal Etkileri. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 93-103.
- Altın, Z. (2020). Covid-19 ve Yaşlılar. *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*. (30): 49-57
- Arun, Ö. (2020). Salgında Patlayan Yaş Ayrımcılığı: Türkiye'de Peter Pan Sendromu ve Yaşlanmanın Yaklaşan Sorunları. (Ed. Sunar L.) *Toplumsal Yapı Araştırma Programı* , 20-50.
- Baş, K. (2009). Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği. *Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18(1), 49-70.
- Bauman, Z. (2017). *Akışkan Modernite* .Can Yayınları .
- Bauman, Z. (2014). *Azınlığın Zenginliği Hepimizin Çıkarına Mıdır?*, Ayrıntı Yayınları .
- Berkhout, E., Galasso, N., Lawson, M., Morales, P. A., Taneja, A., Alejo, D., (2021). Eşitsizlik Virüsü. *Oxfam GB*. 3-23.
- BETAM (2022). İstanbul İş Gücü Piyasası: Yapısal Özellikler ve Sorunlar. *Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi*.
- Bilge, M. (2020). Türkiye'de Covid-19 Pandemi Sürecinde Dezavantajlı Bireylere Yönelik Uygulamaların İncelenmesi: "Vefa Sosyal Destek Grubu" Örneği. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi* (16), 101-114.

- Bozdağ, F. (2021). COVID-19 Pandemisinin Toplumsal Etkileri: Zenofobik Eğilimler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 3 (12), 538-550.
- Bozkurt, V. (2012). *Değişen Dünyada Sosyoloji*. Ekin Basım Yayın Dağıtm.
- Bozkurt, V. (2020). Covid-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri. (Ed. Bozkurt. V., Demirbaş, D., Yorğun, S.) *Pandemi Döneminde Çalışma: Ekonomik Kaygılar, Dijitalleşme ve Verimlilik*. İstanbul Üniversitesi Yayınevi. 115-136
- Can, İ. (2020). Afet Sosyolojisi. *Giriş Niteliğinde Afet Sosyolojisine Alan Açma Çabası*. Çizgi Kitabevi.
- Cihan, E. & Şahbaz Pirinççi, C. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Genç Popülasyonun Yaşam Kalitesinin Fiziksel Aktivite Seviyesi ve Depresyon Düzeyi ile İlişkisi. *Selçuk Sağlık Dergisi*. Covid-19 Özel, 41-53
- Çaman, Ö. K. (2020). Pandeminin Su Yüzüne Çıkardıkları: Sağlıkta Eşitsizlikler ve Politik Yansımaları. *Tesev Değerlendirme Notları*. (12): 1-9
- Çıtak, N. (2021). Covid-19 ve Sınıfsal Eşitsizlikler. Covid-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu. *Türk Tabipler Birliği*. 441-470.
- Dedeler, M., Özdelek, Y. İ., Şimşek, F. İ., Abdullahoğlu, S. D., Eren, T., Çolapku, N., (2020). Covid-19 ve Afrika. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*. 25(1): 301-308
- DİSK/Genel-İş. (2021). Covid-19 Döneminde Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Raporu. *Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası*.
- Emin, E. (2018). Küresel Adaletsizlik Dünya Yoksulluk ve Eşitsizlik Raporu. *İNSAMER*.
- Fırat, E., Gencer, T. E., Albayrak, H., Selçuk, O. & Demiröz, F. (2021). Pandemide Değişen Yaşamlar: İş ve Gelir Kayıpları, Rol ve Sorumluluklar, Zorluklar ve Baş Etme Deneyimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, Covid-19 Özel Sayı Cilt 1. 225-246
- Foucault, M. (1992). Deliliğin Tarihi I (Cilt 1). (Kılıçbay, M. A, Çev.) *İmge Kitabevi*.

- Genç, S. Z., Engin, G., & Yardım, T. (2020). Pandemi Sürecindeki Uzaktan Eğitim Uygulamalarına İlişkin Lisansüstü Öğrenci Görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* (41): 134-158.
- Göçmen, E., Kalender, G., Foggo, H., Yüksel, S., Şener, Ş., & Duman, Ş. (2020). Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması, Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları İçin Öneriler. *Derin Yoksulluk ve Açık Alan Derneği*, 1-59.
- Gökçen, A. (2020). Afet Sosyolojisi içinde. Afet Kavramı ve Başlıca Afet Türleri. (Ed. Can İ.,) *Çizgi Kitabevi*.
- Gümüş, A. (2022). COVID-19 Pandemisi İkinci Yıl Değerlendirme Raporu. Türk Tabipler Birliği, Salgında Uzaktan Öğretim: Zamansız, Mekansız, Okulsuz Eğitim veya Sağlık Mümkün Mü?, *Türk Tabipler Birliği*.
- Güngör, V., Aşkın, D. (2021). Afet ve Aile İçi İlişkiler: Covid-19 Pandemisinin Aile İçi Tatışma ve Şiddet Üzerindeki Etkileri. *Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(10): 46-55.
- İlhan, N., & Ergün, A. (2010). Evsizler ve Toplum Sağlığı. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5 (20): 79-90.
- Işık, A. (2021). Salgın Ekonomisine Genel Bir Bakış. *Health Sciences* , 7(2):135-158.
- Kalaç, M. Ö., Telli, G., & Erönel, Y. (2020). Covid-19 Mücadelesi Kapsamında Uzaktan Eğitim Sürecinde Engeli Öğrencilerin Durumu Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Celal Bayar Üniversitesi Yayınları*.
- Kara, E. (2020). Kovid-19 Pandemisindeki Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet İşgücünün İşlevi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4 (1): 26-34.
- Kaya, E., Güngör, S., Erdoğan, E. (2021). Sağlıkta Eşitsizlik Bağlamında Covid-19 Pandemisinin Toplumsal Yansımaları. *International Journal of Health Sociology*. 1(1):34-51
- Kaynak, R. Ç. (2017). Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 6(4) : 252-260.
- Kestel, T. (2020). Pandeminin Yoksulluğa Etkileri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 1-188

- Kılıç, A. K., Aslantürk, H. (2019). Evsizlerin Sosyo-demografik Özellikleri ve Sokak Yaşam Deneyimleri: Antalya Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30 (2): 417-437.
- Kocabaş, A. (2020). Eşitsizlik ve Covid-19. Türk Tabipler Birliği, Covid-19 Pandemisi 6 ay Değerlendirme Raporu. *Türk Tabipler Birliği*. 6-806.
- Koç, E., Yeniçeri, Z. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinin Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liğine Etkisi. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 4(1): 80-102
- Koçak, Z., Harmancı, H. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Ailede Ruh Sağlığı. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5): 183-207
- Lancker, W., & Parolin, Z. (2020). COVID-19, School Closures, and Child Poverty: A Social Crisis In The Making. *The Lancet Public Health*, 5 (5): 243-244.
- Macionis, J. J. (2015). Sosyoloji, Günlük Yaşamda Sosyal Etkileşim. (Akan, V. Çev.) içinde, *Nobel Yayıncılık*.
- Madi, İ. (2014). Ortadoğu Dinleri Açısından Homoeconomicus'un Analizi. *Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü*.
- Neuman, W.L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*(1. Cilt). Ankara,: Yayınodası Yayınevi
- Neuman, W.L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*(2. Cilt). Ankara,: Yayınodası Yayınevi
- OECD. (2020). A Framework to Guide An Education Response to He Covid-19 Pandemic of 2020. *OECD*.
- Özkan, G. (2021). Covid-19 Pandemisi ile Yoksulluğun Derinleşen Yüzü: Çalışan Yoksullar . *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi* , 8 (14) , 93-108
- Önür, H. (2022). Bauman'da Sosyal Eşitsizlik Meselesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 20(1): 279-297.
- Önür, H. (2013). Toplumsal Eşitsizliklerin Yeniden Üretilmesinde Eğitimin Rolü: Afyonkarahisar Süleyman Demirel Fen Lisesi ve Atatürk Lisesi Örneği, *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı*.

- Özcan, U. (2021). Neoliberal Sistemde Pandeminin Sosyal Etkileri Üzerine. *Sosyologca Dergisi*, (22): 29-42.
- Özüğurlu, M. (2011). Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik. Toplumsal Eşitsizlikler: Kuramsal Kapsam ve Metodoloji. Ecevit, M. & Güneş, F. (Ed.). *Anadolu Üniversitesi Yayınları*.
- Painstil, E. (2020). COVID-19 threatens health systems in sub-Saharan Africa: the eye of the crocodile. *The Journal of Clinical Investigation*.130(6): 2741-2744
- Parıldar, H. (2020). Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları. *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, (30): 19-26.
- Quaresima, V., Naldini, M., & Cirillo, D. (2020). The prospects for the SARS -CoV-2 pandemic in Africa. *12* (6): 1-4.
- Sachs, J., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., & Woelm, F. (2021). The Decade of Action for the Sustainable Development Goals: Sustainable Development Report 2021. *Cambridge University Press*.1-518.
- Sağnıç, Z., & Karyelioğlu, S. (2020). Aile İçi Şiddet ve Çocuk: Çocukların Aile İçi Şiddet Deneyimleri. *İmgelem Dergisi*, 4 (6): 81-106.
- Sezgin, S., & Fırat, M. (2020). Covid19 Pandemisinde Uzaktan Eğitime ve Geçiş ve Dijital Uçurum. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6 (4): 37-54.
- SGDD-ASAM. (2020). COVID-19 Salgınının Türkiye’de Mülteciler Üzerindeki Etkilerinin Sektörel Analizi. *Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği*.
- Sipahi, E. B., & Arslan, T. (2021). Evsizlik Sorununun Pandemi ile İlişkisi ve Türkiye'deki İz Düşümü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12 (31): 972-987.
- Slattery, M. (2008). Sosyolojide Temel Fikirler. (Ed. Tatlıcan, U.). *Sentez Yayınları*.
- Stewart, & Cash, C. J. (1985). *Interviewing: Principles And Practices (4th ed.)*. Dubuque: IO: Wm. C. Brown Pub.
- Sunar, L. (2020). Covid-19 Salgınının Sosyolojik Analizi . Tüyap, Salgınla Mücadelenin İlk Eşiği: Eşitsizlikler. *Tüyap Toplumsal Yapı Araştırmaları Programı*.

- Şahin, H., Çakmak, A., & Erdem, Y. (2021). Pandeminin Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Etkisinin Yazılı Basına Yansıyan Olgular Üzerinden İncelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18 (43): 7350-4367.
- Tekin, H. H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3 (13): 101-116.
- Topses, M. D. (2020). Koronavirüs Salgınının Ortaya Çıkardığı Toplumsal Sonuçların Klasik ve Çağdaş Sosyoloji Kapsamında Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (70)
- Türk, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi Sürecinde Yaşlılara Yönelik Uygulamalar ve Yaşlıların Psiko-sosyal Durumu Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını* (2): 35-188.
- Ünal E., Atık D., Gözüyeşil E. (2021). Covid-19 Pandemisi ve Kadınlar. *Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 4(1): 1-8
- Yağan, S. A. (2021). Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Salgını Sürecinde Yürütülen Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ve Görüşleri. *Academic Platform Journal of Education and Change*.4(1): 147-174.
- Yakupoglu, D. B. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinin Yansımaları: Beyaz Yakalı ÇalışanKadınlar Örneği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Yaman, M., & Düger, Y. (2017). Afet Yönetiminde Kavramsal Çerçeve ve Türkiye'de Afet Yönetiminin Genel Tarihsel Gelişimi. M. Yaman, & Ö. Önder içinde, Afet Yönetiminde Kavramsal Çerçeve ve Türkiye'de Afet Yönetiminin Genel Tarihsel Gelişimi.*Ekin Yayınevi*.
- Yanar, R., & Şahbaz, A. (2013). Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşmenin Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği Üzerindeki: 55-74.
- Yaşar, F. (2020). Istanbul's poorest families cannot afford baby food, feed children sugar water instead. Duvar English.
- Yıldırım, M. T. (2019). Sosyal Sermaye ve Toplumsal Eşitsizlik.*İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Yılmaz, B. E. (2010). Barış ve Güvenlik: Küresel Kamu Malı Olarak Sunumu ve Finansman Mekanizmaları. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1): 137-158.

Yılmaz, E., Güner, B., Mutlu, H., Doğanay, G., & Yılmaz, D. (2020). Veli Algısına Göre Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Sürecinin Niteliği. *Palet Yayınları* .

Yorgancıoğlu, A. (2020). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın ve COVID-19. Covid-19 E-kitap Serisi, O. İtil, G. A. Ergur, N. Köktürk, Y. Havlucu, M. Akgün, & N. Aykaç, Covid-19 Salgını ve Sağlığın Sosyal Bileşeni. *Türk Toraks Derneği*.

Yüceol, N., Katkı, S. & Çekçi, İ. (2022). Covid-19 Pandemisinin Türkiye’de Kadınların Çalışma Hayatına Katılımı ve İş-yaşam Dengesine Etkilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*.6(1): 45-64

Elektronik Kaynaklar

Afad Açıklamalı Sözlüğü. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>. Mayıs 3, 2023 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>: <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> adresinden alındı

Akca, M., Küçükoğlu, M. T. (2020). COVID-19 ve İş Yaşamına Etkileri: Evden Çalışma. Ocak 2, 2022 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/342365287_Covid-19_ve_Is_Yasamina_Etkileri_Evden_Calisma adresinden alındı.

Akkan, B. (2020). Kovid-19'un Çocuklar Üzerinde Etkisi ve Çocuk Odaklı Sosyal Politikalar. Kadım 30, 2021 tarihinde TESEV Değerlendirme Notları : <https://www.tesev.org.tr/tr/research/kovid-19-ve-cocuk-odakli-politikalar> adresinden alındı

Bank, W. (2020). *Poverty and Shared Prosperity 2020: Reversals of Fortune*. Aralık 2, 2021 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity> adresinden alındı

Duman, A. (2020). *Covid-19 ile Artan Eşitsizlikler ve Yoksulluk*. Aralık 1, 2021 tarihinde <https://sarkac.org/2020/06/covid19-ile-artan-esitsizlikler-ve-yoksulluk/> adresinden alındı

Engelliler Konfederasyonu(2021). Kasım 27, 2021 tarihinde <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/pandemi-ve-engelliler/> adresinden alındı

Ergun, O. (2020, şubat 29). *Sosyal Bilimlerde Görüşme Teknikleri*. Kasım 23, 2022 tarihinde Medium : <https://medium.com/@oktayergun/g%C3%B6r%C3%BC%C5%9Fme-teknikleri-881f03b1cb66> adresinden alındı

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü(2021). *İstatistikler*. Aralık 2, 2021 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden alındı

ILO. (2020, Haziran 12). *Bugün Çocukları, Çocuk İşçiliğine Karşı, Her Zamankinden Daha Fazla Korumamız Gerek!* Kasım 29, 2021 tarihinde https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---ipec/documents/publication/wcms_748265.pdf adresinden alındı

ILO. (2020, Mayıs 20). *Covid-19 Impact on Child Labour and Forced Labour: The Response of the IPEC+ Flagship Programme*. Kasım 30, 2021 tarihinde https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@ipec/documents/publication/wcms_745287.pdf adresinden alındı

ILO. (2020). *Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm: Eğilimler 2020 (WESO)*. Aralık 22, 2021 tarihinde https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_734873/lang--tr/index.htm adresinden alındı

ILO. (2020). *Global Employment Trends of Youth*. Geneva : ILO.

ILO. (2020). *İşsiz Sayısına 2,5 Milyon Daha Eklenecek*. Kasım 25, 2021 tarihinde <https://www.dw.com/tr/ilo-i%C5%9Fsiz-say%C4%B1s%C4%B1na-25-milyon-daha-eklenecek/a-52083873> adresinden alındı

ILO. (2021). *Social Protection At The Crossroads in Pursuit of a Better Future*. Geneva: ILO

ILO. (2021). World Social Protection Report. Geneva: ILO.

İnce, T. (2020). Ceza ve Guvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 7242 Sayılı Kanun Hakkında Bilgilendirme. <https://m.elmadaghukuk.com/tr/makaleler/266/ceza-ve-guvenlik-tedbirlerinin-infazihakkinda-kanun-ile-bazi-kanunlarda-degisiklik-yapilmasina-dair-7242-sayili-kanunhakkinda-bilgilendirme.html> adresinden alınmıştır

Koru Hastanesi (tarih yok). *Covid-19 Aşı Çeşitleri*. 6 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.koruhastanesi.com/covid-19-asi-cesitleri-2688-5> adresinden alındı

McAuliffe, M., & Bauloz, C. (2020, Nisan). *The coronavirus pandemic could be devastating for the world's migrants*. Aralık 1, 2021 tarihinde <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/the-coronavirus-pandemic-could-be-devastating-for-the-worlds-refugees/> adresinden alındı

McCulley, L. (2020). *Lockdown: Homeworkers putting in extra hours-instant messaging up1900%*. Ocak 2, 2022 tarihinde <https://www.thehrdirector.com/business-news/the-workplace/new-data-over-a-third-38-admit-to-working-longer-hours-when-working-from-home/> adresinden alındı

Sosyal Politikalar Saha Araştırmaları Merkezi(2020). Kasım 27, 2021 tarihinde <https://sahamerkezi.org/covid-19-karantinasindan-kadinin-etkilenimi-ile-kadin-ve-cocugayonelik-siddete-iliskin-turkiye-arastirma-raporu/> adresinden alındı

T.C. Sağlık Bakanlığı(2020). <https://www.saglik.gov.tr> , 20.07.2023 tarihinde <https://www.saglik.gov.tr/TR,65907/toplum-bilimleri-kurulu-saglik-bakani-koca-baskanliginda-toplandi.html> adresinden alındı.

T.C. İçişleri Bakanlığı(2023). 22 Nisan 2023 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/bakanimiz-sn-soylu-11-bolgede-57-bin-enkazin-50-bini-bitti> adresinden alındı

T.C. Sağlık Bakanlığı(tarih yok). <https://covid19.saglik.gov.tr/>. Mayıs 6, 2023 tarihinde <https://covid19.saglik.gov.tr/> adresinden alındı

T.C. Sağlık Bakanlığı (tarih yok). <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66461/endemi.html>. Mayıs 4, 2023 tarihinde <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66461/endemi.html>: <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66461/endemi.html> adresinden alındı

- Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu [TKDF]. (2020). TKDF'den vahim tablo: Koronavirüs günlerinde kadına yönelik şiddet yüzde 80 arttı. Erişim (03.07.2020): <https://www.evrensel.net/haber/401726/tkdfdenvahim-tablo-koronavirüs-günlerinde-kadına-yönelik-siddet-yüzde-80-arttı>
- TUIK. (2019). *data.tuik.gov.tr*. Kasım 25, 2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslılar-2019-33712> adresinden alındı
- TUIK. (2022). *Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri*. 9 Temmuz 2023 tarihinde TÜİK Kurumsal : data.tuik.gov.tr adresinden alındı
- UNESCO. (2005). *Biyoetik ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi* . Kasım 26, 2020 tarihinde [unesco.org.tr:https://www.unesco.org.tr/Pages/460/73/Biyoetik%20ve%20%C4%B0nsan%20Haklar%C4%B1%20Evrensel%20Bildirgesi](https://www.unesco.org.tr/Pages/460/73/Biyoetik%20ve%20%C4%B0nsan%20Haklar%C4%B1%20Evrensel%20Bildirgesi) adresinden alındı
- WHO.(2011).Kasım27,2021tarihindehttps://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/70670/WHO_NM_H_VIP_11.01_eng.pdf;jsessionid=5A5665BFC27ABAA3975E9C512EC9DDA8?sequence=1 adresinden alındı
- WHO. (2023). *BBC News*. Mayıs 5, 2023 tarihinde BBC news: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cv2k804x19pro>
- WHO. (2020). *COVID-19 situation update for WHO African Region*. Kasım 26, 2021 tarihinde <https://apps.who.int/iris/bitstream/> adresinden alındı

EKLER

Ek-1: GörüşmeFormu

COVID-19 SALGINI SÜRECİNİN ORTAYA ÇIKARDIĞI TOPLUMSAL EŞİTSİZLİKLER ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ANALİZ GÖRÜŞME FORMU

Merhaba ben Ayşe OBUZ

Ordu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü yüksek lisans öğrencisiyim. Covid-19 Pandemi sürecinin ortaya çıkardığı sosyal eşitsizlikler üzerine bir çalışma yapmaktayım. Bu çalışmada pandemi sürecindeki gelir eşitsizliği, sağlık hizmetlerine erişimdeki eşitsizlikler, pandemi sürecinde aile içi ilişkiler, sosyal hayata katılımındaki eşitsizlikler, çalışma hayatındaki eşitsizlikler ve eğitim alanındaki eşitsizliklerle ilgili konular incelenmektedir. Görüşme yarı yapılandırılmış şekilde hazırlanmıştır. Bu araştırmanın sosyoloji literatürüne katkı sağlayacağını ümit ederek dezavantajlı gruplar üzerine bir çalışma yapmaktayım.

Yaptığım çalışmadaki görüşmeler sadece bu çalışma için kullanılacak ve görüşme yapılan kişilerin kişisel verileri ve bilgileri tamamen gizli kalacaktır. Görüşme tahmini 30 dakika sürecektir. İzin verirsiniz görüşme kayıt altına alınacaktır. Bu şekilde hem zamanı daha verimli kullanabilecek hem de sorulara vermiş olduğunuz cevapları daha ayrıntılı incelemiş olacağım.

Bu araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederim. Eğer görüşme başlamadan önce bana sormak istediğiniz sorular varsa cevaplamak isterim. İzin verirsiniz sorulara geçmek istiyorum.

Demografik Sorular:

- 1.Cinsiyet
2. Aylık geliriniz ne kadar?
3. Yaşınız
4. Eğitim durumu.....
5. Hangi konut tipinde yaşıyorsunuz? (Müstakil ev, apartman dairesi) Kaç odalı?

Müstakil ev:

- a) Evinizin bahçesi var mı? Sokak kısıtlamalarında bahçesini kullandınız mı?

6. Evinizde sizinle birlikte kaç kişi yaşıyor?

7. Nerede yaşıyorsunuz? (İl, İlçe, Köy).

8. Mesleğiniz nedir?

9. Medeni haliniz nedir?

Görüşme Soruları:

Gelir Kaybı

1. Pandemide geçiminizi nasıl sağladınız? Maddi zorluklar yaşadınız mı?

a. Borçlandınız mı? Harcamalarınızı azaltmak zorunda kaldınız mı?

b. Kredi çektiniz mi?

c. Sosyal Yardım aldınız mı?

d. İşsizlik maaşı aldınız mı?

2. Pandemi sürecinde ailenizde ücretsiz izne ayrılan ya da işsiz kalan biri oldu mu? Bu durum sizi nasıl etkiledi?

3. Pandemi sürecinde gelirinize olumlu olumsuz değişimler oldu mu? Açıklar mısınız?

4. Pandemide Vefa Destek Grupları ve belediyelerin hizmetleri bazı yardımlar sağladı bu yardımlardan faydalanma durumunuz nedir?

Sağlık alanındaki eşitsizlikler

1. Covid-19'a yakalandınız mı?

2. Tedavi süreciniz nasıl ilerledi? Evinize ilaç getirildi mi?

3. Covid-19'a yakalandığınızda ailenizin ve çevrenizin size karşı tepkisi değişti mi? Sizden uzaklaşmak istemeleri sizi üzdü mü?

4. Koronavirüs sizi korkutuyor mu? Ölüm korkusuna kapıldınız mı?

5. Pandemi temizlik ve hijyen anlayışlarınızda değişikliklere neden oldu mu?

6. Dışarıdan aldığınız ürünleri havalandırdınız mı? Sirkeli suda bırakıp dezenfekte ettiniz mi?

7. Maske takmakta zorlandınız mı? Gün içinde ne sıklıkla maskenizi değiştiriyorsunuz? Gün içinde ellerinizi ne sıklıkla yıkıyorsunuz?

8. Pandemi sürecinde hastaneye gidebildiniz mi? Ne sıklıkla gittiniz? Toplu taşıma mı özel araç mı kullandınız?
9. Gıda, temizlik, medikal ürünlere (maske, dezenfektan, eldiven) nasıl ulaştınız? Yeterli miktarda ulaştığınızı düşünüyor musunuz?
10. Pandemi döneminde sağlık hizmetlerinden yeterince faydalandığınızı düşünüyor musunuz?

Aile içi ilişkiler:

1. Pandemi sürecinde ailenizle birlikte aynı mekanı paylaşmak sizin için bir sıkıntı yarattı mı? Olumsuz sonuçlara neden oldu mu?
2. Pandemi sürecinde ev içi iş yükünüzün arttığını düşünüyor musunuz?
3. Pandemi sürecinde evdeki iş bölümünde bir değişiklik oldu mu?
4. Sizce pandemi döneminde uygulanan karantinalar ve sokak kısıtlamaları ev içi şiddeti arttırmış mıdır?
5. Pandemi süreci öncesinde hane içinde herhangi bir şiddete maruz kaldınız mı? (Ekonomik, psikolojik, dijital, fiziksel, cinsel)
6. Pandemi sürecinde aile içi şiddet veya geçimsizlik yaşadınız mı?

Sosyal yaşama katılma ve iş hayatındaki eşitsizlikler

1. Sokağa çıkamadığınız günlerde (Karantinalarda, sokak kısıtlaması) gününüzü nasıl değerlendirdiniz?
2. Sokağa çıkamamak nasıl bir duyguydu, size neler hissettirdi? (Özellikle yaşlılar)
3. Pandemi sürecinde hasta olan yakınlarınızın karantinası bitse bile size yine de virüs bulaştıracığını düşündünüz mü?
4. Pandemi sürecinde dışlandığınızı ya da ayrımcılığa uğradığınızı düşündünüz mü? (Aile bireyleri tarafından, komşular tarafından)
5. Pandemi sürecinde dışarıda yürüyüş yapma, kafede oturup çay içme, arkadaşlarınızla görüşme gibi sosyal faaliyetleri yapabildiniz mi?
6. Teknoloji ile aranız nasıl? Pandemi sürecinde sevdiklerinizle görüşebilmek için teknolojik alet kullandınız mı? Hangi teknolojik aleti kullandınız?

7. Pandemi sürecinde sevdiklerinize ve ailenize yakın olamamak nasıl bir duyguydu?
8. Pandemi sürecinde yakınlarınız sizi ziyarete geldi mi? Ne sıklıkla geldi? (Özellikle yaşlılar)
9. Pandemi sürecinde ihtiyaçlarınızı nasıl karşıladınız? (Kendiniz mi? İnternet üzerinden mi? Apartman görevlisi mi?)
10. Pandemi sürecinde yaşam kalitenizde gözlemlediğiniz ne gibi değişimler oldu? Olumsuz bir durumla karşılaştınız mı?
11. Pandemi sürecinde 65 yaş üstüne yönelik bazı kısıtlamalar getirildi bu konuda düşünceleriniz nelerdir? (Yaşlı bireyler için)
12. Pandemi sürecinde seyahat engeli ile karşılaştınız mı? (Yaşlı ve 20 yaş altı bireyler için)
13. Çalışıyor musunuz? (Görüşmeci çalışıyorsa devam ediniz).
14. Pandemi sürecinde iş hayatınıza devam ettiniz mi? Evden mi iş yerine giderek mi çalıştınız?
14. Pandemi sürecinde çalışma hayatında hak ihlalleriyle karşılaştınız mı?

Uzaktan çalışanlar için:

1. Pandemi sürecinde uzaktan çalışmanın motivasyonunuza nasıl bir etkisi oldu? motivasyonunuzu arttırdığı yönler ve düşürdüğü yönler nelerdir? Avantaj ve dezavantajları nelerdir?
2. Uzaktan çalışma uygulaması günlük hayatınıza nasıl etki etti, mesai kavramında bir değişiklik oldu mu?
3. Uzaktan çalışırken teknoloji kullanımı ile ilgili sorunlar yaşadınız mı?
4. Uzaktan çalışırken ek olarak teknolojik aletler aldınız mı?
5. Uzaktan eğitim ve uzaktan çalışma sürecini birlikte yürütürken zorlandınız mı? Ne konuda zorlandınız? (Çalışan gençler için)

İş yerine gidenler:

1. İş yerine giderek çalışıyor olmanın sizin için avantaj ve dezavantajları nelerdir?
2. Çalışma saatlerinde ve koşullarında değişiklikler oldu mu?

3. Pandemi sürecinde iş yerinde Covid-19'a yönelik gerekli önlemler alındı mı?
4. İş yerinde çalışırken virüs riskine maruz kalmak sizi tedirgin etti mi? Bu konuda düşünceleriniz nelerdir?
5. Uzaktan eğitim ve örgün iş hayatı sizi zorladı mı? Hangi konularda zorlandınız? (Çalışan gençler için).

Eğitim alanındaki eşitsizlikler

Öğrenciler:

1. Uzaktan eğitim süreci hakkında neler düşünüyorsunuz?
2. Uzaktan eğitim sürecinde teknolojik cihazlara ulaşabildiniz mi?
3. Uzaktan eğitime hangi teknolojik cihaz üzerinden katıldınız? (Tablet, telefon, bilgisayar, TV)
4. İnternete erişim sorunu yaşadınız mı?
5. Çevrimiçi derslere düzenli olarak katılabildiniz mi?
6. Size göre uzaktan eğitimin avantajları ve dezavantajları nelerdir?
7. Uzaktan eğitim performansınızı etkiledi mi? Ne yönde etkiledi?
8. Pandemiden önce nerede kalıyordunuz? Aile evine geri dönmek sizi zorladı mı? Hangi yönden?
9. Pandemi sürecinde yapılan uzaktan eğitim sürecinde ailenizin size karşı tutumu nasıl oldu?
10. Covid-19 Pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitime ilişkin önerileriniz nelerdir?

Ek-2- Katılımcı Profilleri

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek	Hane Geliri
1. Katılımcı	Kadın	20	Bekar	Lise	Öğrenci	5000-6000 tl
2. Katılımcı	Kadın	23	Bekar	Üniversite	Kırtasiye Çalışanı	6000 tl
3. Katılımcı	Erkek	38	Evli	Yüksek lisans	Öğretmen	19000 tl
4. Katılımcı	Erkek	39	Evli	Önlisans	Fırıncı	10000 tl
5. Katılımcı	Erkek	61	Bekar	Lise	Emekli	4750 tl
6. Katılımcı	Erkek	28	Evli	Üniversite	Tıbbi Görüntüleme Elemanı	16.000 tl
7. Katılımcı	Kadın	52	Bekar	Ortaokul	Temizlik Elemanı	4200 tl
8. Katılımcı	Kadın	25	Bekar	Üniversite	Öğrenci	3754 tl
9. Katılımcı	Erkek	25	Bekar	Üniversite	Garson/Öğrenci	6000 tl
10. Katılımcı	Erkek	20	Bekar	Üniversite	Öğrenci	8500 tl
11. Katılımcı	Erkek	32	Evli	Lise	Aşçı	4250 tl
12. Katılımcı	Erkek	29	Bekar	Üniversite	Gazeteci	7000 tl
13. Katılımcı	Kadın	47	Evli	İlkokul	Ev hanımı	3500 tl
14. Katılımcı	Kadın	30	Evli	Üniversite	Hemşire	15000 tl
15. Katılımcı	Erkek	38	Evli	Üniversite	Garson	5000 tl
16. Katılımcı	Erkek	61	Evli	İlkokul	Emekli	3000 tl
17. Katılımcı	Erkek	76	Bekar	İlkokul	Emekli	8000 tl
18. Katılımcı	Kadın	73	Bekar	Okur yazar değil	Ev hanımı	5000 tl
19. Katılımcı	Kadın	32	Evli	Lise	Kasiyer	9000 tl
20. Katılımcı	Erkek	32	Bekar	Üniversite	Gazeteci	12000 tl
21. Katılımcı	Erkek	30	Bekar	Üniversite	İş Adamı	100.000 tl
22. Katılımcı	Kadın	31	Evli	Üniversite	Sağlık Çalışanı ATT	20000 tl
23. Katılımcı	Kadın	29	Evli	Üniversite	Editör	10000 tl
24. Katılımcı	Kadın	33	Evli	Üniversite	Öğretmen	18000 tl
25. Katılımcı	Kadın	38	Evli	Üniversite	Öğretmen	18500 tl
26. Katılımcı	Erkek	42	Evli	Üniversite	Diyetisyen	10000 tl
27. Katılımcı	Kadın	35	Evli	Üniversite	Psikolog	16000 tl
28. Katılımcı	Kadın	40	Evli	Önlisans	Muhasebeci	15000 tl
29. Katılımcı	Erkek	41	Evli	Ortaokul	Çiftçi	2000 tl
30. Katılımcı	Erkek	45	Evli	İlkokul	İnşaatçı	7500 tl
31. Katılımcı	Erkek	48	Evli	İlkokul	Boyacı	8000 tl
32. Katılımcı	Kadın	43	Evli	İlkokul	Temizlik Elemanı	9250 tl
33. Katılımcı	Kadın	47	Evli	Okur yazar	Temizlik Elemanı	8500 tl
34. Katılımcı	Erkek	40	Evli	Lise	Kargo çalışanı	9500 tl
35. Katılımcı	Kadın	62	Bekar	Okur yazar değil	Ev hanımı	4500 tl
36. Katılımcı	Erkek	65	Evli	Okur yazar değil	Emekli	3000 tl
37. Katılımcı	Kadın	69	Bekar	Okur yazar değil	Ev hanımı	1500 tl
38. Katılımcı	Kadın	48	Evli	İlkokul	Çaycı	9000 tl
39. Katılımcı	Erkek	70	Bekar	Okur yazar değil	Emekli	2500 tl
40. Katılımcı	Kadın	64	Bekar	Okur yazar değil	Ev hanımı	1500 tl

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Ayşe Obuz
Yabancı Dili	İngilizce
Orcid Numarası	0000-0003-2927-5422
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	
Lise	Çözüm Temel Lise
Lisans	Ordu Üniversitesi
Yüksek Lisans	
Mesleki Deneyim	
Akademik Çalışmalar	

ETİK KURUL ONAYI

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

OTURUM TARİHİ	OTURUM SAYISI	KARAR SAYISI
02/03/2022	02	2022-32

KARAR NO: 2022-32

Doç. Dr. Murat YÜKSEL'in "Covid-19 Salgını Sürecinin Ortaya Çıkardığı Toplumsal Eşitsizlikler Üzerine Sosyolojik Bir Analiz" başlıklı çalışmasının etik yönden incelendi.

Doç. Dr. Murat YÜKSEL'in "Covid-19 Salgını Sürecinin Ortaya Çıkardığı Toplumsal Eşitsizlikler Üzerine Sosyolojik Bir Analiz" başlıklı çalışmasının etik yönden uygun olduğuna, toplantıya katılanların oy birliği ile karar verildi.